

Colección: Filosofía Colonial / Fuentes

Fernando Braco OFM

ETHICA
Pars Secunda Philosophiae
(1795)

Transcripción, Introducción y Notas:

Celina A. Lertora Mendoza

FUNDACIÓN PARA EL ESTUDIO DEL PENSAMIENTO
ARGENTINO E IBEROAMERICANO
F.E.P.A.I.

FERNANDO BRACO OFM

PARS SECUNDA PHILOSOPHIAE - ETHICA
(1795)

Braco, Fernando

Ethica 1795 / Fernando Braco. - 1a ed. - Ciudad Autónoma de Buenos Aires : FEPAI, 2025.

Libro digital, PDF

Archivo Digital: descarga y online

ISBN 978-987-4483-66-9

1. Ética. I. Título.

CDD 170

© 2025 Ediciones F.E.P.A.I.

Queda hecho el depósito que marca la ley 11.925

Fundación para el Estudio del Pensamiento Argentino e Iberoamericano

Marcelo T. de Alvear 1640, 1° E – Buenos Aires

E. mail: fundacionfepai@yahoo.com.ar

FERNANDO BRACO OFM

PARS SECUNDA PHILOSOPHIAE - ETHICA
(1795)

Transcripción, Introducción y Notas

Celina A. Lértora Mendoza

Buenos Aires
Ediciones F.E.P.A.I.

Introducción

Celina A. Lértora Mendoza

El *Curso de Ética* de Fernando Braco OFM constituye la segunda parte del manuscrito copiado por Fr. Quintana en 1795, correspondiente al primer año del trienio filosófico del citado profesor. El manuscrito se conserva en la Biblioteca del Convento de Santo Domingo de Buenos Aires y su portada es la siguiente:

Cursus Philosophiae ipsius / partes compositens Logicam, nempe Ethicam et [Meta]Physicam / Dictatus a Patre Fratere Ferdinando Braco / Catehdrae Artium Moderatore / in hoc Magno Convento Recolectionis Bonaerensis / Fuit inceptus / audiente Fr. Quintana / Die [...] Julii anno Domini 1795.

La *Ética* comienza en la p. 225 con un Índice General de las cuestiones que seguirán. En página 229 consta la carátula:

Pars secunda Philosophiae nempe / Etica / Dictata a Patre Fratere Ferdinando Braco / Catehdrae Artium Moderatore / In hoc Magno Bonaerensis Recolectionis / Caenobio / Ab ipsoque dicata Dei Matri almae in quam / tanta pulcritudo, tantaque puritas ut sub /Deo nulla major intelligi nequit, ut pote / sine labe culpae concepta / Electissimo etiam sponso Divo Josefo, quem / innumeris orationum donis meritisque / clara det concordia voce celebrant / domina Caelitum / Necnon et viro insigni plagarumque /Christi Portatrici Seraphico N. Subtilis / Fratris et filio ejus perfectissimo imitatori

Doctorisque N. S. Bonaventurae cujus / doctrina, cujusque sanctitas quasi ignis / fulgens, tamquam vas auri solidum ornatum omni lapide praecioso florens / Me audiente Fratre Rai/mundo a Quintana.

El texto se interrumpe en la página 336 de la numeración actual (353 de la original) aunque se puede reconstruir el contenido de acuerdo al índice mencionado. Al contrario de otros cursos, como el de Anastasio Mariano Suárez, que dedican muy poca atención a la Ética, Braco presenta un proyecto completo, y que -a juzgar por la paginación- ha sido desarrollado íntegramente, si bien una parte se ha perdido. Consta de una Disputa inicial sobre los fundamentos de la Religión y cuatro Partes que son

- 1º. El fin último de los actos humanos, o el sumo bien del hombre
- 2º. Los actos humanos y sus reglas
- 3º. Las virtudes y los vicios
- 4º. Los “oficios” (deberes)

La traducción de esta obra, sobre la transcripción propia, ha sido publicada

Fernando Braco OFM

Curso de Ética

(Segunda parte del Curso de filosofía -1795)

Transcripción, Traducción, Introducción y Notas

Celina A. Lértora Mendoza

Buenos Aires - Ediciones F.E.P.A.I. - 2005

Aquí se presenta la transcripción completa, para la cual se han seguido las orientaciones generales en esta materia. Se han explanado las abreviaturas sin ninguna indicación y en algún caso se ha corregido la puntuación obviamente defectuosa. Teniendo en cuenta que el manuscrito

es copia de un alumno, tal vez con deficiente conocimiento el latín y dificultades para escribirlo correctamente al dictado, se ha corregido la ortografía, ya que sus errores pueden ser imputados al escribiente, pero las peculiaridades sintácticas se han conservado, ya que corresponden al estilo del profesor.

La paginación original se ha corregido, contando todas las páginas útiles desde el comienzo del manuscrito; se conserva la distribución por línea del original. La numeración por párrafos es mía, la añado porque permite ubicar mejor las citas.

Teniendo en cuenta que la transcripción es un apoyo a los estudios de contenido, para que resulte más fácil la ubicación exacta se ha transcrita línea por línea, de cada página del original. Se han colocado notas específicas para los puntos que no quedan comprendidos en la aclaración general sobre la corrección del latín.

FRAY FERNANDO BRACO OFM

[p. 229]

Pars secunda Philosophiae nempe

Ethica

Dictata a patre Fratre Ferdinando Braco

Cathedra Artium Moderatore

⁵ Un hoc magno Bonaerensis Recolectionis
Caenobio

Ab ipsaque dicata Dei Matri almae in quam
tanta pulcritudo, tantaque puritas ut sub
Deo nulla major intelligi nequit, utpote

¹⁰ sine labe culpae concepta

Electissimo etiam sponso Divo Josefo, quem
innumeris orationum donum meritisque
clara det concirdi voce celebrant
domina Caelitum.

¹⁵ Necnon et viro insitni plagarumque
Christi Portatrici Seraphico N. Subtilis
Fratre et filio ejus perfectissimo imita-
tori Doctorisque N. S. Bonaventurae cujus
doctrina, cujusque sanctitas quasi ignis

²⁰ fulgens, tamquam vas auri solidum
ornatum omni lapide praecioso florens.

jme audiente Fratre Rai-
mundo a Quintana

[p. 230]

[p. 231]

IN SECUNDAM PHILOSOPHIAM PARTEM, ETHICAM VOCA-
TAM

PRAEFATIO

1. Parata jam per Logicam mente ad verum, ostensaque ei the-
5 semita, qua illudiosa attingens, quantum homini
fas est, tutto queat: ad illam philosophiae partem un-
lla mora gradum dum facimur. Carissimi in Domino Discipu-
li, quae animam ad suum objectum disponit, ac dirigit bonum
nempe, quo ipse isti mens ad verum, subapte naturaliter
10 et vehementissimis stimulis, quasi agitur contendit
quantum propterea, pars ita non philosopho tantum
at hominibus singulis sit utilis super omnes alias sci-
entias, ex eo maxime patet, quod illa non magis docet, et
conducit ad finem ultimum, per exercitium virtutum,
15 quae docentur ab Ethica.

2. Illa enim praecepta tradet bene beateque
vivendi, et idem etiam Philosophia Moralis appellatur, a
moribus, quos dirigit mediis praeceptis. Mores autem sunt
propensiones aliquas in bonum, aut ad malum morale, qua
20 vel nobiscum naturae vel usum ac repetitis actibus sunt, comparetur
quaeque proinde actibus humanis sive bonis, sive malis prae-
vent originem.

3. Circa actionem humanam (quae nihil aliud
sunt, quam illae actiones factae ab homine ex concilio et deli-

²⁵beratione agente) tantum versatur Ethica. Non solae actiones humanae ad honestatis regulas conformari, et ad aeternam felicitatem dirigi possunt. Materia igitur seu objectum materiale Ethica sunt actiones humanae; objectum vero formale exprimitur his verbis: quatenus actiones humanae ad ³⁰ honestatis regulas intuitu finis ultimi sunt conformandae.

[p. 232]

Quare definire potest Ethica scientia practica, aut prudentia, quae circa actus humanos, quatenus ad honestatis regulas aeterna felicitatis intuitu conformandas occupatur. Explicatur definitio: hoc dicitur scientia, quia conclusiones ⁵ certas ex principiis certis deducit; v.g. ex hoc principio, *quod tibi non vis, alteri non facias*, colligit non esse furandum, nec calumniandum. Dicitur secundo, practica, quia non conquirat in sola objecti contemplatione, sed ad praxim tendit; non enim est scopus Ethicae, ut morum regulas cognoscatur, sed ut actus ¹⁰ nostros ad eas conformemur. Tertium, dicitur prudentia, id est, cognitio eorum, quae agenda sunt: nam prudentiae nomen proprie scientia ejus, quod juxta fieri potest, significat.

4. Quarto, versatur

circa actus humanos, id est, circa actus hominis humano modo agendis. Quinto: actus illos spectat, prout ad honestatis regulas intuitu beatitudinis aeternae conformandas; ad hoc enim instituta est Ethica, ut bene vivendas intuitu finis ultimi traddat. Regulae autem morum sunt lex aeterna, recta ratio, legesque omnes, quae ²⁰ ab his profluxere, de quibus suo loco dicemur.

5. Ordo quam sequor

in pertractanda hac utilissima Philosophiae parte erit, eam dividere 4 in partes: agendo in prima de summo hominis bono, sive de actu humanorum fine. In secunda de actibus²⁵ humanis eorumque regulis. In tertia de virtutibus et vitiis. Et in quarta denique de variis vitae officiis, quibus homines tunc erga Deum, tum erga se ipsos, tunc demum erga alios homines tenentur. Sed antequam ad investigandas propositas partes, incipiamur, aliqua super³⁰ religione (utpote fundamento et principio omnis rectitudinis) operae praetium dicere necesse est. Sit ergo

DISPUTATIO PROEMIALIS. FUNDAMENTALIA RELIGIONIS PRINCIPIA EXPENDUNTUR

[p. 233]

6. Potest spectare religio, vel ut aliqua collectio veritatum speculatarum, et practicarum quarum destinatio est, ut hominem tunc in sua fide, tunc in suo cultu, tunc in suis moribus regant, vel ut interior aliquis animae habitus, qui persalutares⁵ illas veritates irradiat et regit hominem.

7. Religio sub

priori respectu spectata nihil aliud est, nisi collectio et summa Dogmaticarum illarum veritatum, quas nobis manifestarunt relatae ad cultum et ad mores, tunc sana ratio, tunc¹⁰ divina revelatio, seu religio naturalis et religio revelata. Religio sub posteriori respectu spectata nihil est, nisi internus quidam, animae nostrae habitus, quo supremum naturae

omnis auctorem et arbitrum reveremur et amemur, quo ipsi docens. Expedimur ipsi imperanti, aut vetanti optemperamur.¹⁵ Hinc duo sunt essentialia constitutiva practica omni religioni, scilicet, praestitus Deo cultus et praestita divinae leges obedientiae, alterutro deficiente, deficit omnis practica religio.

8. Dividitur religio in naturalem et revelatam. Religio naturalis est interior illa naturae et relationis vox qua admonemur et edocemur existere supremum aliquid in natura visibile numen, a quo pendeant omnia et cui cultum et obsequium debeamus; existere in nobis obligatoriam aliquam legem quam violare sit nefas et sce-²⁵lus. Religio revelata est collectio illarum veritatum speculativarum aut practicarum, quas a naturali ratione non auximur, sed ab aliqua supernaturali manifestatione.

[p. 234]

QUAESTIO 1^a:

UTRUM ALCIJUS IN GENERE RELIGIONIS NECESSITAS SIT ?

9. Supponimus primo tanquam certum existere Deum, ens nimirum infinite perfectum in omni perfectionis genere, Auctorem naturae visibilis et motorem. Supponimus secundo inesse homini praeter corpus organicum substantiam spirituales liberam et immortalem. Constat haec suppositiones ex metaphysica, ubi videbimur agendo de illa. His suppositis sit.

¹⁰ 10. Conclusio fundamentalis.

Ab idea Dei evidenter existentis et insitam omnem, in se perfectionem essentialiter complectentis, manifeste fluit necessitas legitimi alicujus Deo deferendi cultus, divina alicujus fideliter observandae legis, ac proinde necessitas sanctae alicujus habendae et exercendae religionis. Probatur conclusio. In idea entis complectentis insitam omnem in se perfectionem actu existentem, evidenter et essentialiter includitur et supremum in homine dominium en necessariis ordinis amor. Cum evidenter melius sit habere quam ²⁰ non habere, utrumque illud habitu, cum utrumque sit perfectum in se simpliciter simplex; atqui ex duplici illo essentiali Dei attributo sequitur necessitas legitimi alicujus cultus Deo deferendi, necessitas divinae alicujus legis fideliter observandae, ac proinde necessitas sanctae alicujus habendae et exercendae religionis, ²⁵ cujus fundamentalia duo constitutiva sunt praestitus Deo cultui, praestitaque divina legi observantia, ergo.

11. Probatur prima pars minoris: summum in Deo dominium importat summam in homine dependentiam, summa et essentialem supponit homini obligationem referendi Deo et se, et ³⁰ sua res ex supremo Dei in homine: dominio fluit necessitas cultus alicujus legitimi Dei deferendi. Demonstratur consequentia: si legitimus nullum Deum cultum deferat homo, jam vanam reddi

[p. 235]

essentialem suam dependentiam, cujus nullam exercet functionem, jam itaque sua Deo supremum in suas omnes creaturas dominium habenti refert, essentialemque sibi impositam obligationem ingratus rebellis.

⁵ **12.** Ergo exigir supremum Dei in hominem dominium, exigit summa et essentialis dependentia hominis a Deo, ut legitimum aliquem Deo cultum deferat homo: Deo existentiae suae, auctori per internum suae dependentiae sensum per internum et externum aliquod ejusdem dependentiae exercitium.¹⁰ Deo suae omnis praesentis et futurae sortis, ubique arbitro, per internum suae indigentiae sensum, per imploratam praecibus, et sacrificiis opem ipsius, et beneficentiae; Deo suae omni praesentis et praeteritae felicitatis principio et fonti, per memorem acceptorum beneficiorum animum, et per internam¹⁵ aliquam et externam grati memorisque, illius animi manifestationem: Deo parenti suo et paternum ipsi amorem ubique exhibendi; per filialem animi sui amantis, et amando ad amantis affectum; ergo. Ab idea Dei supremum in hominem dominium essentialiter habentis fluit necessitas²⁰ alicujus legitimi cultus Deo deferendi, fluit fundamentale religionis constitutum.

13. Secundo: ab idea Dei necessarium ordinis amorem in se essentialiter complectentis fluit, divinae¹ alicujus legis observandae necessitas; ac proinde necessitas alterius²⁵ ex fundamentalibus duobus religiones constitutivis. Demonstratur antecedens: si existit Deus, si existit ens infinitam omnem in se perfectionem essentialiter complectens, evidenter repugnat deesse illi Deo, illi infiniti perfecto enti amorem ordinis; nam amor ordinis evidenter perfectio est. Si³⁰ Deo inest necessitas ordinis amor, ergo hominem humanis regendum cupiditatibus non tradidit, aut permisit Deus. Nam pleraeque hominum cupiditates sunt evidenter ordinis inimicae.

14. Si Deus humanis cupiditatibus hominem

¹ Lectura dudosa.

regendo non tradidit, aut permisit, ergo humanis cupiditatibus

[p. 236]

frenum aliquod imposuit, et limites aliquos non praetergrediendo assignavit Deus. Si Deus humanis cupiditatibus et frenum aliquod imposuit et limites aliquos assignavit non praetergrediendos: ergo existit aliqua divina lex, quae alia vetet, alia⁵ imperet, alia permittat, et quae inviolabiliter observari exigat, tum supremum Dei in hominem dominium, tum summa et essentialis dependentia hominis ab auctoritate divina aliquid vetante, aliquid aut imperante.

15. Unde ab idea Dei infinitam

¹⁰ omnem in se perfectionem continentis, fluit essentialis in ipso amor ordinis. Ab essentiali illo ordinis amore fluit, et derivatur necessitas et existentia divina alicujus legis per quam, quaedam vetentur ut inhonesta et injusta, ut in se moraliter mala, quia forent ordinis essentialis, et aeternae perturbativa et destructiva; per quam¹⁵ quaedam alia imperentur, ut honesta et justa, ut in se moraliter bona; quia sunt ordinis essentiali et aeterno conformis. Ab existentia divinae illius legis fluit distinctio boni et moralis, seu distinctio justi et injusti, honesti et inhonesti,²⁰ liciti et illiciti, de qua distinctione adhuc agetur inferius.

16. Omnem hanc demonstrationem paucis subsumo et resumo. Ab idea Dei supremum in hominem dominium essentialiter habentis fluit evidenter necessitas legitimi alicujus cultus Deo deferendi. Ab idea Dei necessarium ordinis amorem²⁵ in se essentialiter complectentis, fluit evidenter necessitas sanc-

tae alicujus legis a Deo indefecitibiliter sancitae, et ab homine fideliter observandae. Ecce tibi religionem; ecce tibi sancitae alicujus religionis necessitatem ex intimis Dei ad hominem, et hominis ad Deum relationem resultantem.

³⁰ Corollarium primum

17. Debetur enti supremo, tum interior tum exterior, aliquis cultus. Demonstratur: fluit et derivatur utriusque illius cultus obligatio, tum ex natura hominis, tum ex natura ipsiusmet cultus. Fundatur primo obligatio ipsius³⁵ cultus interioris in eo quod praecipua pars com-

[p. 237]

positi humanisque a quo legitimum deberi Deo cultum, demonstrabimur, est ipsamet anima, ad quam proinde spectare praecipue debet obligatio dependenti a Deo, sese referendi ad Deum; tum in eo, quod religioni omnes sensus aut effectus adorationis gratitudinis obsequit, fidei, spei, amoris, in quibus praecipue consistit, et sine quibus nunquam potest existere verus in Deum cultus, suam essentialiter habent in intima anima sedem et originem

18. Fundatur secundo obligatio cultus exterioris, tum¹⁰ in eo quod aequum, et necessarium est, ut pars materialis compositi humani suum quoque creatori suo praeest obsequium: tum quia cultus interior, ita alitur, ita indiget cultu exteriori, ut vis ille posset se illius auxilio existere, aut subsistere, ergo cultus interioris

¹⁵ necessitas, et obligatio importat necessitatem et obligationem cultus exterioris.

19. Quod ex exteriori cultu summopere pendent cultus interior experimentalis nobis observatione nostra constat. Quam facile enim in suo cultu religioso aut in attenta evagatur, aut frigida torpe humana mens, nisi modesto et supplici corporis habitu, nisi pio et augusto, aliquo divinorum misteriorum appareris, et spectaculo ad Deum, quasi impellatur, et Deo quasi fixa retineatur, ergo ex necessitate cultus interioris fluit cultus ²⁵exteriori necessitas.

Corollarius secundum

20. Debetur divina legi, tum aeterna, tum positivae, sanctum et fidele ubique obsequium. Demonstratur; nomine legis aeternae intelligimus divina illa praecepta, sive positiva sive ³⁰negativa, quae Deus intelligitur hominibus necessitas, in quacumque hypothesis possibili, quae ab essentiali rectitudine divinae voluntatis, ordinem necessario amantibus intelliguntur fluere et dimanare, tale est praeceptum vitans blasphemiam et perjurium, tale est praeceptum ³⁵imperans adhiberi fidem Deo, aliquid devalanti, praesta-

[p. 238]

ri obsequium Deo aliquid prohibenti aut vetanti.

21. Nominis legis positivae intelligimus divina illa praecepta, quae Deus hominibus

libere impossuit, quae hominibus poterat vel imponere vel non
⁵ imponere divina voluntas essentiali sua rectitudine et
essentiale suo ordinis amore. Ad talem rem imperandam
au vetandam nullatenus necessitata, tale fuit praecep-
tum abstinendi a comedendo tali paradisi pomo terrestri.

22. Ex simplici illa divinae legis aeternae et positivae notitia
¹⁰ fuit plausibiliter secundi hujus corollarii veritas.

Non debetur legitimo evidenter exercitium sanctum et fide-
le obsequium?; atqui divina lex tum aeterna, tum positiva
est evidenter legitimis supremi auctoritatis exercitium,
ergo debetur, etc. Patet major, nam jus imperandi in Deo im-
¹⁵portat essentialiter obligationem obsequendi in reatura.

23. Patet pars prima minoris, nam quod ex essentiali
sua rectitudine et ex essentiali suo ordinis amoris praecipit,
illud legitime praecipit Deus. Patet pars minoris
posterior. Nam exigit summum Dei in creaturas
²⁰ suas dominiun ut possit exercere illud non his ma-
nentibus, sed etiam in rebus a liberrimo divinae voluntatis
arbitrio penitus dependentibus. Exigit
summa creaturae a Deo dependentia, ut summo Deo
obsequium exhibeat homo non modo in rebus, quae
²⁵ sibi necessario, sed etiam in rebus quae sibi a Deo libe-
rime praescribuntur.

Corollarium tertium

24. Debetur humanis legibus exterius et interius
obsequium. Nomine legum humanorum intelligimus
³⁰ generales quasdam constitutiones ab humana aliqua
auctoritate legitima sancitas, et in commu-
ne societatis bonum observare juvat; atqui

[p. 239]

talibus constitutionibus debetur exterius et interius obsequium, et sic demonstratur.

25. Cum penes sit

Deus velim mediate per se ipsum, vel mediate
5 per auctoritatem aliquam ab stabilitas aut consuetas
hominibus obligationes imponere legis: evi-
dens est, debere idem obsequio, ac proinde obsequio exterius
simul et interius, tumn legi a Deo immediate tantum
emanandi qualis est omnis lex humana ab aliqua legiti-
10ma auctoritate sancita. Quod autem legitima omnis
auctoritas humana in sua legislatione vestiatur
et consecratur, ipsamet Dei auctoritate, id neque civi
habenti sanas ordinis ideas, neque Christia-
nis fundamentalibus divinae suae religionis prin-
15cipiis imbuto dubium esse potest.

Corollariuim quartum

26. Expositis et demonstratis principiis in haec quaestione
fluere intelliges, sentiesque fundamentales istas observa-
tiones. Hinc intelliges et senties, quam rationi con-
20sonies sint illae naturae nostrae impulsus et instinctus, quo
ad aliquam religionem omnes inclinamur oculos ab
oriente ad occidentem, ab uno ad alterum mundi po-
lum conicie. Humanas omnes societates politicas,
omnes legibus nationes, aliqua deprehendes religioni
25 imbui, qua ad supremum aliquod lumen sese refe-
rant, et qua mutuo inter se quasi conectantur.

27. Hinc intelliges et senties quam ratione obsona sit impietas Epycurii Religionem referentis inter fabulosa humani ingenii figmentu. Naturam simul³⁰ et religionem exhuisse et ejurasse necesse est, cum cui fictitium et fabulosum videri potes in ipsum

[p. 240]

quod ut reale et verum ipsa enuntiae natura et ipsa demonstrat ratio.

28. Tertio. Hinc intelliges et senties, quam vasana et absurda sit impietas Macchivellis asserentis⁵ religionem ortam esse ex sola principium arte et fraude. Religione abussi sunt interdum politici, non quia religionem in mente populorum parturierunt, sed quia religionem in mente populorum ubi existentem repeterunt. Quis diceret humanas cupiditates ab arte et¹⁰ fraude principum esse natas? Quia humanis interdum cupiditatibus fraudulentibus abussi sunt politici principes.

Solvuntur objectiones

29. Objicies 1°. Cultu nostro nullatenus indiget Deus, ergo Deus nostrum non exigit cultum. Respondeo: concedo antecedentem et nego con-
¹⁵sequentia. Supponit absurdum illum deistarum ratiocinium nullam inesse Deo voluntatem nisi quae ab aliqua indigentia determinentur; quod est evidenter falsum. Mundo enim nostro existente nullatenus indigebat Deus, et

tamen voluit Deus nostri existentiam, mundi. Et ergo
²⁰ divinae nobis voluntates innotescant, non quaerendum nobis
est quibus rebus indigeat Deus, sed quid divinam quid humanam
deceat naturam. Porro divinam naturam evidenter
deceat exigere aliquam cultum ab homine, quem in suam
essentialiter gloriam creavit; humanam naturam
²⁵ evidenter deceat sua uti rationem, et supremum suae exis-
tentiae auctorem et arbitrum agnoscat, dilaudet, reve-
renter diligat, imploret, adoret.

30. Instabis. Cultus nos-
ter est ex sua natura finitus et imperfectus, ergo cul-
³⁰ tum nostrum non exigit Deus. Ut quid enim exigeret
Deus cultum, infinita sua majestate, nullam gloriam

[p. 241]

adiuntur. Respondeo: concedo antecedentem et nego consequentiam. Suppo-
nit iterum vesanum illum deistarum ratioci-
nium nullam inesse Deo voluntate, nisi quae ter-
minentur ad objecta infinita, quod est evidenter fal-
⁵sum. Voluit Deus existentiam Mundi hujus as-
pectabilis: nec tamen objectum in se est mun-
di hujus aspectabilis existentia. Quid divinam,
quid humanam deceat naturam speculandi ite-
rum spendet, atque iterum intelliget quid exigit
¹⁰ ab homine, creator hominis Deus.

31. Porro naturam
humanam manifestissime deceat ipsa ratione judi-
ce, ut quantum in se est, sua utatur ratione ad

honorandum sui creatoris et parentis Dei infinitam¹⁵ majestatem Divinam naturam manifestissime decet, ut gratum et acceptum habeat pium illud conatum, quo Creatori et benefactori suo placere filialem reverentiam, exhibere, omnem dare ex tota sua anima ambit et certat homo.

²⁰ **32.** Ad probationem nego quod cultus noster sit infinita Dei majestate indigna, quorum Deo indigna foret sanctissima et perfectissima operatio entis a Deo operatur; intrinseca Dei gloria et essentiali Dei felicitate nihil equidens addit²⁵ cultus noster, et addit aliquid extrinsece Dei gloriae et accidentali Dei felicitate, quem necessario adjubare debet pius amor, et pium obsequium suarum creaturarum intelligentium, cui necessario debet esse gratum et placidum, quod ubique regnat ordo rerum ab³⁰ ipso constituitur, quod ubique adimplentur et obtinentur fines ab ipso intenti.

33. Objicies 2°. Ab obligatione cultus et leges potest Deus hominem solvere et eximere, ergo ab idea Dei non fluit necessitas legitime alicujus

[p. 242]

Deo deferendi, divina alicujus legis fideliter observandis. Probatur antecedens: Deus est summe liber ad agendum vel non agendum, ergo potest Deus hominem a tali obligatione solvere. Respondeo: nego antecedentem. Ad probationem distinguo antecedentem.
Deus est summe

⁵ liber ad agendum vel non agendum ubi nihil est rebus agendis aut non agendis quod Deum dedecet, quod sibi Deo indignum, concedo antecedentem: ubi est aliquid in rebus agendis vel non agendis quod dedecet Deum, quod sit indignum Deo, nego antecedentem et consequentiam.

¹⁰ **34. Nulla Deo inest**

necessitas agendi aut non agendi ad extra; sed si velit ad extra agere, per essentialem suam sapientiam et rectitudinem necessitatur Deus agere modo, qui et ipsum et ipse deceat creaturas. Porro et Deum et homi-
¹⁵ nem summe decet, et cultus et lex. Non potest Deus a se amovere rationem finis ultimi; non potest sese exuere supremo suo in suas creaturas dominio; non potest essentialem suam rationis sanctitatisque amorem excutere; ergo tenetur Deus id exigere quod ab illis
²⁰ divinitatis attributis necessario exigitur.

35. Instabis 1º. Sunt

quidam hominem, qui nec ullam observant legem, nec ullam deferunt Deo cultum; ergo nec necessariis est cultus neque necessaria est lex. Respondeo: concedo antecedentem, et distinguo consequentem;
²⁵ ergo neque necessarius est altar, neque necessaria est lex necessitate secutionis, concedo consequentem; necessitas obligationis, nego consequentiam. Cum homo sit liber potest et cultum et legis executionem ommittere, ad obligationem cultus et legis exuere.

³⁰ **36. Instabis 2º.**

Ad obligationem divinae legis vetantis furtum, prohibentis polygamiam, solutum est Deum populus israeliticus; ergo potest Deus hominem ab obligatione legis solvere. Antecedens est verum: nam ab omni aevo

³⁵ licita fuit apud Hebraeos poligamia, et sui finem

[p. 243]

aegyptias est servitutis populis Israeliticus juvenile suo legislatore Moysse multa jurando abstruit ab Aegypto.

37. Respondeo. Divina lex alia est aeterna

⁵ et necessaria, alia positiva et libera. Ab obligatione posterioris homines solvere et eximere potest absolute Deus, ab obligatione prioris non potest. Prima lex poligamia prohibens, videtur pertinere ad legis Dei positivas et liberatas. Unde penes fuit supremum legislatorem sapientissimis de causis ¹⁰ ab obligatione talis legis aliquando solvere et eximere aliquam humani generis portionem. Secundo: lex furtum prohibens videtur pertinere ad legem Dei aeternam et necessariam. Furtum enim sibi nominis spectati sonat et importat iniquam rei alienae ablationem, ¹⁵ quam essentialiter repugnat esse justam et licitam.

38. Verum potest aliquando denomi-

natio furti perperam attributi alicui actioni in qua nullus sit furtum proprie dictum. Talis est actio hebraeorum Aegyptios expoliantium. Justa enim et ²⁰ licita fieri potior actio haec, quamvis in se furto simillima; vel jure juste indemnitate a Deo approbatae et improbatae, vel jure justae belli. Hinc tyrannicam gentem, hinc et nunc incipientis, vel jure justae defensionis talibus auxiliis aut fugiendo absolute indigentis, vel ²⁵ jure juste proprietatis sive a supremo rerum

omnium Domino translatae; ex generalibus uti solutionem principiis facillime fluit solutio innumerarum aliarum cavilationum, quibus ubique foecundus et hirsutum² reperis deismum, et quibus ab ipso indesinenter im-³⁰periter vel necessitas legitimi alicujus cultus Deo deferendi, vel necessitas divinae alicujus legis fideliter observandi.

39. Cavo tamen ne existimes unam mentem

[p. 244]

et communem quemdam sententiam esse omni deistarum gregi. Apud ipsos tot capita quot discordes sunt sensus, alii omnino nullum cultum volunt, alii solum cultum interiorem admittunt. Aliis nulla est divina lex,⁵ aliis instar divina legis et lex naturalis, ita tamen ut illa vim omnes suam obligatoriam trahat non a Deo ipso, sed ab humana sola ratione incerto et instabili cognitionum suarum fluctus deferuntur, tandem et delabuntur plerisque omnes deiste in inectam opinionem tolerantismi,¹⁰ et de quia nunc nobis urebitur habenda est ratio.

QUAESTIO SECUNDA:

AN INTER PLURES RELIGIONES DIVERSAS LICEAT
HOMINI HANC AUT ILLAM AD ARBITRIUM
AMPLECTI AUT SEQUI?

¹⁵ **40.** Exponitur tolerantismi irreligiosa hypothesis. Nomine

² Lectura dudosa, no hace sentido.

tolerantismi intelligimur vesanam hanc opinione
quae supposita religionis alicujus necessitate, omnem in-
diferentem religionem qualemcumque admittit et appro-
bat tamquam Deo gratam et acceptam, tamquam homini ad
²⁰ suam omnem destinationem perducendo, utilem et suffi-
cientem. Stupide caecitas, perfidave irreligio est totum evidenter
tolerarismus. Stupida caecitas, si videndis et sentien-
dis verae religionis characteribus distinctis, vis sit im-
par. Perfida irreligio si nullum inter varias religiones vult
²⁵ admitti discrimen, ut ex falsarum consentio vilescat et
pro divina haberi desuescat vera religio. Hoc supposito

41. Sit conclusio prima.

Necessaria haec religio qua Deo oportet uniri homines, non est qua-
cumque indifferenter, ita ut inter plures religiones diversas
³⁰ liceat homini hac aut illam qualemcumque ad arbitrium
amplecti aut sequi. Probatur conclusio. Neque absurda, neque

[p. 245]

ignara, neque impura est divinitas; ergo nec peperisse
nec approbare, nec gratas olim habuisse aut nunc habere
potest divinitas eas religiones quasque inest manifesta aliqua
absurditatis, aut ignorantiae aut impuritatis, nota sub ser-
⁵mo; atqui tales multa sunt religiones, ergo multae sunt
religiones quarum non auctor est, quas non approbat, quas
gratas non habet Deus.

42. Probatur subsumpta. Evidenter absurda et
impura fuit olim, evidenter absurda et impura est etiam
¹⁰ nunc idolatria. ineptis fabulis absurdidis, delirius stupi-

dis, erroribus tota manifeste scatet et constat. Mahometana religio voluptates inflammare, potius quam coercere nata; nego talibus religionibus coli et honorari potest³ divinitas, nego talibus religionibus Deo uniri, in sui cultu et¹⁵ in suis moribus regi non potest homo; ergo necessaria illa hominis religio non est indifferenter haec aut illa, at irreligioso et absurdo vissum est tolerantismo.

43. Conclusio secunda.

Tum in his, quae docet, tum in his quam praecipit fixam et²⁰ determinatam esse oportet religionem a Deo dimanantem et hominem Deo uniri destinatam. Probantur conclusio; sive per rationem naturalem, sive per supernaturalem revelationem emanari in nos religio evidens est, ipsum esse non posse sibi contrariam et oppositam, ipsam esse debere in his quae docet²⁵ et praecipit fixam et determinatam. Primo religionem a Deo emanantem oportet esse fixam et determinatam in his quae docet seu dogmatibus suis speculativis a Deum, ad hominem, ad aliud quodcumque objectum pertinentibus, nam veritas est in se essentialiter una et indivisibilis, aeterna et invariabilis; ergo³⁰ quod⁴ verum est, circa naturam alterius cujuscumque objecti illud ubique verum esse necesse est, ergo ex duobus religionibus de Deo et homine aut de illo quocumque objecto diversaque opposita docentibus, alteram esse falsam et a Deo non dimanantem necesse est.

³⁵ **44.** Secundo: religionem a Deo dimanantem

³ En el original: *non potest*, por el sentido debe suprimirse *non*.

⁴ El original añade: *circa natura hominis aut alicubi*, que no hace sentido.

[p. 246]

oportet esse fixam et determinatam in iis quae praecepit seu in dogmatibus suis practicis ad mores et ad cultum relativis. Ideo⁵ quidem quod fixa et determinata esse debeant praecepta moralia religionis a Deo dimanantis facillime intelligitur. Nam infinita Dei⁵ sapientia et sanctitas sunt aeternus et invariabilis ille fons unde fluit fundamentalis morum regulas, quod alicubi vetat tamquam crimen alibi praecipere non potest tamquam virtutem aeterna Dei ratio et voluntas; ergo eadem ubique esse debent fundamentales morum regulae.

¹⁰ **45.** Ubi autem aeterna et naturali legi positivas quasdam leges, quas positivas quasdam morum regulas addit legislator Deus, positivae illae leges, positivae illae morum regulas, etiam et determinata sunt respective nationis illius cui sunt imposita. Deinde quod fixus et determinatus esse etiam¹⁵ debeat ipse cultus religionis a Deo dimanantis non difficile concipitur. Nam quasi per semetipsum ubique fixus et determinatus est cultus interior, cujus essentia est amor Dei, fides et spes in Deum veneranda Dei, Dei adoratio memor, et gratus in Deum affectus, internum mentis et cordis Deo obsequium.

²⁰ **46.** Nec minus debet fixus et determinatus esse cultus externus, nec per vitiosam caecae multitudinis ignorantiam, brevi convertatur ille aut in cultum superstitiosum et absurdum, aut in cultum ferocem et barbarum, aut in cultum impurum et flagitiosum,²⁵ qualem nobis utique exhibuere nationes supernaturali lumine destitutae, et qualem Divinitas numquam potest

⁵ Texto manchado, *ideo* por el sentido.

gratum et acceptum habere; ergo tum in suo cultu, tum in sua morum regula, tum in suis dogmatibus mere speculativis, fixam et determinatam esse oportet religionem a Deo emanantem, et hominem Deo uniri destinatam.

47. Corollarium.

Non multiplex, sed unica et evidenter est religio quae in suo cultu, et in sua morum regula, et in suis dogmatibus speculativis fixa et determinata est.

[p. 247]

QUAESTIO TERTIA:

UTRUM IN PRAESENTI IGNORANTIA ET DEPRAVATIONIS STATU, RELIGIO HOMINI POSSIBILIS ET DEO DIGNA DEBEAT ESSE REVELATA

⁵ **48.** Nomine revelationis divinae intelligimur supernaturalem hanc quamcumque Dei actionem, per quam nobis nota aut certa fit speculativa aut practica, aliqua veritas cujus cognitionem aut certitudinem ex naturali nostrae reitionis lumine non hausimur, triplici modo notas aut certas ¹⁰ facit nobis Deus eas omnes veritates, quas revelatas nuncupamus, et quas in Scriptura Sacra aut in sacra traditione depositas veneramur.

49. Primo: per viam revelationis proprie dictae, sic in mente suorum olim Prophetarum parturit Deus supernaturaliter ideas ¹⁵ divinorum misteriorum aut rerum futurorum repraesentativas. Secundo: per viam divinae impulsiois; sic sacros in antiqua et in nova lege historicos movit et impulsit supernatura-

liter Deus ad scribenda facta illa historida, quorum teste ipsi fuerant, et quae ab idoneis testinus acceperant, et ad excludendam omnem a su narratione falsitatem. Tertio: per viam providentiae specialis; sic suae Ecclesiae providet et assistit Deus efficaciter impediendo, ne in illum unquam errorum labatur illa in suis definiendis et sancendis quae ad dogmata, aut ad cultum aut ad mores pertinent. Quod certum et indubitatum sit omne revelationis divinae objectum nostrae rationi praevidium et impraevidium constat, et patet ex essentiali rerum exigentia ex ipsamet idea Dei falli et fallere essentialiter nescit. Sit

50. Conclusio.

³⁰ In praesenti illo ignorantiae et depravationis statu, quem in natura humana ubique observamus, ut possibilis sit homini

[p. 248]

religio Deo digna, ipsam necesse est esse a Deo revelata. Probatur primo conclusio. Ad dignam Deo religionem cognoscendam et habendam, duplex dumtaxat est nobis medium aut via, ratio scilicet et revelatio, ergo si ad manifestandam et dandam nobis religionem Dei dignam non sufficiat ratio, necessaria est revelatio. Demonstratur antecedens. Si ratio sufficeret ad determinandum cultum Deo deferendi, ad determinanda legis divinae praecepta ubique observanda, ad dandam homini religionem Deo dignam, sufficiens fuisse illa egregiae antiquitati, divina revelatione distitutae; falsum ¹⁰ [est] consequens, ergo et antecedens. Patet major. Quantis enim luminibus irradiata fuit egregia antiquitas in his rebus, quae simplici patuere rationi? Constat variis antiquarum omnium nationum historiis minor, scili-

cet, insufficientem fuisse rationem ad dandam egregiae antiquita-
15ti dignam Deo religionem.

51. Primo: non sufficiens fuit ratio **multi-**
tudini, quae absurdum et impurum idolatriae genus homine incu-
denda sibi religione peperit, et secuta est quae divinitatem posse
et deliriis et parricidiis, et impudiciis honorari inepte et turpi-
20ter existimari. Secundo: non sufficiens fuit ratio ipsemet
sapientibus, quantos in errores, tum circa divinitatem, tum
circa morum regulam illi abierunt? Alii divinitatem ab orbe
expulerunt, aut a materia non distinxerunt. Alii divinitate
aut fatalem necessitatem, aut absurdam inertiam, aut caecam
25 ignorantiam aut chimaericam et ridiculam multipliciter
affirmarunt.

52. Non perversa et pessumdata minus fuit ab ipsis regu-
la morum quam idea divinitatis. Finem et beatitudinem homines
in voluptate Epicurus, in imaginatione nescio quo virtutis si-
30mulacro possuit Zeno, leges asiaticorum populorum pleraeque
incestum et poligamiam. Leges romanorum et atheniensium
fornicationem et divortium permissere et approbavere. In eo
sese potissimum exhibuit excelentia maximorum ingenio-
rum divino revelationis lumini destitutorum, quod maximos

[p. 249]

circa religionis imparturierunt errores.

53. Tertio, unde sic concludo: insufficientis
fuit egregiae antiquitas ratio ut dignam Deo religionem sibi cuderet, ergo nobis
insufficiens foret; ergo si necessaria est nobis religio Deo digna, debet illa

religio

in nos ab alio fonte dimanare quam corruptione, ergo per revelationem⁵ dari nobis necesse fuit dignam Deo religionem.

54. Demonstratio secundae: si nulla existit revelatio divina, oportet quemlibet, aut arbitrariam, sequi religionem, aut aliqui sibi religionis systema cudere. Nihil enim medium est in hypothesi, necessariae alicujus homini religionis. Si arbitrariam¹⁰ quisque religionem sequitur, ecce tibi hominem ineluctabiliter expositum periculo deferendi Deo cultum insanum aut impurum, sequendi vitiosas et flagitiosas morum regulas, subjacendi religiosi delirii superstitionibus, execrandis vitiis fanaticis sceleribus aut furoribus conflata qualis monstrui possibilitatem nobis ubique terrarum exhibuit¹⁵ antiqua et recens idolatria.

55. Secundo, si religionis sibi systema cudere quisque tenetur evidentissimum est religionem, quam cuique necessaria videmur futuram esse impossibilem maxime hominum parti, talibus meditationibus. Impari quod asserere aut admittere absurdum est et²⁰ contradictorium. Tertio, unde demonstrationem hanc omnem sic paucis resumimur. Religio est manifeste necessaria tum ex parte Dei, tum ex parte hominis, ergo inesse cuilibet religionem oportet. Non quaelibet religio est digna Deo grata et accepta Deo, ergo Deo digna habenda est religio determinandae Deo religioni placituri. Deo digna non suffi-²⁵ciunt sola rationis lumine. Ergo necessarium est revelationis lumen.

Solvuntur objectiones

56. Objicies 1°. Non tenetur Deus ad supernaturalem revelationem homini faciendum, ergo necessaria non est illa supernaturalis revelatio. Confirmatur quia solo religionis naturalis lumine³⁰ sufficienter eruditur et regitur homo in his omnibus, quae perti-

nent ad naturam Dei cognoscendas, ad cultum Deo deferendo, ad regulam morum observandam. Ergo melius omnino necessitatis est revelatio supernaturalis.

57. Respondeo primum: distinguo antecedentem. Non tenet Deus ad

[p. 250]

supernaturalmen revelationem homini faciendam absolute, concedo antecedentem; hypothetice nego antecedente, et sic distinguo consequentem et nego consequentiam.

Tenetur Deus, ut possit assequi finem a Deo destinatum, hypothetice ad danda homini auxilia, hac omnia quae necessaria sunt. Ad ⁵ hunc finem assequendum necessaria est homini religio a Deo digna. Religionem Deo dignam habere non per homo sine revelatione supernaturali, igitur necessaria est revelatio supernaturalis.

58. Ad confirmationem nego antecedentem quantum errorum et malorum parturit ¹⁰ arbitraria illa et male illata **vos religionis naturalis**. Apud omnes nationes salutifero revelationis supernaturalis lumine destitutas, inde false et absurde de divinitate oppiniones innumere. Inde cultus passim et impurus absurdus flagetionis. Inde regula morum in multis ubique vitiosa et execranda! Ergo necessaria fuit ho-¹⁵mini revelatio supernaturalis, ut ab illa efficaciter et indefectibiliter reperitur, tum in efformandis sibi sanis ac divinitate ideis, tum in eligendo et deferendo cultum divinitati placitum, tum in determinandis essentialibus permultis officii a lege naturale interdum, confusa nimis et obscura ²⁰ dimanantibus.

59. Objicies secundo. Necessitas revelationi supernaturalis excludit possibilitatem **naturae purae**, seu ex necessitate revelationis supernaturalis sequentur impossibilem esse statum in quo homo indiget nisi auxiliis naturalibus ad assequendum finem suum mere naturalem; atqui ille naturae status est evidenter possibilis. Ergo ex necessitate revelationis supernaturalis sequeretur id non esse possibilis quod est evidenter possibile. Respondeo: nego majorem.

60. Necessitas revelationis supernaturalis in praesenti naturae humanae statu importat necessitatem similis revelationis in alio diverso naturae humanae statu. Primo: non expendimus utrum in alio rerum statu, in alio naturae nostrae ordine indigisset homo supernaturali revelatione ad deferendum Deo cultum legitimum, ad dandam sibi puram morum regulam, ad habendam et observandam religionem Deo digna. Illud expendimus utrum in praesenti rerum statu, in praesenti rerum ordine opacis circumvolutis

[p. 251]

tenebris efrenisque agitatus cupiditatibus possit homo dignam Deo religionem sibi credere ope solius lumina naturalis; illud quae negare non dubitamus.

61. Secundo, fatemur equidem ita potuisse a Deo creari hominem ut non indigisset revelatione supernaturali, at in illo naturae purae statu, minor caecitas humanae mentis incubisset, minor concupiscentia in errorem et vitium pertransisset hominem. In praesenti autem statu tantae sunt hominibus tenebrae, tanta est in vitium propensio ut si divini revelationem desvias, jam impossibilis sit maxime sal-

tem hominum parti religio pura santaque quali sola decet Deum.

62. Objicies 3°. Ante Christum natum religio naturalis est religio homini sufficiens; ergo nec in praesenti quidem naturae humanae statu oportet religionem esse revelata.¹⁵ Probatur antecedens: Abel, Enoch, Abraham, Melchisedec, Lot, Job aliique sancti quidam viri non sequebantur nisi religionem naturalem; ergo religio revelata non est necessaria.²⁰ Respondeo: nego antecedentem. Facta est divina revelatio primo hominum parenti, et inde in ejus posteros dimanavit religione naturali insert et inmixta; ad probationem nego antecedentem.

63. Sequebantur illi sancti religionem naturalem revelatam a religione²⁵ Mosaica, in quibusdam punctis distinctam vel diversam. Ante Christum natum triplex existebat in mundo religio, scilicet, religio Mosaica, quae omnes et solos obligabat Abrahae filios et quae caeteris populis nullatenus necessariam salutis medium esset. Religio naturalis revelata, qua³⁰ complectebatur, tum veritates a sola ratione naturali desumpta, tum veritates a supernaturali revelatione, per traditionem, conservatas acceptas et manifestatas. Utraque haec religio erat respective sufficientis posteriorque intendum vocabatur simpliciter lex

[p. 252]

naturae aut religio naturae, per oppositionem ad legem et religionem Mosaicam specialius revelatam. Religio gentium seu religio populorum divinae revelationis oblictorum; ultima haec religio ubique

fuit semper aut impura aut insufficientis.

⁵ **66. Objicies 4°.** Permulta sunt nationes quoque ignota est penitus divina revelatio, ergo necesse est evidētia ut Deus vel nullam exigat ab illis religionem, vel religionem ab illis exigat impossibilem. Respondeo: distinguo antecedentem.

Permultae sunt nationes, etc. et

¹⁰ quoque nulla sunt media sufficientia ab obtinendam hanc necessariam divinae revelationis religionem, nego antecedentem; et quoque sufficientis sunt ubique media

ad obtinendam necessariam hanc divinae revelationis cognitionem, concedo antecedentem, et nego consequentiam.

¹⁵ **67.** Nationes illae quoque ignota est penitus religio divina impuram et insufficientem et Deo indignam habent religionem; quod necessitatem divinae revelationis adstruit atque demonstrat. Hinc puram et sanam et seipse dignam religionem exigit Deus a nationibus divina sua revelatione privatis, quandoquidem ²⁰ talem ab hominibus impossibile, religionem exigere debet essentialiter Deus. Repugnat Deumin se esse absurdum, et constat religionem Deo dignam, sine divina revelatione sesse hominibus impossibilem: ergo nationibus divina revelatione privatis suppeditat Deus media sufficientia proxima aut remota, interiora aut exteriora, ²⁵ quorum ussu possunt pervenire ad necessariam omnem divinae revelationis cognitionem.

68. Objicies 5°. Puram habent religionem hodierni deistae, nullamque tamen admittunt divinam revelationem; ergo existere potest pura et Dei digna religiosine ullo divinae revelationis auxilio. Respondeo: nego antecedentem simul et ³⁰ consequentem, et utriusque falsitatem paucis exhibeo et demonstro. Primo: inter hodiernos deistas, alii omnem exilarem cultum jubent, alii

cultum dumtaxat interiorem admittunt, cultu omni exteriori absurde simul et irreligiose refecto; alii obscenas multas **35**voluptates ex albo vitiorum et flagitiorum eradunt. Alii scelus et crimen nullum agnoscunt in iis omnibus quibuscumque actionibus, civilis aut politicus non laeditur, aut turbatur ordo.

[p. 253]

Plerique omnes Deum sibi sine justitia et sine providentia effingunt. Deo ultrices omnes scelerum poenas admittunt, atque illa vitiis et sceleribus omnes laxant habenas. Ergo falsum est quod ita pura sit hodiernorum deistarum religio.

⁵ **69.** Secundo:

etiam deistis hodiernis datum foret puramet incontaminatam aliquam religionis imaginem, nobis adumbrare et declirare, male inde impugnaretur revelationis necessitas. Nam evangelicae revelationis lumine jam prope totius irradiatus est orbis noster, et a circumfusso divinae revelationis lumine habent hodierni deistae, quod et de divinae et de cultu et de moribus disserendo, pauciores et minores in errores delabantur, quam antiqui Philosophi. An felicius et sublimius sortiti sunt ille ingenium, quam illustria haec antiquitatis profanae lumina, quae ant evangelicam facem mundo illuxere, et quae toto, tantosque in agitanda religione peperunt errores? praeter caetera ordinis supernaturalis beneficia debetur evangelicae revelationi naturale politicumque, scilicet, qua humanorum ingenium ad veritatem, quod ²⁰ humanas mores ad justitiam et honestatem et humanitatem impuluerit.

70. Objicies 6° Antiqua hebraeorum religio per ministerium Patriarcharum et Moyses et Prophetarum a Deo revelante dimanans, in religionem Evangelicam fuit immutata; ergo non est necesse in se fixam et determinatam esse religionem divinam. Respondeo: distinguo antecedentem. Antiquam hebraeorum religio in Evan-
gelicam religionem fuit immutata per cessationem suae antiquae veritatis aut suae antiquae de morum regulae, nego antecedentem; per acquisitionem novi luminis aut novae perfectionis, concedo antecedentem et nego³⁰ consequentiam.

71. Primo: antiqua Hebraeorum religionum stetit, fuit in se fixa et determinata. Evangelica religio in quam consacrandam et perficiendam fluxit antiqua omnis religio Hebraeorum

[p. 254]

in se etiam fixa et determinata est. Ex utraque resultat religio in se unica, illa scilicet, quae incipit cum Adamo, quae stetit cum Patriarchis, quae innumeris miraculis a Moyse et a Prophetis fuit insignita, quam ad suam innuere perfectionem, et⁵ auctoritatem adducit et promovit divinus ille Messias authenticis toto Prophetis praenuntiantur, authenticis tot miraculis manifestatur, quae in notas omnes orbis plagas ab ipsemet divini Messiae discipuli et apostolo disseminata per non interruptam seriem Pontificum illis succedentium, fuit ad nos usque delata¹⁰ et propagata.

72. Secundo: religio est ex sua natura perfectibilis seu plus minusve perfectionem potest suscipere. Antiqua religio in perfectiorem mutata est a Christo religionem; mutationes

minoris luminis in majus lumen, minoris efficacitatis in
¹⁵ majorem efficaciam, minoris perfectionis in majorem perfec-
tionem.

QUAESTIO IV:

UTINAM EXISTAT, ET QUIBUS SESE SIGNIS INDUBITABILIS DEMONS-
TRET RELIGIO ILLA UNICA A DIVINA REVELATIONE DIMANANS?

²⁰ **73.** Demonstravimus hactenus aliquam religionem esse
hominis necessariam. Non omnem religionem esse Deo gratam et acceptam,
veram, et Deo dignam religionem esse necessario fixam et determi-
natam, ac proinde unicam ac insufficientem esse humanam ra-
tionem ad cudendam sibi hanc Deo dignam religionem, quae proinde de-
²⁵bet necessario a supernaturali Deo revelatione in humanum genus
dimanare. His suppositis sit

74. Prima Conclusio.

Si, inter religiones, divinam sibi revelationem attribuen-
tes existat aliqua religio quae sola extiterit, perseveraverit
³⁰ ab ipsa mundo origine, quae sola in culto suo et in sua morum
regula, et in speculativis de Deo et de homine dogmatibus sese
puram et Deo auctore dignam exhibeat, quae sola authen

[p. 255]

ticis miraculis et authenticis propheticis divino quoddam se-
se quasi sigillo impressam et consecratam testetur et probet huic
sui religioni caeteris omnibus reffectis adhaerere oportebit homi-
nem.

⁵ **75.** Probatur conclusio: illa religio qua oriri Deo oportet hominem est necessario religio aliqua revelata, ergo nullum ex religionibus divinam revelationem excludentibus est religio illa cui debet homo adhaerere, cum religio sit medium omnino necessario, quo hominem Deo unire oportet; illud medium omnibus temporibus¹⁰ ac proinde ab ipsis mundi incunabilia extitisse necesse est; ergo illa religio exita a Deo revelante quae sola origine mundi originem pertinet.

76. Cum Deus sit essentialiter verax, sapiens, sanctus, illa sola erit a Deo revelante religio, quae sola pura et sancta¹⁵ et Deo auctore digna erit in sua doctrina. Cum miraculum sit essentialiter, nemine refragante, manifesta Dei vox manifestumque Dei testimonium, quo veritati aut virtuti suffragatur Deus, illa religio manifeste erit a Deo revelante, quae sola erit authenticis miraculis impressa et consecrata. Cum prophetia sit praenuntiata²⁰ manifestatio rei alicujus futurae et soli Dei cognoscibilis, cumque divinae veracitati evidenter repugnet talem facere manifestationem in favorem alicujus religionis si verae illa religio erit manifesta a Deo revelante, cui soli favebunt aut haeretica prophetiae eventu confirmatae; unde si quae sit religio quae sola istos omnes divinitatis²⁵ characteres contineat, hunc soli religioni adherere oportebit hominem.

77. Adnotatio

Religio Christiana in se complectitur **tum religionem illam** naturalem, quae est humanis omnibus mentibus et cordibus divina³⁰ quasi manu impressa, et quae est ubique essentielle divinae omnis religionis fundamentum, tum antequam illam revelationem quae facta est a Patriarchi, Moysi, Prophetis, tum novam hanc revelationem, quae per divinum Messiam facta est Apostolis et Evangelistis, et per ipsum orbis successive universo.

³⁵ **78.** Antiquae Patriarcharum et Prophetarum religioni fluit
eo omnis perfectio praeparatione quam divina exigebant concilia ante
adventum divini Messiae, unde inepte simul et absurde philosopharunt

[p. 256]

omnes qui antiquam hanc religionem videntur inculpare et quasi
vilipendere, ex eo quod ipsi non omnes christianae religionis perfec-
tionem infunderet Deus.

79. Antiquae religione praestat et antecellit Christiana
⁵**tum in suo omni culto**, qui factui est magis purus, magis verus,
magis spiritualis, magis divinus, **tum in sua morum regula**,
quae antiqua omnia perfecit, et nova multa impossuit internae
sanctitatis praecepta, **tum in suis ad virtutem motivis**, quae tam
sublimiora sunt et potentiora, et quoque dulcius alliciantur et fortius
¹⁰ impellentur humana ad Deum corda; tum in sua intrinseca effica-
citate, quae infinite major indita est ipsius sacrificiis, et sa-
cramentis et operibus, quibuscumque meritoriis, divina ubique
sui auctoris sanctitate et excellentia quasi imbutis sunt impre-
ssis.

¹⁵ **80. Secunda Conclusio.**

Religio christiana est divina illa religio revelata cui uni[ce]
adhaerere oportet hominem. Probatur conclusio: cum religionem
oportet esse revelatam et unicam, cumque repugnet Deum
esse falacem deceptorum, illa religio erit evidenter divina, evi-
²⁰denter a Deo revelata, quae sola manifestissimos omnes re-
ligionis a Deo revelatae characteres in se continebit, et de-
monstrabit, atqui talis est religio Christiana; ergo. Demons-
tratur minor. Manifestissimi a Deo revelatae religionis cha-

racteres alii sunt intrinseci, alii vero extrinseci; priores²⁵ sunt evidenter coeva humano genero origo et digna doctrina; posteriores manifesta Dei approbatio et certa illius divinae approbationis realitas, atqui quatuor illi religionis a Deo revelatae characteres in Christiana religione manifeste continent. Ergo.

81. Religio Christiana qua-
³⁰ tenus in se continens et praeficiens antiquam omnem Patriarcharum et prophetarum religionem et caeteris omnibus religionibus anterioris, manifeste habet originem humano generi **coevam**. Religio Christiana tum in his, quae docet a Deo de hominem de origine rerum, de natura animae, de futura vita,

[p. 257]

tum in his, quae praecipit circa cultum, circa mores, circa varias hominis in Deum et proximum et seipsum obligationes; religio Christiana in quam ubique veritatem spirat et sanctitatem, ubique caeteris omnibus religionibus sese infinite⁵ superiorem et excellentiorem exhibet, ubique humanae rationi sese admirandam, diligendamque per doctrinam Deo ipso dignam. Christiana religio innumeris et potissimis omni generis Prophetis praeparata, stabilita, propagata fuit et numquam impressa et conflata manet, atqui nemine sa-
¹⁰ne refragante miracula et prophetiae sunt manifesta Dei approbatio. Ergo religio Christiana semper habuit et semper retinui manifestam Dei approbationem.

82. Quod autem rea-
liter extiterint divinae illa Prophetiae, divina illa miracula,
¹⁵ unde derivetur et in quaque fundatur manifesta haec Dei in religio-

nem approbatur christianam, illud a nobis omnimoda certitudine certum et manifestum faciunt. Historiae authenticae, et omni fide dignae, traditiones generales et nulli falsitatis suspitioni patentes, mores rationales²⁰ adhuc subsistentes, et cum veritate istarum historiarum et traditionem nrecessario connexi.

83. Tales sunt, v.g. celeberrime Danielis et Issaiae et Jeremiae Prophetiae quas ab auctoritatibus suis scriptas et inter monumenta publica²⁵ deposita verificavit multa post saecula rerum eventa, talia sumi praecipua Moysis et Jesu Nazareni miracula, quae fuerunt facta totidem historica omnem notorietatem habentia, et quae in historicis authenticis et publicis consignata, et generali traditione ab aevo in aevum transmissa³⁰ et ipsimet israeliticarum aut Christianorum moribus, quasi in viventibus totidem monumentis etiam nunc substunt, et quandam perennitatem adi-

[p. 258]

piscuntur⁶. Ergo manifestissimos omnes religio Christiana, omnia insunt credibilitatis motiva, quae potest et Deus debet religioni a se dimanante impertiri; ergo religio Christiana est divina illa religio revelata, cui uni[ce] et⁵ soli homine adhaerere oportet.

Objectiones solvuntur

⁶ Entrellíneas palabras sueltas cuyo sentido no se logró determinar: *habet religio/ / ergo religio Cristiana / characteres a Deo dimanante*

84. Adnotatio.

Inter varia sophismata quoque a clamosa incredulitate impugnari ubique solet christiana religio, praecipua et efficacissima illa sunt quae impugnant vel existentiam certitudinis moralis, vel existentiam divinae providentiae, vel existentiam substantiae in homine spiritalis et immortalis, quae sophismata confuditus eversa et directa in metaphysicam dabuntur ab isti tractata penitus excludentur. Primo irreligiosis sophismatibus fundamentale nullum opponere luminis et veritatis principium, unde emanare possit plena ipsorum solutio, et confutatio periculosa nimis res et praxis foret, quidquid in contrarium opponant nonnulli Philosophi. Secundo, Philosopho aut Theologo irreligiosa incredulitatis sophismata confutantis, fasne erit sperare responsionem a se datam, etiam vitrice ubique ratione plenam, omnibus quibuscumque ingeniis probatum iri? Minime sane, quia sublimis et profunda veritas tardis et hebetibus ingeniis non semper est ob via corruptis et obstinatis non semper est grata et accepta; nec inde tamen sequitur Philosophia ac Theologia ab omni demonstratione aut confutatione esse in hac re abstinendi.

[p. 259]

85. Tertio: in genere eo praecisse modo resolvetur et confutatur irreligiosa quaevis objectio, quo resolvi et confutari ipsa debet, ubi exposito ampliciter quaestionis statu paucis certum et manifestum fiet, quod res, quae impugnatur tamquam

⁵ absurda aut fabulosa, plenam et completam desumat certitudinem vel a monumentis historicis omni fide dignis, vel ab infalibile divinae revelationis auctoritate, quod res, quae impugnatur, tanquam absurda et ratione absona nullatenus advertentur et apponatur veris illis cognitionum principiis
¹⁰ quae in nos dimanant aut ab attenta naturae observatione, aut a profundiori historiae studio, aut ab ordenali rerum analysi, et quae sunt fundamentalia sane omnis rationis et sublimatis omnis Philosophiae principia. Manifeste indicat et demonstrat se non esse natum ad philosophandae, ad ratiocinandae, quisquis in
¹⁵ hac re aliquid ultra, aut aliquid aliud exigit.

86. Quarto: in objectionibus his exponendis et resolvendis eas dumtaxat debemus admittere Philosophi, quae ex simplici quasi ratione nascentur, et quarum solutio ex solo rectae rationis
²⁰ lumine debet emanare. Unde quidquid pertinet ad profundiorum historiae sacrae et Librorum Sacrorum cognitionem, pro jure nostro omittitur et profundiori Theologiae expendendum et agitandum relinquemur. Imo, et in his quae pro jure et officio nostro hic agitabimur, fundamentalis dumtaxat ponemur ratio sufficere
rerum principia
²⁵ rerum principia ingeniis sagacibus, et copiosissimam rerum explicationem ingeniis sagacitate carentibus esse inutilem.

87. Objicies 1°. Antiqua hebraeorum religio pertingit sua origine mundi originem; ergo fuit olim divina; verus
³⁰ si fuit olim divina, quoque argumentis evincetur illam nunc non esse divinam. Respondeo: antiqua Hebraeorum religio in his quae ipsis erant essentiali subsistit, et permanet in religione Christiana, in qua debuit ad omnem perfectionem

[p. 260]

evehi. Constat autem, hodiernam Hebraeorum religionem jam non esse divinam, tum ex antiquis ipsius oraculos quibus praenuntiatus fuit debere ipsam desinere et in perfectiorem religionem immutari, tum ex recedentibus ipsius deliriis⁵ in Talmude suo consignatis et consecratis, quibus evidenter demonstratur hodiernae Hebraeorum jam non praesidere Deum sapientiae et veritatis.

88. Objicies 2°. Christiana omni communioni et sectae aequaliter conveniunt manifestissimi illi¹⁰ divinitates characteres de quoque modo habita est mentio; ergo tam Calviniana aut Luterana quam Catholica Religioni adhaere oportebit hominem. Respondeo: nego antecedentem. Constat manifestissimi illi divinitatis characteres in omnibus christiane religionis communibus ab Ecclesia Catholica separatis.

¹⁵ **89.** Ante Luterum et Calvinum, vel nihil erat Luterana aut Calviniana religio, vel nihil aliud erat nisi Christiana, illa religio a qua avulosa et separata fuit. Si prius, ergo originem nundo coevam non habet Luterana aut Calviniana religio. Si²⁰ posterius, ergo nulla superationis causa, nullus religionis a religione catholica distinctae et diversae titulus ipsis fuit. Idem dictum est de omnibus aliis Christianae religionis, sectis ab Ecclesia Catholica per haeresim aut per schisma separatis. In Luterana, aut Calviniana²⁵ religio dignam Deo doctrinam non sonant tum perpetuae illae in suis dogmatibus variationes, quae religioni omni a Deo revelatae essentialiter repugnant, tum necessitantia illa decreta, quae manifeste absurdam affingunt homini

fatalitatem et Deo Tyrannidem.

³⁰ **90.** Variis omnibus Christianae religionis sectis, quatenus sunt aliquid distinctum et diversum ab illa Christi Religione, quae existerat

[p. 261]

tempore factas ab ipsis separationis manifesta Dei approbatio nullomodo sunt, aut esse possunt antiquae prophetiae et antiqua miracula. Ut manifestam Dei approbationem haberet aliqua secta praexistenti Christi religioni superata, requiretur⁵ evidenter, ut authenticis prophetiis aut miraculis specialiter approbaret et confirmasse Deus. Carlostadium aliquid in religione valentem mutare et innovare acriter increpavit Luterus ab ipso dissentiens, postulavitque, quo signo seu miraculo notum et certum faceret se a Deo¹⁰ missum esse ad mutandam religionem recte quidem; sed illud idem ipsum postulabat a Lutero Catholica omnis Ecclesia.

91. Objicies 3°. Manifesta Dei approbatio non sunt miracula, ergo ex miraculis Moysis, Christique male¹⁵ concluditur quod divina sit religio ab utroque dimanans. Probatur. Nam Idolatriae praeter alios multos suos fuit Apollonius Thianensis, innumerum miraculorum auctor, sub Flavius Vespasianus nonnullis insignitis miraculis; nec inde concludetur quod religio in se divina fuerit idolatria.

²⁰ **92.** Respondeo: distingo antecedentem. Manifesta Dei approbatio non sunt miracula imaginaria,

concedo antecedentem; miracula realia, subdistinguo. Si non habeant notorietatem et certitudinem sufficientem, concedo. Si omnimodam habeant notorietatem et certitudinem nego antecedentem²⁵ et consequentiam. Spectari debet omne miraculum, tum in sua natura, tum in sua certitudine, tum in suo fine, seu in his distinctione. Natura miraculi includit et importat essentialiter quod sit opus aliquod supernaturales, seu opus aliquod omnis artis et naturae vires exhorbitans. Unde ex albo verorum³⁰ et proprie dictorum miraculorum credendum est quidquid potest solis artes aut naturae viribus attribui.

93. Certitudo miraculi resultat

[p. 262]

ex variis probationibus, quibus indubitanter constat ipsum realiter aut existere aut extitisse, quas probationes indubitas suppeditare debet testimonium sensuum aut hominum omni certitudine certum; cum nihil probare possit miraculum cujus fictitia aut⁵ cujus incerta foret existentia, pro nullis habenda sunt omnia miracula quae nullum existentiae suae certum relinquerit monumentum. Finis miraculo est ratio propter quam a Deo patratum dicitur qui intelligitur. Pendet istius cognitio finis ab attento examine rei aut causae cui favere et quam divino quasi sygillo¹⁰ consecrare existimatur miraculum; quae res aut causa si manifeste mala aut falsa sit excludit essentialiter omne miraculum in favorem sui patratum, et importat essentialiter impossibilitatem miraculi sibi attributi. unde intelliges praecipuis Moysis et Christi miraculis, divinam omnem esse auctoritatem,¹⁵ variis historiae profanae miraculis divinam auctoritatem esse nullam.

94. Prioribus inest divina omnis auctoritas, quia talis est evidenter ipsorum natura, ut ex nullis artis aut natura viribus potuerint resultare, quia talis est evidenter ipsorum certitudo ut parem certitudinem vix habeant ulla historiae profanae facta, maxime indubita, quia manifestum ipsorum finis est, ut religioni in se evidenter sancta et Deo digna faveant, illustremque et aeternam Divinitatis notam imprimant. Posterioribus nulla inest auctoritas divina sive spectentur in suo fine cum repugnet evidenter Deum sanctitatis et veritatis impunis valuisse, idolatriae deliriis, divinam suam approbationem imprimere; sive spectentur in sua certitudine cum nullum tectum et indubitatum existentiae sua monumentum relinquerit in moribus hominum, in monumentis publicis, in generalibus nationum traditionibus; sive spectantur in sua natura, cum nihil aliud esse videantur, nisi aut miri quidam naturae effectus, ut ferale rubeus cometa, ut micam in crinibus

[p. 263]

equorum et in antenis et malis navium plectruus ignis ut pluviae sanguineae e caelo delabentes, aut nisi mera humani ingenii figmenta, ut femur Pythagorae aureum, ut Orpheus plura feras demulcens, ut urbes aedificans, aut nisi fraudulentae quaedam praestigiae, quali Magorum Aegyptiorum, qualia Apollonis Bizanensis, qualia multorum aliorum. Similis farinae belatronum pleraque fuere miracula.

95. Si quid ultra videtur tibi scitu necessarium circa naturam et existentiam divinorum miraculorum, illud tibi totum breviter et eleganter

suppeditavit Philosophia religionis, tum in sexta sua sectione, tum in parte priori suae tertiae orationis Philosophicae. In factis historicis tota fundatur et tota stat religio Christiana, et facta illa historica sunt ipsamet Moysis, Prophetarum, Jessu Nazareni¹⁵ et Apostolorum miracula. Si facta illa sunt vera et certa, evidens est quod religio Christiana sit religio in se divina. Omnimoda autem certitudine certa esse demonstratur haec facta historica ope historiarum authenticarum, traditionum generalium, morum naturalium, in quibus consignantur, et que sunt subsistentia et indubitata²⁰ totidem ipsarum monumenta.

96. Instabis 1°. Dubitantur nonnullius

aetatis nostrae Philosophi aut Pentatheucus auctorem habuisset Moysen aut ipsemet extiterit Moyses, ergo non ita certas sunt facta et monumenta historica in quibus fundatur antiqua Christianae religionis revelatio. Respondeo: distinguo antecedentem; et illud dubium fuit solida aliqua et victrici ratione fundatum, nego antecedentem; et illud dubio nulla fuit solida et victrici ratione fundatum, concedo antecedentem et nego consequentiam.

97. In persuasionibus

³⁰ ubique receptis dubium nulla solida et victrici ratione fundatum est dubio; ineptum et antiphilosophicum cui nullam debetur a sapientibus attentio. Tale fuit olim universale Pyrrhonicorum dubium, quod omnia certe non fecit dubia. Talia sunt multa dubii recentium nonnullorum Philosophorum, quorum irreligiose quaedam speculatione nihil³⁵

[p. 264]

aliud interdum sonant praeter a mentem Pyrrhonis dubita-

tionem et cynicam Diogenis impudentiam. Tam certum est extitisse Moysen quam certus est extitisse Salomonem, Alexandrum, Caesarem. Tam certum est Pentaheucum esse⁵ Moysis, quam certum est illiadem esse Homeri, Eneidem esse Virgilio, Philipicas orationes esse Demostenes atque Ciceronis. Res illas omnes nullum irreligiosorum Philosophorum dubio faciet dubias.

98. Adnotatio.

¹⁰ Circa modus quo Pentatheucum fuit a Moysse conscriptus duplex est sententia notari digna. Primo existimavit plerique omnes philosophie et theologi Pentatheucum fuisse a Moysse conceptum, eo prorsus quo num existit modo; ita tamen ut in exemplaribus ab opere originali deductis, successivi temporis¹⁵ facta fuerint a Librariis leves aliquod rerum additiones et monum mutationes. Secundo: opinatur est Neupto et oppinantur nonnulli cum Neuptone Philosophie Pentatheucum quasi fragmina fuisse a Moysse conscriptum et Israeliticae traditioni relictum, ita ut nonnisi longo post²⁰ Moyssem tempore in ordinem quaeque suum redacta et in unum quasi corpus conflata fuerint sacra illa fragmina, facta in ipsis interdum per sedulam redactorum curam conveniente aliqua rerum mutatione et additione nominum. In utraque sententia sua stat omnis Pentatheuco²⁵ authenticitas, sua stant antiquae revelationi certa et indubitate monumenta. Priori sententia verissimilioris adhaeremus.

99. Instabis 2°. Quam certitudinem miraculis Christi dare possent vera quatuor Evangelia, hanc omnino³⁰ ipsis adimunt falsa Evangelia multo plura; ergo non ita certa sunt monumenta historica, in quibus fundatur novae christianae religionis revelatio. Respondeo: nego antecedentem. Apud omnes

sane mentis criticos et iudices instar axiomatis est, quod auctoritas in se vera et certa per incertam aut falsam non

[p. 265]

elidatur, quod monumentum in se vero et certo suam auctoritatem non admittat aliud monumentum in se falsum aut incertum. Quid scitu necesse est in praesenti quaestione circa vera Evangelia et circa falsa evangelia paucis accipe.

⁵ **100.** Primo. Ab ipsismet Jessu Nazareni Apostolis aut Discipulis scripta fuere quatuor illa Evangelia quae ab omni Ecclesia Christiana et nun habentur et specialiter habita sunt, ut vera et certa in suis factis historicis, ut pura et sancta in sua doctrina speculativa et practica, ut divinum et ad-
¹⁰randum novae revelationis monumentum: suum in Judaea Evangelia scripsit Matthaeus, Christo Apostolus, octo post mortem annos juxta Eusebium, suum Romae Evangelium scripsit Marcus, Petri Discipulus et interpres, undecim post eandem Christi mortem annus juxta Hieronymum.

¹⁵**101.** Paucis post annis suum etiam scripsit Evangelium Lucas, Christi Discipulus; suum denique Evangelium sub finem primi saeculi, rogantibus omnibus Asiae Episcopis, scripsit Joannes, dilectus sumus ille Christi Discipulus et Apostolus; sub iisdem temporibus scripsi
²⁰ fuerit Actus Apostolorum, ab auctore unius Evangelii, Luca. Scripta fuerunt historicae simul et dogmaticae Apostolorum Epistolae, Scriptus est et propheticus Apocalypsis Liber, ex quibus omnibus resultat divinum illud nova revelationis monumentum quod generali nomine Evangelius

²⁵ nuncupatur.

102. Tertio. Ubi in lucem prodire vera Evangelia scimur ab omni Ecclesia Christiana ipsis habitus est honor, habita est reverentia. Sacrum et adoratum Christianis fuit ipsum Evangelii nomen; sancta³⁰ et dulcis fuit divina alicujus Evangelii possessio. Inde falsi Evangelii origo sacrum et adoratum Evangelii nomen impudenter adficere primitivi quid a haeretici v.g. Cerinthii, Ebionitas, Gnostici variis historiis, quas

[p. 266]

ipsi a Jessu Nazareno scribebant et quas erroribus quibusdam suis inficiebant Sacrum et adoratum Evangelii nomen fraudulentum relinquere quidam alii haeretici veris Evangeliiis a se corruptis et aliquo suo errore⁵ vitiatas.

103. Sacrum et adoratum Evangelii nomen irreligiose adfixere nonnulli Christiani tabulis quibusdam inepte piis, quas ipse remanentem in modum scripserant vel de vita Evae vel de vita Deiparae Virginis, et in quibus absurda¹⁰ sua deliria historicis et dogmaticis quibusdam veritatibus parim inmiscerant Sacrum et adoratum Evangelii nomen impudenter relinquere divino Matthei Evangelio apostolicis quibusdam traditionibus aducto et relato, quale fuit Evangelium secundum Hebraeos et Evangelium secundum¹⁵ Aegyptios. Ex falsis illis Evangeliiis quae vario sub nomine triginta sub circiter recensentur, alia nascendo periere ut omni attente apud sapientes et sanos indigna. Alia

obscuram aliquandiu existentiam habuere apud paucos quosdam sectarios brevique tandem in contemptu merito²⁰ evanere solosui nomine relicto.

104. Tertio, ex illa falsorum Evangeliorum notitia plena intelliges quam turpiter allucinentur suis, qui existimant a falsis illis evangeliiis impugnantur veritatem factorum Evangeliorum, v.g. mortem et resurrectionem²⁵ et ascensionem Christi; praecipua Christi et Apostolis miracula. In hoc non dissentiunt a veriis Evangeliiis falsa Evangelia: falsa ideo idcta sunt illa Evangelia quia falsum erat quod sub divine impulsione aut inspiratione fuerint scripta, sive res in se veras, sive res in se falsas³⁰ aut fabulosas referent.

105. Objicies 4°. Religio et objectum fidei, estque proinde objectum in se obscurum et humana rationis inaccessum; ergo religio non potest demonstrari. Respondeo: distingo antecedentem.

Religio est objectum
³⁵fidei in suis misteriis, concedo antecedentem; religio est objectum fidei

[p. 267]

ut salva fidei in suis credulitatis motivis, nego antecedentem et distingo consequentem. Ergo: Religio non potest demonstrari relate ad suam necessitatem et suam existentiam, nego consequentiam. Ergo: Religio non potest demonstrari relate ad suam naturam, subdistinguo; non⁵ potest demonstrari antecedenter ad revelationem demonstrationemque a Deo facta, concedo consequentiam; ad revelationem et manifestationem a Deo factam, nego consequentiam.

106. Potest humana mens alicui veritati adhaerere tum divinae ex motivo alicujus revelationis, ¹⁰tum ex motivo evidentis alicujus demonstrationis, vg. si mihi in rebus mathematicis versatu modo revelasset Deus quod superficies spaherae sit aequalis convexae cylindri circumscripti superficiei, huic veritati olim mihi revelatae et postea mihi demonstratae adhaerere ¹⁵hodie tum ex motivo divinae revelationis, tum ex motivo evidentis demonstrationis.

107. Objicies 5°. Illa religio non emanat a Deo essentialiter veraci cujus fundamentale aliquod dogma est manifeste falsum; atqui talis est ²⁰religio Christiana, et sic probatur: fundamentale aliquid religionis Christianis dogma, est quod genus omne humanum suam ducat originem ad Adamo, et ab Noe; etqui illud manifeste falsum sit, et sic probatur. Duplex est praecipua hominum speciei, altera Europe- ²⁵orum, altera Aethiopum nigra, atqui tam manifeste falsum est quod utrique illi hominum speciei sit eadem origo, quam manifeste falsum est eadem esse originem columbis et aquilis, canibus et lupis. Secundo, populi Americani a nostro continenti penitus separato suam ab ³⁰ Adamo et noe ducere non potuerunt originem, ergo illis et nobis (magna sit utraque illa impossibilitas de qua hic merito est) non idem princeps pater est Adam et Noe.

108. Respondeo: concedo majorem et nego ³⁵ minorem, ad probationem, concessa majorem, nego minorem. Iterum, ad tertium dico quod mere imaginativa sit utraque illa impossibilitas

[p. 268]

de qua hic merito est. Primo: omnibus hodie Physice et Naturalistis experimentalis observatione constat quod unica sit in toto orbe nostro hominum species in varias stirpes divisa, quarum duae praecipue sint **stirpe alba** et **stirpe**⁵ **nigra**: quod in quibusdam morbis in solutis repentina et stabili nigredine suffundantur; interdum nonnulla stirpis albae individua, quod in regionibus sola stirpe alba habitatis nascantur aliquando pueri et puellae nigri stabilis coloris, quod diversa regionum temperies et indoles¹⁰ possit successu temporum humanae eidem stirpi, sive alba sive nigra, ingentissimas infundere et imprimere diversitates.

109. Ab istis principiis in se certissimis facile exiit possibilitas ejusdem originis in stirpe alba et in stirpe nigra¹⁵. Id enim supponamus quod est verissimilimum, scilicet primitivum humanae omni speciei colorem fuisse eum qui nunc est Europeorum et in alba Noe posteritate natos accidentaliter fuisse in aliqua familia puerem et in aliqua alia familia puellam²⁰ nigri coloris, quos subinde adultos stabile conjunxerit matrimonium; ab illo matrimonio oriri evidenter poterunt puellae et pueri unde suam trahat originem stirpes hominum omnium nigra, cui subinde nova et multiplex accedet diversitas a diversa locorum et alimentorum²⁵ et occupationum natura.

110. Tertio, omnibus hodie Geographicis et Naturalistis notum et certum est potuisse Americanas nationes a nostro continente post tempora diluvii

primitivam suam ducere originem; sive alius olim
³⁰ fuerit terrestris superficies status, qui continentem
 nostrum Americae conjungere coneceteretque in regionibus
 ad meridiem magis accedentibus. Sive non aliis
 sensibiler fuerit orbi nostro status a temporibus dilu-
 vii usque ad nostra tempora.

³⁵ **111.** Praesenteme difficultatem
 in posteriori hac hypothesis expendimur et solvimur.

[p. 269]

Potuerit olim ut hodie aliquod utrius que sexus homines
 ex nostro continente in America Septentriona-
 lem migrare per boreales orbis nostrae plagas, in
 quibus terra antiqui et novi continentis superficies
⁵ vel forte contigua est, vel certe tantum separatur
 intervallo. Potuit olim ut hodie quaedam
 navis aut cyniba vehementi abrepta tempes-
 tate ab Africae litoralibus ad litora Brasiliae
 intra dex septemve dies asportari, et America
¹⁰ meridionale ionm hac parte quingentis dumtaxat
 leucis distanti ab Africa dasse aliquod uniusque
 sexus homines, unde subinde nascantur nationes.

112. Objicies 6°. Quantam fabulosam doctrinae
 partem in multis habere videtur Christiana religio,
¹⁵ vg. quam fabulosa videtur illa primorum tentatio
 parentium et praevaricatio, unde fluit illa mo-
 riendi necessitas quae animali omni spciei inte-
 lligitum inhaerere, unde fluit originale illud

peccatum quod et divina justitiae et humanae nostrae
²⁰ natura ubi repugnare intelligitur. Quam fa-
bulosa videntur permulta antiquae et novae
Legis miracula, quibus necesse est, aut utilis multa
fluit, in quibus nullus apparet finis Deo dignus.
Quam fabulosam videtur illa longa patriarcha-
²⁵rum vita, quae omnibus nostris circa naturam hu-
manam observationibus et speculationibus
manifeste repugnat; ergo non ita Deo dignam
doctrinam, habet Christiana religio.

113. Respondeo: nego antecedentem
³⁰ et triplicem ejus probatur. Primitiva illa Adami
et Evae praevaricatio, stupenda illa miraculorum

[p. 279]

multiplicitas, longa et annosa illa Patriarcharum
vita sunt historica totidem facta, quae sunt in
se evidenter possibilia, et quae auctoritatibus et
monumentis omni fide dignis, in se certa et in-
⁵ dubitura fiunt; ergo nihil fabulosum in alio depre-
hendi possit. Fabulosum est enim illud unum et so-
lum quod est merum humani generis figmentum, quod
nullam unquam habuit realitatem, quodque proinde
certum nullum existentiae realis monumentum reliquis
¹⁰ aut in natura rerum, aut in memoria hominum. Id
autem factis historicis in praesenti objectione exhi-
bitis non convenire evidens est.

114. Primo: primitiva Adami

et Evae praevaricatio nihil praeseferit fabuloso; cum¹⁵ ab omni aevo, et ab ipsa mundi origine consignetur, tum in generali traditione populi hebraici, tum in antiquissimis et certissimis omnibus religionis revelatae monumentis, tum in ipsamet natura humana cujus extrinseca depravatio annuntiat primitivam²⁰ aliquam ipsius praevaricationem. Natura rerum est id ipsum quod fecit et esse voluit auctor ipsarum Deus. Mortalem naturam ita habet humanum genus, ut evidenter potuerit immortalem habere.

115. Quid repugnat primos humani

²⁵ generi parentes fuisse creatos in originali innocentia et felicitate? Quid repugnat primis illis humani generis parentibus impositum fuisse praeceptum abstinendi a tali aut tali paradisi terrestri fructu? Quid repugnat voluisse et sancivisse Deum, ut permanentia³⁰ justitiae et felicitatis illius originalis tum in primis hominum parentibus, tum in futura omni ipsorum posteritate penderet ab ipsorum fidelitate

[p. 271]

in observando illo Dei praecepto? Quid repugnat primos illos humani generis parentes abusos esse sua libertate, ut gratuitus illis Dei beneficiis, et seipsos et omnes posteros suos flagitiose spolearent?

⁵ **116.** Secundo: stupenda illa miraculorum multiplicitas nihil praefert fabulosi, cum certa fiat illa nobis ope monumentorum authenticorum

et divina omni auctoritate monumentorum. Nullum sine
sapienti fine miraculum patrat sapiens Deus, sed evidenter
¹⁰ possibile est, ut patriverit olim Deus multa sapientissi-
mis de causis miracula, quorum sapientissimas cau-
sas ignoremus.

117. Longa illa Patriarcharum vita nihil
praesefert fabulosi, cum sit factum historicum cujus
¹⁵ certitudo fundatur et stabilitur tum in generali natio-
nis omnis israeliticae traditione, tum in authen-
ticitis omnibus divinae revelationis monumentis. Fieri
potuit, ut tempore patriarcharum notabiliter diver-
sus a praesenti fuerit caeli et terrae ordo ac status,
²⁰ unde enasceretur minus efficax promptae dissolutio-
nis causa, fieri potuit supposito eodem caeli et te-
rrae statu Deus per miraculos ipse supernaturaliter liberum
longiorem humano generis vitam impertiri sub ipso
mundi nascentis quasi exordio, tum ut citius suos
²⁵ habere incolas terra nostra tum et facilius et fide-
lius in traditione humana conservarentur divina omnis re-
velatio variis facta patriarchis.

118. Instabis. Quis

[p. 272]

sibi inquam persuadeat sisti olim potuisse solem
aut terram unico aut duplici verbo a Josue prolato?
Quis sibi unquam persuadet aliquot verbos a quovis
sacerdote prolatis posse panem et vinum quotidie immu-
⁵tari in ipsum christi corpus et sanguinem? Ergo in his

quae ad miracula spectant multa docet Christiana religio quibus assentiri et suffragari numquam potest humana ratio. Confirmatur quia Christiana religio praecipit orari Deum, quod est absurdum; nam absurdum est postulare a Deo miraculum quod generalem naturae ordinem immutet et evertat, sed qui orat postulat a Deo miraculum. Ergo, qui orat postulat a Deo aliquod absurdum.

119. Respondeo, 1°, id sibi persuadere, quod objicitur, quisquis Philosophicam¹⁵ haberit a Deo et de miraculo notitiam; quisquis omnipotentia, Dei esse infinitam, et Deum solum esse omnis miraculi causam efficientem. Verba Josue olim, et nunc a sacerdote prolata miraculi in utroque casu patrati sunt causa occasionalis aut causa²⁰ motiva. Ejusdem vero miraculi causa efficiens est sola Dei voluntas et actio. In hoc autem nihil omnino est cui assentiri et suffragari difficile sit sanae rationis, sanis vero rerum notionibus imbutae.

120. Secundo, ad confirmationem nego majorem simul et minorem. Nego semper absurdum est postulare a Deo miraculum, neque specialiter postulare a Deo miraculum qui Deum orat, in generali rerum ordine, in universale rerum providentia distin-

[p. 273]

guendum est duplex ordo rerum, alius a solis causis materialis dependens, alius dependens a causis moralibus; vg. postulat rerum ordo prior ut sol motu non inte-

rrupto videatur girare quotidie circa terram. Postulat
5 rerum ordo posterior ut interrumpatur apparens ille
solis motus si ipsius interruptionem in tali rerum
circumstantia efflagitet a Deo Sanctus aliquis Dei
minister. Utrumque hunc rerum ordinem praescribit et
sancivit ab aeterno Deus, et sancitum a Deum rerum
10 ordinem, non modo immutat et evertit. Sed potius
nasci et existere facit, qui sic orat.

121. Similiter postulat ordo

rerum prior ut talia enascantur consilia aut judicia
in mente talis regis aut talis iudicis. Postulat ordo
15 rerum posterior, ut meliora consilia et iustiora
iudicia enascantur in mente ejusdem regis aut iudi-
cis, si sanctus aliquis vir a Deo religiose postu-
let, atque ita parturitur melior ille rerum ordo
qui a Deo sub tali conditione est sancitus.

²⁰ **122.** Similiter iterum

postulat ordo rerum prior a solis causis materia-
libus dependens ut talis horrida grando, qua faecundum
est caelum tales disperdat vites aut segetis. Postulat
rerum ordo posterior a causis moralibus dependens,
25 ut grando haec horrida in civinas rupes aut in vici-
nas sylvas innoxie diffundatur et dissipetur, si rem
ita fieret postulent a Deo pia quaedam animae, atque
ita efficitur unde pendet existentia melioris istius

[p. 374]

rerum ordinis qui a Deo sub tali conditione ab aeterno

status et sancitus, sive id voces; sive id non voces miraculo, idea enim miraculo videtur importare necessario non solum veram et realem sed etiam manifestam et
⁵ notoriam generalis alicujus naturae legis interruptionem, quod non semper evenit in gratis per pias praeces a Deo obtentis.

123. Objicies. In multis Deo indigna videtur revelatio et legislatio Moysis, ergo non ita divina
¹⁰ est hac parte religio Christiana. Probatur antecedens. Deus omnium aequaliter hominem creator et parenter indignum videtur quod Israeliticam Nationem in specialem sibi populum assumpserit et consecraverit, caeteris omnibus nationibus sua providentia
¹⁵ exclusis. Deo in consiliis suis sapientissimo et potentissimo videtur, quod populum ipsi specialiter dilectus et consecratis sese constanter exhibuerit in moribus suis ita depravatum in generali sua destinatione ita vilem et miserum.

124. Deo ordinis supernaturalis auctores indignum videtur quod populo sibi specialiter dilecto et consecrato, nihil de immortalitate animae et de futura
²⁹ vita revelaverit, nullam virtutis mercedem aut sceleris poenam propossuerit nisi terrestrem et temporalem. Deo omnis aequitati et bonitatis principio indignum videtur quod populo sibi specialiter dilecto et consecrato civilem et politicam dederit legislationem
²⁵ in ipsos saepe Israelitas ita crudelem et sanguinariam

[p. 275]

in vicinas saepe nationes ita iniquam et barbaram.

125. Respondeo. Nego antecedentem et quadruplicem ipsius probat quae omni ex parte vitiosa est. Ad primam approbationem nego suppositum, nego scilicet quod Israeliticam⁵ Nationem in specialem sibi populum assumendo et consecrando, caeteras omnes nationes a paterna sua providentia excluderis Deus. Ante Moysem humano omni genero commune salutis medium erat religio naturalis iis omnibus aducta a veritatibus religiosis quae in genus humanum hactenus ex¹⁰ divinae revelatione emanarunt. Religioni huic naturali revelatae suam vis, suum meritum nullatenus ademit Moysaica lex et Religio.

126. Commune illud salutis medio caelestibus Dei gratis additum et consotiatum: ecce tibi in his quae ad religionem spectant paternam et stabilem Dei providentiam¹⁵ erga antiquas omnes nationes ab Israelitica distinctas. Apud illas nationes historica tibi monumenta ubique exhibebunt, aliquam sacrificii usum et habitum, aliquam creationis diluvii notitiam, aliquam primitivae alicujus in natura humana depravationes²⁰ memoriam, generalem aliqua de futura alia vita, de supremo aliquo numine scelerum vindice et virtutum remuneratore persuasionem, quae omnia manifesta sunt, totidem monumenta religionis naturalis revelatae existentis ante Moysem, et in omnes olim religiones a variis nationibus²⁵ asportatae.

127. Ad secundum probationem nego antecedentem, nego scilicet quod

indignum Deo fuerit permittere ut populis ipsi specialiter dilectus et consecratus in suis actionibus liber esset, permittere ut idem populus in suis perniciis naturali³⁰sua libertate abuteretur permittere ut idem populus in penam suorum scelerum eam vilem et miseram sortem experiretur, quam ipsi praenuntiaverant comminatoria Moysis et aliorum tot prophetarum oracula.

[p. 276]

126. Ad tertiam probationem nego suppositum, nego scilicet quod lex et Religio Moysis ad praesentem vitam tota referantur et nihil doceat aut supponat circa vitam futuram, circa naturam et permanentiam animae humanae; in Sacro Geneseos Libro tota subsistit et viget religio illa naturalis revelata de qua modo mentionem habebamus, et quae ad praesentem vitam non refertur tota. Porro in primo Geneseos capite manifeste exprimitur aut supponitur vera, aut realis illa distinctio quae inter corpus et animam hominis existit,¹⁰ in tertio sacri ejusdem libri capite exprimitur aut supponitur altera illa vita, altera illa hominis Patria in quam divinitas abripetur Henoc.

129. In decimo octavo Deuteronomii capite exprimitur aut supponitur rationalis illa persuasio¹⁵ quae hebraeis erat circa existentiam illarum animarum a quibus evocandis et interrogandis jubentur abstinere. Duplex erat Moysi functio, altera legislatoris religiosi, altera legislatoris politici, sub respectu posteriori solas poenas et mercedes temporales suae anectebat legis-

²⁰lationi Moysis ut christianis omnibus mos est hodie legislationibus nec inde sequitur, quod excludar poenas et mercedes ordinis supernaturalis, quae omni legislatione violatae aut observatae anectio aliunde intelliguntur.

130. Ad quartam probationem nego

²⁵ iterum suppositum, nego scilicet quod crudelis et sanguinea in Israelitas quod antique et barbara in vicinas nationes fuerit legislatio Moysis. Magna fuit interdum severitatis Mosaica legislatio, tum in nationem Israeliticam, tum in vicinas nationes, libero jubente Deo ³⁰scelerum abominandorum vindice. Ita saepe exigente necessitate exempli per terre facientis mentis irreligiose sceleratas, ut nihil unquam habuit aut crudelitatis aut injustitiae aut barbariei, quibus ideis exprimitur malum sine necessitate aut ex mera iniquitate aut impavitate

[p. 277]

alicui illatum.

QUAESTIO V.

UTRUM IN RELIGIONE CHRISTIANA A SAPIENTISSIMA
DEI PROVIDENTIA ALIQUOD TRIBUNAL INFALLIBILE
⁵ EXISTAT, QUI VARIAE CIRCA IDEM CONTROVERSIAE
DEFINIANTUR?

131. Observandum primo quod per scripturam sacram et per sacram traditionem nobis transmissa fuit divina omnis revelatio antiqua et nova. Primo: Scriptura Sacra est collectio omnium librorum

¹⁰ sub divinae revelatione aut impulsione scriptorum, seu omnium librorum quibus conflatur Antiquum et Novum Testamentum et quibus ut divinis sufragatur ecclesia catholica. Secundo: traditio sacra est collectio quarundam veritatum divinitas revelatarum, quae in libris sacris non fuerunt scriptae et ¹⁵ depositae, sed quae in memoriam hominum fideliter conservantur, et ab aevo in aevum humano documento transmittuntur.

132. Ante Moysem primum divinae revelationis scriptorem, primum librorum sacrorum auctorem in sola ²⁰ traditione stabat divina illa omnis revelatio quae prius facta fuerat Patriarchis. inde excepta est collecta a Moyse divinitus inspirato divina illa revelatio transivi in Sacrum Geneseos Librum. Post Christum praeter veritates illas revelatas, quae in Scriptura Sacra continentur, ²⁵ existere aliae veritates revelatae in sola Ecclesia Christianae memoria, fuere olim in ipsis Christi Apostolis depositae illae, scilicet quas ore suo docuerunt et in scripta sua non retulerunt Apostoli et quarum pars magna hodie in operibus Sanctorum Patrum, pars altera in vocali et permanenti Ecclesiae Christianae documento conservatur. ³⁰ Ultima istae veritates revelatae id ipsum sunt quodlibet sacrae traditionis nomine intelligimur. Cui traditioni non minorem esse auctoritatem, non minorem

[p. 278]

deberi fidem et reverentiam, quam ipsimet Scripturae Sacrae docet ac definit Concilium Tridentinum. Sit

133. Conclusio prima.

Sapientissimam Dei providentiam maxime docuit erigere in religione christiana tribunal aliquod infalibile quo indefectibiliter definerentur et terminarentur variae circa fidem divinam controversiae. Probatur primo conclusio. Deo in omnibus suis operationibus et beneficiis essentialiter libero placuit divinam dare nobis religionem¹⁰ in qua permultas sunt veritates obscuras ad fidem et mores interdum relativae, et quarum certam et determinatam haberi cognitionem saepe interest maxime: ne unde pax conscientiarum, tranquillitas humanorum societatum sancta et manifesta Dei¹⁵ in suam religionem providentia inturbetur et pesundetur.

134. Probatur secundo: certa et determinata haberi non potest cognitio de obscuris illis veritatibus ad fidem aut ad mores pertinentibus nisi duplici via et modo,²⁰ nempe aut per privatas totidem manifestationes unicuique individuali animae divinitus factas, aut per solemnes definitiones communis alicujus tribunalis a Deo instituti et divina infallibilitate muniti. Priorem viam et modum attribuunt Protestantes²⁵ Deo, posteriorem Catholici. Quod priorem viam et modum non degerit Deus demonstrat experientia quandoquidem ope istius viae qua spiritum pivatum

[p. 279]

nuncupantur res contradictoriae, oppositas in divina revelatione vident sectae oppositae.

135. Quod eandem viam si debuerit eligere
Deus sufficienter demonstrat speculatio. Nam sapientissimum
⁵ illi Deus, qui simplicissimas et foecundissimas dumtaxat
leges adhibet in regimine mundi hujus aspectabilis a se
ipso fieret absurde, dissimilimes et diversus in regimine reli-
giosi a se instituto: si repudiata generali et simplici
manifestandae veritatis via, privatum quemlibet hominem
¹⁰ intrinsecus ipse edoceret per succesivas totidem revelatio-
nes, manifestationes, quae absurdum miraculorum con-
tinuitatem exigent si a Deo immediate oriuntur, quae
hominem innumeris anxietatibus exponerent, si a so-
lo homine emanat; quod viam et medium posteriorem
¹⁵ elegerit Deus tum auctoritate rationis, tum auctori-
tate Scripturae Sacrae demonstrant Catholici.

136. Si rationi aus-
cultandas, manifeste docuit Deum in definiendis et de-
terminandis veritatibus illis obscuris viam generalem
²⁰ et certam praevis particularibus et in certis assumere.
Si auscultamur Scripturae Sacrae clarissimis et certi-
ssimis textibus permultis edocebimur viam generalem
et certam prae viis particularibus et incertis a Deo fui-
sse de facta assumptam. Tertio, unde sive philosophice
²⁵ scrutemur, quod docuerit agere Deum, sive religione ex-
pendamur, quod se egisse festetur ipsemet Deus; utrin-
que existere in religione Christiana infallibile aliquod tribu-
nal qui indefectibiliter definiri et determinari possit
variae circa fidem divinam controversiae.

³⁰ **137. Conclusio secunda.**

Tenetur homo tum quod injustum et inhonestum est
devitare; tum quod justum et sanctum praescribitur
agere: peccat reus et poenae dignus futurus si secus

se gexerit. Probatur conclusio. Cum homo sit in se liber et
³⁵ a Deo essentialiter dependens, evidens est teneri homi

[p. 280]

nem ad id omnes agendum aut vitandum quod agi aut vitari
imperat supremus legislator Deus: evidens est hominem
vere in Deum legislatorum revelationis verique proinde in se
criminis esse reum, si aliqua libere violent et infringat
⁵ legem, quamper semetipsum immediate tuleriut Deus
aut quam tulerit legitima aliqua auctoritas a Deo sta-
bilita et consecrata.

138. Probatur secundo. Cum Deus sit essentialiter
justus, cum Deus essentialiter et improbet et vetet et dam-
¹⁰net quidquid in se crimen et scelus est, evidens est
essentia sua rectitudine teneri Deum ad justas crimi-
ni et sceleri poenas rependendas, sive in praesenti vi-
ta, sive in vera aliqua futura.

139. Conclusio tertia.

¹⁵ Ab idea Dei essentialiter justis, et justam virtuti
mercedem, criminique poenam non specialiter reperentis in
praesenti vita, legitime concluditur aliam homini
post funera futuram esse vitam, ubi justa sua sit vir-
tuti merces et crimini poena. Probatur conclusio: essentia-
²⁰li sua rectitudine tenetur manifeste Deus justum aliquod
certis discrimen decernere et ponere inter scelestium
et nefarium hominem et hominem probum atque
innoxium, ac proinde justam alteri poenam et alteri
mercedem indefectibiliter decernere et rependere. Cum

²⁵ autem tum quotidiana nostra observatione tum generali omnium historiarum testimonio edoceamur, illud in praesenti vita non specialiter fieri, necesse est evidenter alteram esse hominem vitam, ubi essentialem suam habeat divina justitia effectum.

³⁰ **140. Conclusio quarta.**

Nullatenus repugnat quod altera haec vita sit aeterna, tum in ratione merendis, tum in ratione poenae, unde nihil ratione absonum habet quod in hac re docet Christiana Religio. Probartur conclusio primo. Docet Christiana religio

[p. 281]

mercedem virtutis et poenam criminis futuram esse aeternam, quod utrumque phylosophice rationi nullatenus repugnare. Sic paucis ostenditur et evincitur nullatenus repugnat felicem piorum et proborum sortem, in altera ⁵ vita esse aeternam, si enim repugnat illud, illa repugnantia se teneret vel ex parte Dei remunerantis, vel ex parte animae remuneratae. Atqui neutrum dici potest. Non prius: nulla enim repugnantia in eo est quod Deus in se infinite potens et infinite beneficus, sine fine futurus sit liberalis ¹⁰ et munificus erga eos homines quos vita praesens fecit divina ipsius amicitia dignos. Non posterius, nulla enim repugnantia in eo est quod anima humana Deo volente, nullum habeat existendi finem, et divina beneficentia indesinenter et sine fine pateat.

¹⁵ **141.** Secundo: nullatenus repugnat infelicem impiorum et improborum sortem in altera vi-

ta esse aeternam sive infinitum sit, sive mere finitum in genere offensa peccatum in ipsis puniendi. Patet pars prima dilemmatis, nempe, quod peccatum possit sine fine²⁰ne puniri, si sit infinitum in genere offensae. Nam offensa infinita potest puniri poena infinita, atque homo utpote finitus in suis actionibus non potest affici poena infinita in ratione intensitatis, ergo superest ut poena possit affici infinita in ratione durationis.

²⁵ **142.** Certa est pars poterior dilemmatis, nemque quid peccatum possit sine fine puniri et sit finitum in genere offensae. Nam instar axiomatis moralis apud omnes recepti est, quod eo major sit offensa quo nobilior persona injuria subiens, et³⁰ vilior persona injuriam inferens. Ex hoc autem morali axioma sequitur quod injuria Deo illata ab homine peccante sit offensa excedens omnem offensam finitam, unde sic ratiocinari licet: offensa excedens omnem offensam finitam potest puniri poena³⁵ finita omnem poenam excedere; ergo potest puniri

[p. 282]

poena aeterna. Probatur consequentia. Poena ab homine peccatore repetenda non excederet poenam omnem finitam, nisi esset aeterna; si enim non esse aeterna finita foret, tum ratione intensitatis tum ratione durationis. Ergo, si peccatum potest puniri poena finita⁵ omnem poenam excedente, potest puniri poena aeterna.

143. Tertio. Fundamentale religionis Christianae dogma est aeterna Beatorum felici-

tas, aeterna reprobatorum infelicitas. Huic autem dogmati omnimodam a divina revelatione certitudinem obtinenti, favet ¹⁰ potius quam adversatur philosophice ratio; cum in hanc eandem persuasionem solo suae naturae instinctu abierint ubique terrarum antiquissimae. et sapientissimae nationes permultae, cum fateatur Philosophorum sanissimus et sagacissimus Plato in suo Phedone, nihil sibi vissum esse ¹⁵ post maturum rerum examen quod sit sapientiae rationi veritati, quam haec opinio, magis consonum cum instar corollarii fluere videatur Christiana haec fides, tum ex spiritualitate animae humanae, tum ab ipsamet Dei idea, veritatem essentialiter amantis, a crimine essentialiter abhorrentis ²⁰ in omnibus suis attributis infinitum sese ubique exhibentis et demonstrantis.

Solvuntur argumenta

144. Objicies 1°. In via praesente seu vita, sua semper est crimini poena et virtuti merces, ergo falsa suppositione laborat prima ²⁵ omnibus illa vita ulterius demonstratio. Antecedens experientia constat: quantis enim conscienter anxietae et irrequietae terroribus et angoribus et morsibus excruciaci, et excedi solet crimen; aliunde felicissimum quam suave et foecundum est vitae innoxiae sanctum testimonium, ³⁹ quam plena divinae voluntatis et inefabilium deliciarum est interna integritatis incontaminatae conscientia, virtuti aliunde misserrimum! Respondeo: distingo antecedentem. In vita praesenti sua semper est crimini poena virtutisque merces insufficientis et incompleta, transeat antecedentem. Sufficiens et

[p. 283]

completa et Deo scelerum vindex et virtutum remuneratione digna, nego antecedentem, et consequentiam.

145. Non satis certum est

quod homines scelestos et nefario sita specialiter excrucient angores et morsus conscientiae, quod homines probos et innoxios, quod scelestis et nefariis similes fecit teterrima calumnia, ita efficaciter consoletur et delectetur internum conscientiae incontaminatae testimonium. Prioribus remordentes conscientiae stimulus adimit per saepe longus, et ¹⁰ frequens scelerum habitu. Posterioribus suavissimus vitae innocentis et integritatis delicias magnam in partem tollit innocentiae suae manifestandae ablata spes. Existentiam Dei iusti et futurae alterius vitae supponunt inhaerentes virtuti aliunde misserrimae pars et deliciae, ergo ¹⁵ inde male impugnatur futurae alterius vitae necessitas.

146. Objicies 2°. Fieri potest

ut pii et probi per peccatum originale aut per peccata personalia perdidit jus suum ad futuram vitam felicem, fieri potest ut improbi et impii suorum veniam peccatorum ²⁰ ante mortem obtineant ab infinita Dei misericordia nihilque proinde retineat quod alteram vitam infelicem exigat; ergo nulla est, sive ex parte Dei sive ex parte hominis, vita ulterius necessitas. Respondeo: nego antecedentis utramque suppositionem, quam sic paucis ostendo et explico.

²⁵ **147.** Quodcumque supponatur

deperditum ab homine pio et iusto jus, essentiali Dei rectitudini, non adimitur divina necessitas sese justam ex

hibendi, non admitiur divina obligatio discernendi et ponendi justum aliquod sortis discrimen inter pios et impios, ³⁰ inter probos et improbos, inter virtutem infelicem et scelus felix; ergo vitae alterius necessitatem, si non importat natura hominis importat saltem natura Dei.

Nulla est ratio supponendi quod homines pii et justii umquam jus suum perdididerint ad mercedem suae virtutis et pietatis; ³⁰ si autem sine ratione supponatur ab illo jure excidisse vel per peccatum originalem, vel per peccata sua personalia, divina

[p. 284]

revelatione constat quod ipsis a Deo restitutum sit illud jus.

148. Quodcumque supponatur Deo misericordiae genus, ergo homines impios et improbos certe Deo ademi non debetur divina sua ⁵ sapientia, divina sua justitia, divina sua providentia ex quibus manifeste fluit necessitas rependenti justam aliquam sceleris poenam, vel in vita praesenti, vel in vita futura; esto: possit aliquando Deus per beneficentissimi suae infinitae misericordiae miraculum hominem diu scelerum et nefarium ¹⁰ ad poenitentiam vocare ante mortem, et felici in altera vita sorti destinare. At manifeste decet infinita sapientia, Dei providentiam et in ordine naturae sic in ordine gratiae, secundum generales aliquas leges agere. Unde homines scelerios et nefarios, quos nulla ante mortem ¹⁵ apparet ad Deum poenitentiam revocare, plerosque omnes manet misera post mortem vita.

149. Objicies 3°. Infinita Dei

bonitate simul et infinita Dei justitiae repugnat aeterna peccati poena; ergo in stricto et obvio terminorum rigore¹⁵ non est assumendum quod in hac re docere videtur Christiana religio. Probatur antecedens. Enti infinite bono essenziale est infinite propendere ad indulgendum delinquentibus et commiserandum patientibus, ad restringendam et limitandam quantam penes est ipsum poenam flagitis debitam; ergo infinita²⁰ Dei majestati et bonitate repugnat aeterna peccati poena. Confirmatur: enti infinite justo essenziale est justam ponere proportionem inter peccatum et poenam peccati; nulla autem foret proportio inter peccatum cujus duratio est unius quasi momenti, et poenam quae esset²⁵ in aeternum duratura; ergo iterum infinita Dei justitiae repugnat aeterna peccati poena.

150. Respondeo: nego antecedentem; humanae bonitati et justitiae, saepe admixta sit plurima ingenii extinguitis debilitas quam saepe execat et perturbat in imaginatione³⁰ impressus rerum horrorem, novo assimilanda est

[p. 285]

divina bonitas et justitia quibus nihil nostrae infirmitatis admixtum caepit, quas sola regit aeternae et incorruptae veritatis regulas quas solus movet aeterni et essenziale ordinis amor.

151. Ad priorem probationem⁵ distinguo antecedentem; ita ut illa propensione necessitetur ens supremum ad manifestandam exterius ordo omni possibili suam bonitatem intrinsecam ad laxandas nimium sceleritas habeas ad non repetendam a reprobis poenam ipsorum peccati

¹⁰ congruam, nego antecedentem. Ita ut sub illa propensione ens supremum maneat in se liberum ad agendum quidquid ipsum decet agere, concedo antecedentem et nego consequentiam. Infinita Dei sapientia statum

et sancitum ut in praesenti vita suum abundanter effectum haberet divina bonitas et misericordia, ut in vita futu-
¹⁵ra effectum suum plane haberet divina justitia, solis exhorrescenda hominibus scelestis et nefariis.

152. Ad posteriorem probationem distinguo antecedentem. Inter peccatum et poenam peccati nulla est proportio temporis, concedo antecedentem. Nulla esset proportio aequalitatis, nego antecedentem et consequentiam. Peccatum inter et poenam peccati non requiritur proportione temporis. Quotidie enim nemine sane reclamante praevia ex illis in perpetuum duraturi. Poena vitae numquam recuperanda jure et juste damnantur infractores legum propter culpam, uno hoc momento
²⁵ consummatam. Adesse autem proportionem aequalitati congruas inter peccatum et poenam peccati, patet ex explicatione et demonstratur praecedentis ultime propositionis. Numquam delebitur peccatum morte consummatum. Ergo in aeternum patebit justa indignationi Dei a peccato essentialiter abhorrentis.
³⁰ Non aequalia sunt omnia peccata in ratione malitiae. Ergo varios et congruos intensitatis gradus debet infinita Dei sapientia et justitia aeterna poenae, quae unicumque ultrix annectetur.

153. Conclusio ex positis et demonstratis principia fluit, universalis morum
³⁵ regula quae nulla esse potest, et prior et certior et sublimior et efficator, scilicet, Religio divina cui si fidele obsequium praestiterimus a nullo officio adimplendo abstinebimus,

[p. 286]

ergo Deum pii et dociles erga proximum justii et humani, erga nos-
metipsos sancti, et severi, atque ita divina religione duce divina as-
pirante et auxiliante gratia, omnem adimplebis justitiam pe-
rennem in caléis merebitur felicitatem.

⁵ PARS PRIMA ETHICAE

DE ULTIMO ACTUUM HUMANORUM FINE, SIVE DE SUMMO
HOMINIS BONO

154. Ad summi boni consideratione inchoandam esse Ethicam
videtur perspicuum, quos morum institutio fine potissimus
metienda sit, nec ulla possit uniri certa honesti vivendi
via, nisi quo ea ducere debeat, prius fuerit exploratum.

¹⁰ Hinc vulgare illud prodiit efectum: **Finem esse primum**
in intentione et ultimum in executione seu assecu-
tione. Quamobrem de fine ultimo, sive summo hominis
bono dicendum est nobis, hac prima parte, sed prius quae
renditur, quid sit **Bonum generatim**, quid sit malum,
¹⁵tum quid sit finis, ut facilius decerni a nobis possit
quis tantum sit ultimus humanorum actuum finis, sit
igitur

CAPUT PRIMUM:

QUID SIT BONUM ET QUAE HABENDA SIT ILLIUS DIVISIO

²⁰ **155.** Bonum morale est quod perfectionem aliquam inclu-
dit ratione cujus rectum est et aptum ut appetere. Appe-
titus porro est quaedam propensio, quia res quaeque nititur
in suum bonum, seu in suam perfectionem. Proprieque

appetitus cognitionem supponit, unde in rebus incriminatis
²⁵ ad suam perfectionem inclinatio quaedam nonnisi

[p. 287]

improprie sensu ac per metaphoram potest appetitus nominari.

156. Est autem bonum prima sui divisione, vel bonum per essentiam vel bonum per participatione.
⁵ Proprieque res quae nititur in suum bonum, seu in suam perfectionem et illud quidem solum Deus est quae fons et origo bonorum omnium, omnium itidem est finis in quem omnis diriguntur et ordinantur. At vero secundum illud boni genus in rebus creatis apparet
¹⁰ angustum equidem acceptum. Dividitur secundum bonum in bonum metaphysicum, physicum et morale. Metaphysicum illius est quod convenit omni enti et recipitur cum ente. Bonum physicum est illud, quod convenit quilibet rei juxta exigentiam suae naturae.
¹⁵ Bonum morale illiud est quod convenit creaturae rationalis, quatenus agit libere. Sic virtutes sunt bonum morale respectu hominis.

157. Dividitur tertio in bonum publicum et privatum, sicut et in absoluto et respectivo.
²⁰ Bonum publicum illud est, quod vergit in utilitatem regni, provinciae, aut civitatis, ut commercium. Bonum privatum est illud quod conducit ad utilitatem personae singularis, ut virtus in Petro existens. Bonum absolutum illud dicitur quod in

²⁵ se et absolute bonum est, et hoc bonum omni enti convenit. Bonum respectivum est illud quod bonum respectu unius, vel non est bonum respectu alterius; sic frigus est bonum respectu aquae, et non respectu ignis.

³⁰ **158.** Dividitur quarto bonum in bonum animae, corporis et fortunae; bona animae sunt ea quae ad animae perfectionem conferunt, ut scientia, virtutes. Bona corporis sunt illa, quae corpore perfectum reddant, ut pulchritudo. Bona fortunae ea sunt ³⁵ quae casu et fortuito acquiruntur, ut divitiae. Dividitur quinto bonum in bonum honestum, jucun-

[p. 288]

dum et utile; bonum honestum est illud quod congruit recta rationi, ut Deum collere; bonum jucundum est illud cujus legitima possessio affert delectationem, vg. cibus et potus. Bonum utile est illud quod confert ad aliquid recta ratione consentaneum, sic divitias sunt bonae quia conferunt ad sublevationem miseriae pauperis.

159. Attamen ista divisio non est ita accipienda, ut sit generis in suas species. Quippe eadem res, ut veritatis cognitio, ut virtus honesta ¹⁰ simul est utilis et jucunda; mentem enim suavissima perfundit delectatione. Nam nihil profecto amatur nisi idem delectet.

CAPUT SECUNDUM:
QUID ET QUOTUPLEX SIT MALUM

¹⁵ **160.** Existentiam mali satis probant leges naturales et positivae, tum divinae tum humanae, quae malum prohibentes plectentesque poenis malefactores satis ostendunt malum existere. Pessime tamen opinandi sunt Manichaei dicentes quod sicut datur unum principium omnis boni, sic etiam admitti de-
²⁰beat unum principium malium, a quo omnia mala affluerent. Hic error in *Metaphysica* Deo juvente confutabimus in *Tractatu de Deo*.

161. Malum describitur iter communiter id quod omnia aversatur vel id quod inconveniens est; vel aptius dic-
²⁵citur quod malum est id quod involvit imperfectionem, ratione cujus omnes adversantur illud. Proportione dicendum est de malum divisione, sicut diximus de boni divisione; ita quod tot et talibus modis possit dividi malum, sicut et bonum dividimus. Non immorando igitur in ulteriori
³⁰divisione mali, dicetur tantum, quod malum sit triplex, nempe naturale, artificiosum et morale.

162. Malum naturale seu physicum est defectus aliquis, qui in rebus naturalibus reperitur, ut caecitas in homine. Malum artificiosum

[p. 289]

est defectus in rebus artefactis quando, scilicet non sunt conformis regulis artis. Malum morale duplex est, nimirum poenae et culpa. Malum poenae est poena quem Deus infligit peccatoribus

in suorum peccatorum vindictas. Malum culpae est illud quod recti
5 rationi et legi divinae adversatur, et illud est multiplex, ut colli-
gi potest ex disputatione theologica de peccatis.

CAPUT TERTIUM:
QUID ET QUOTUPLEX SIT FINIS

163. Nomine finis metaphysice sumitur a fine et limitibus agro-
10 rum, ita quod sicut agri limites ipsum terminant, sic finis
agentis terminat illius appetitum. Existentiaem finis nemo
revocari potest in dubium, quin cite convincatur per tritum illud
et vulgare adagium, Deus et materia nihil moluntur frus-
tra; si enim nihil frustra agant consequenter operantur ob
15 aliquem finem sicque sufficienter probatur existentia finis.

164. Finis jux-
ta communem definitionem, est id cuius gratia aliquid
fit, et duplex est, scilicet, finis qui experitur, et finis cui
experitur aliquod; v.g. finis qui experitur in domum cons-
20 tructionem est commoda habitatio, finis vero cui haec com-
moda habitatio experitur est persona, nimirum ipse habitator
in cuius commodum cedit domus. Rursus alius est finis operis,
aliud finis operantis. Finis operis seu operationis est id, a quo
opus quoddam, aut aliqua operatio per se refertur, ut finis studiis
25 est veritatis cognitio, quia propter cognitionem veritatis
suscipi debet studium. Finis operandis est id, quod operans
intendit, ut finis ejus qui discit, aut docet Philosophiam esse
potest vel amor veritatis, vel vana curiositas, vel aliquid aliud.

165. Dividitur etiam finis operis in proximum, intermedium
30 et ultimum; finis proximus est ille qui proxime intenditur.
Finis intermedium qui medio loco experitur; finis ultimus

ad quem ceteri omnes referuntur qui nihil aliud est quin ipse Deus agit profluere omnis et in quem omnia redeunt. Definitur iste finis ultimus, id quod expetitur propter se tantum et propter quod caetera omnia experuntur;

[p. 290]

finis autem ille vel verus est proprius et naturalis rerum omnium finis, id est, ad quem ultimo res omnis naturalis referuntur, vel est tantum arbitrarium et ex animi levitate aut impetu, aut affectu aut cupiditate electus, qualis est pecunia respectu avari. Dividitur denique finis in finem naturalem, qui viribus natuae acquiri potest, et in supernaturalem, speciale Dei auxilio requiritur. Sic gratia ad gloriam requiritur et lumen et visionem beatam.

QUAESTIO PRIMA:

¹⁰ AN DETUR FINIS ULTIMUS HOMINIS

166. Finis ultimus duplex est, vel secundum quid ultimus vel absolute ultimus; finis ultimus secundum quid est ille qui in aliquo tantum genere terminat actionis hominis; sic messis dicitur finis ultimus agriculturae. Finis ultimus absolute ille est, qui omnes et singulas actiones hominis terminat, ita quod actu et virtute explicite aut implicite referantur ad ipsum. His praebitis, sit

167. Conclusio.

Datur finis ultimus qui in confuso est felicitas in se spectata, et in particulari est solus Deus. Patet conclusio, primo ex eo quod omnes prorsus homines, quidquid agant et cogitent, semper appe-

tet beatitudinem; nullusque sit probus aut improbus qui beatitudinem non exoptet, sive sit vera, sive apparens, ita quod si omnes homines interrogarentur in particulari quid vellent, responderet quisque illi eose esse beatum. Hanc veritatem confirmat S. Augustinus L. XIII de Trinitate, Cap. 3° dicens quod “omnes homines vellent esse beati, nec miseros velle effici abstrahendos, scilicet, an reponatur in hac velin illa materia”. Idem resumit L. I De Libero Arbitrio, cap. 14 asserens quod “licet sint multi³⁰ miseri, nemo tamen vult esse miser, sed solum beatus. Propriumque, addit, quod dum aliqui dicuntur volunt miseri, non est quod voluerint miseriam, sed quod sponte elegerit tales facere actiones ex quibus ipsis in vitiis et nolentibus resultaverit

[p. 291]

talis infelicitas.”

168. Patet secundo ex hoc, quod finis ultimus in particulari debet esse talis natura, ut in se omnem bonitatis, et perfectionis plenitudine contineat, sed solus Deus est talis naturae, ergo solum Deus est finis ultimus creaturarum in particulari. Quod evidenter confirmatur ex Scriptura: alii textus praecipunt omnes hominum actiones referri in Deum, ut in Epistola 1^a ad Corinthios: *sive editis, sive bibitis aut aliquid aliud facitis omnia in gloriam Dei facite*. Alii¹⁰ vero testantur omnem hominis appetitum expleri per Dei possessionem. Psalmum VII: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*, Psalmo XV: *ad implebis me laetitia cum vultu tuo*, Sapientia 7, *Quid mihi est in caelo et a te quid voluit super terram*: ob hoc Divus Bernardus Sermonem 18 in Cantica ait: nihil est¹⁵ in rebus quod possit replere creaturam factam ad ima-

ginem Dei, nisi solus Dei qui major est illa.

169. Objicies: actionis

peccaminosae non possunt ordinari ad Deum quoniam ab illo hos avertunt; ergo Deus non est finis ultimus omnium actio-²⁰num hominus. Respondeo quod licet peccata [non] ordinentur in Deum directe, ut ipsum per se venerentur, ordinantur tamen indirecte in ipsius gloriae, vel enim ea punit, et tunc illius justitiam manifestant, vel ea condonat ex liberalitate et pro tunc manifestat ipsius misericordiam.

²⁵**170. Dices:** non

etiam omnes actus bonos homines referri ad Deum, cum multis ex illis operemur ad Deum non attendentes. Respondeo: licet tales actiones non referantur ad Deum actu explicita, virtualiter tamen et implicite referuntur ad illum. Licet enim homo³⁰ fiat actiones eliciens, non cogitat de Deo, ita tamen debet esse affectus, ut velit similes actiones ad Deum ultimum ordinari.

QUAESTIO SECUNDA:

AN TENEATUR HOMO OMNES ACTIONES AD DE-³⁵UM TAMQUAM FINEM ULTIMUM REFERRE

[p. 292]

171. Nullus sine fine quoddam ultimo esse potest actus humanus, in omni quippe actus humano deliberato aliquid intendimus, aliquod bonum, verum, aut apparens prosequimur, in quo voluntas nostra conquiescit et ultra quod non excurrit, in eo situ est ratione finis⁵ ultimi. Quare

172. Sit Conclusio.

Homo tenetur omnes et singulas actiones deliberatas ad Deum tamquam finem ultimum referre ex amore saltem virtuali. Probatur. Ad illud tenetur homo, quod¹⁰ jubent lex naturalis, et religionis Christianae documenta, atqui lex naturalis et religionis Christiana documenta praecipunt ut omnes actiones deliberatas ad Deum tamquam finem ultimum referamur ex amore saltem virtuali, ergo.

173. Probatur prima

¹⁵ pars: a quippe est naturae lex et lex qualibet ad eum finem tendat, ad quem vi suae creationis, et ab auctore suo destinata eat, atqui finis ultimus ad quem creatus et destinatus fiat homo est ipse Deus; siquidem in eo solo sitam esse nostram beatitudinem, ut postea ostendimus; ²⁰ aliunde homo non tendit ad Deum, nisi ad illum suas actiones referendo, saltem virtuali, ergo.

174. Praeterea dictat lex

naturalis ad Deum referenda esse, quae ab eo accepimus, atqui a Deo creantur conservante habemus, quidquid vitae, quid²⁵ facultatis, quidquid boni et perfectionis nobis inest; praecipit ergo lex naturalis ut omnia nostra referamus ad Deum tamquam finem ultimum. Quod ratiocinium non semel adhibent Sancti Patres. “Haec regula dilectionis, inquit Augustinus, divinitus constituta est, ut³⁰ omnes cogitationes tuas et omnem vitam tuam... in illum conferas a quo habes ea ipsa, quae confers”, Libro 1^a

[p. 293]

De Doctrina Christiana, cap. 22.

175. Probatum secunda pars, nempe idem jubere religionis Christiana documenta. Primo enim sic praecipit Christus: “Diligis Dominus Deum tuum ex toto corde tuo, et in⁵ tota anima tua... Hoc maximum et primum mandatum”, Matthaeo, cap. 22, v. 37. Atqui praeceptum illud impleri non potest, nisi omnia ad Deum tamquam finem ultimum ex aliqua dilectione referantur, ut patet, ergo. Secundo, supraenuntiat apostolus, “sive manducatis, sive bibetis, sive aliud quid facitis, omnia in Dei gloriam facite”, 1^a ad Corinthios, capite primo, v. 31, et in Epistola ad Colosenses cap. 3, v. 17 ait *omne quodcumque facite in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jessu Christi facite*. Quis autem dixerit opus aliquod propter Dei gloriam et in nomine Jessu Christi fieri nisi ad¹⁵ Deum tamquam finem ultimum ex amore aliquo referatur?

176. Tertio, tandem docet religio Christum Redemptorem nostrum nos totum, velut servos emptitos sanguine suo sibi acquisivisse juxta illud Apostoli ad Corinthios²⁰ capite 6, v. 19: “*Non estis vestri, empti enim estis praetio magno*”; atqui servus modico licet praetio emptis nullo momento sibi vivere debet sed Domino suo, quanto magis igitur nos tanto praetio acquisiti, non nobis sed Domino et redempti nosdri vivere debemus? Totam²⁵ vitam nostram, et in aliquam tantum illius partem morte acerbissima Christus redimit, ergo totam vitam nostram et non aliqua solum ejus momenta in Christi gloriam, et amorem impendere tenemus. Hinc Apostolus ge-

neratim et sine illius temporis vel actionis discrimine
³⁰ ita statuit: *Pro omnibus mortuus est Christi et qui
vivunt jam non sibi vivent, sed ei qui pro ipsis mor*

[p. 294]

tuus est. 2. ad Corinthios, capite 5, v. 15; ergo ex religionis Christianae documentis, constat omnes actiones nostras ad Deum tamquam finem ultimum esse referendae, ex dilectione saltem virtuali, aliunde eandem legem nobis imponit lex naturalis, ergo.

⁵ Solvuntur objecta

177. Objicies 1°. Ex Philosophorum et Theologorum consensum praeceptum affirmativum non semper obligat; atqui praeceptum jubens agere propter Deum est affirmativum, ergo. Respondeo, distinguo majorem: praeceptus affirmativum quod omnes actiones nostras ¹⁰ non complectitur semper non obligat, concedo majorem; praeceptum affirmativum quod omnes actiones nostras complectitur non semper obligat, nego majorem, et distincta minorem nego consequentiam.

178. Revera praeceptum affirmativum quod omnes actiones nostras non involvit semper ¹⁵ non obligat, hujusmodi praecepta de honorandi parentis, de sublevando pauperem; neque enim semper et quolibet tempore obsequii nostri actus in parentes sunt exercendi, nec eleemosyna pauperis eroganda, sed tantum ubi de se dederit occasio. Praeceptum vero quod omnes actiones nostras ²⁰ complectitur quamvis affirmativum semper nos obstrictos tenet, ut ipsamet verba satis indicant. Porro praeceptum, quo jubemur agere propter Deum tamquam

finem ultimum ad omnes actiones nostras pertinet, et ne minimas quidem excludit, ut liquet ex apostolicis²⁵ sententiis supra laudatis. Et vero nisi ita foret res aliquando liceret agere propter creaturam tamquam finem ultimum, ac proinde debemus(?) propter se diligere atque id nunquam licitum est, siquidem tum *cupiditas* est, inquit Augustinus Libro 9³⁰ de Trinitate, capite 8, cum propter ea amatur creaturam, etc.

[p. 295]

179. Instabis, impossibile est homini omnes. Actos suos ad Deum referre, ergo praeceptum de quo agitur omnes actiones nostras non complectitur. Respondeo, distinguo antecedentem: impossibile est homini singulos actos suos ad Deum referre intentione actuali et expressa, concedo; intentione virtuali, nego antecedentem et consequentiam.

180. Itaque duplex distinguitur agentis intentio; alia scilicet actualis et expressa, altera virtualis; ille agit propter finem intentione actuali et expressa, qui attendit et recogitat finem ad quem opus suum dirigit.¹⁰ Id autem virtualiter agit propter finem qui virtute intentionis prius conceptae, in suaque mente etiam numeraliter perseverantis, aliquid operatur propter finem sibi propositum licet de eo non cogitet. Sic viator dicitur suos passus ad locum quem tendit referre, quamvis ipsius¹⁵ mentem perpetua non afficiat cogitatio loci propter quem iter suscepit.

181. Porro moraliter quidem impossibile est, ut omnes et singulas actiones nostras ad Deum referamus intentione et cogitatione actuale et expressa; id quippe non ferunt variae²⁰ quibus distrahimus curae, naturaque nostra infirmitas et inconstantia sed possumus omnes actiones nostras ad Deum referre intentione saltem virtuali, ad illu enim efficiendum satis est, ut agamur ex proposito in omnibus Deo placendi quod prius in animo conceptum, deinde revocatum non fuerit,²⁵ atqui hoc modo propter Deum semper agere possumus: nonne semper ex anime beatitudinis agimus, quamvis de [ea] saepe non cogitemur? Ne autem propositum in omnibus Deo placendi, vi cuius propter Deum vere agimur semper debilitetur et elangueat, illud exsuscitemur necesse est actiones nostras ad Deum actuali et expressa cogitatione et delectatione frequenter referendo.

182. Objicies 2°. Actiones ex se bonae, honestae et rectae rationis consentientes bonitate sibi propria

[p. 296]

veluti quoddam pondere ad Deum referunt, ergo minime necesse est ut agens hujusmodi actiones ad Deum referat intentione seu amore virtuali. Respondeo, nego antecedentem. Possunt quidem praedictae actiones ad Deum referri, minime autem referuntur ex se⁵ et bonitate sibi propria veraenim ad Deum relatio. Nec esse nec concipi potest sine aliqua voluntate, sine aliqua intentione qua tendimur ad Deum, atqui nemo sanus dixerit actionibus quantumlibet bonis, et rectae rationi consentaneis in esse aliquam voluntatem aut intentionem; illud enim¹⁰ non operis, sed operantis proprium est qui cum sine in-

tentione et amore esse non possit, vel ad Deum vel ad creaturam tamquam finem ultimum suam refert actionem: si primum recte agit, si secundo bona quidem in se est, et quod in se est et quoad substantiam est actio, sed ipse bonum non est cum in creatura,¹⁵ non in Deo, sistat et conquiescat.

183. Objicies 3°. Quod jubetur

lege naturali nomini ignotum esse potes; atqui tamen a multis ignoratur praeceptum de referendis ad Deum nostris actionibus, ergo non pertinet ad legem natualem. Respondeo: nego majorem.²⁰ Multa sunt enim officia a lege naturali imposita, quae tamen plurima latent, sive quia debitam ad ea cognoscenda diligentiam et attentionem adhibent, sive quia praedictis et cupiditatibus caecantur. Hinc non raro contingit ut homines in iis etiam quae ad legem naturalem pertinent, ex ignorantia peccent.²⁵

184. Objicies 4°. Tenetur quisdam homo suos omnes actus ad Deum tamquam finem ultimum referre; sed illud fieri potest ex alio, praeter amorem Dei, motivo laudabili, ergo. Respondeo: nego minorem. Namque ex concessis tenetur homo omnes actus ad³⁰ Deum referre, tamquam finem ultimum; atqui praeceptus illud impleri non potest sine aliquo Dei amore propter se; si enim agens Deum propter se non amet, jam in Deo tamquam in fine ultimo non conquiescit. Finis quippe ultimus ex omnium consensu, est ille quem ita intendit voluntas, ut vgeo sistat, nec ultra excurrat, atqui ubi Deus propter se non diligitur

[p. 297]

tum in eo voluntas ultimo non sistit, sed in creatura. Vo-

luntas enim, ut S. Fulgentium, Libro I Ad Monimum, cap. 18 *aut in infimo bono necesse est miserabiliter iaceat, aut in summo bono feliciter conquiescat*, ergo praeceptum de⁵ referendi ad Deum tamquam finem ultimum nostris actionibus impleri non potest sine aliqua Dei dilectione propter se.

CAPUT QUARTUM: DE BEATITUDINE

185. Sicut finis subordinatur bono, quoniam omnis finis¹⁰ est bonus, et omne bonus non est finis, sic etiam beatitudo subordinatur fini, ut minus late patens ipso fine, quandoquidem non omnis finis est beatitudo, licet beatitudo sit finis omnium agentium naturalium. Unde quia jam agimus de bono et fine in praecedentis capitulo¹⁵, nun habemus in praesenti capite subjungere aliqua de beatitudine, quae est finis omnium hominum aliciens ipsos ad actos suos instrumendos conformiter ad moderamen rationis.

186. Jam ergo beatitudo sic a nostro Penitentiario des²⁰cribitur: “est bonum aliquod sive simplex, vel multiplex ita ex sua natura satiativum hominis, ut excludat ab illo omnem molestiam et disciplicentiam quam haberet tam ex praesentis mali disconvenientis, quam ex absentiae boni convenientis”. Beatitudo sic descripta²⁵ videtur communiter in veram et apparens; prima est ea quae consistit in possessione summo bono, nempe in possessione Dei **antecedenter pervisionem et formaliter per amorem**, secunda est illa **quam voluptuosi homines constituunt de suis voluptatibus se credendo felices dum**

³⁰ **ipsis fruuntur.**

187. Dividitur ulterius beatitudo vera in objectivam et formalem; objectiva **ea est ipsum objectus beatitudinis in cuius possessione dicimus beati**

[p. 298]

formalis autem est action per quam possidetur formaliter beatitudinis objectum, sive sit cognitio sive sit amor essentiae divinae. Dividitur denique beatitudo in natualem et supernaturalem. Naturalis (si forte datur) **consistit in cognitione et fruitione Dei**⁵ **quae haberi possit cum affluentia bonrum animae et corporis ac carentia gravium malorum omnium tam poenae quam culpae.** Supernaturalis beatitudo est ea quam possident homines et angeli in caelo existentes, qua clare et intuitive vident Deum, ut gratiae et gloriae auctorem.

¹⁰ QUAESTIO UNICA:
IN QUO SITA SIT VERA HOMINIS BEATITUDO

188. Conveniunt unanimiter omnes in significatione et conceptis beatitudinis; sed in bono illo assignando mirum est quot partes et errores divisas fuerint¹⁵ philosophi: *vita quae hoc nomine digna est, ut vita dicatur, non est nisi beata, et beata non est nisi aeterna*, inquit S. Augustinus. “Hanc volunt omnes, sed ad hanc tum magnam possessionem qua itur? Instruxerunt sibi vias Philosophi errores. Alii dixerunt hac via eun-²⁰dum; alii non hac sed hac latenteos via, qua Deus superbiis resistit, lateret ad nos nisi venisse ad nos ipsa

qui est via, veritas et vita”. Narrat autem ex Varro-
ne Veteros illos in 2828 diversas de summo bono senten-
tias dispersas abisse.

²⁵ **189.** Ea tamen diversitas et multitudo
ad tres aut quatuor classes potest reduci. Prima est eorum
qui summum bonum in bonis corporis collocabant,
ut sunt sanitas, pulchritudo, robur et alia hujusmodi
sive a natura, sive ab arte. Secunda, eorum qui volup-
³⁰tatibus corporis aut etiam, animi, vel in hac vita ut di-
citur de Epicureis, vel etiam in alia, ut Mahometani.
Tertia, illorum qui in bonis fortunae, ut sunt opes,
et honores. Quarta denique eorum qui in bonis animi

[p. 299]

ut sunt scientia ac virtutes, velin utriusque scilicet corporis et animi.

190. Ante quam ad quaestionis resolutionem accedar,
advertendum oportet tres conditiones requiri in beatitudine
objectiva; prima est ut sit bonum optimum seu summum, ita ut
⁵ad illud ad omnia referri debant, et illud ad nihilum alterius;
secunda ut sit perfectum et excellens super omnia bona.
Tertia, ut plene satiet, ita ut praeterea nihil sit appetendum
saltem ex indigentia et cum anxietate, nam felicitas nullius
rei indiga est, sed ex se ipsa sufficit; jam ergo

¹⁰ **191. Sit Prima Conclusio.**

Ad veram proprieque dictam beatitudinem homo desti-
natur. Probat: intime conscii sumus in nobis existere quemdam
summae beatitudinis appetitum, quo perfecte et immutabili-

ter beati esse volumus, atqui hominem ad felicitatem
¹⁵ natum esse probat ille appetitus, siquidem non potest nos decipere.
 Primo enim in nobis necessarius est; nemo enim quippe
 a se obtinere potest, ut nolit esse beatus. Secundo, constans et perpe-
 tuus, nemque et singulis instantibus et singulis actibus
 ex ineluctabili hujus desiderii impulsio agimur, ne quid-
²⁰ quam velle possumus nisi aliquam speciem boni praese-
 ferat. Tertio, universalis est, cum in omnibus et singulis
 hominibus esse prodeat et manifestet; atqui hujusmodi
 appetitus non potest nos decipere, alioquin error in ipsum
 Deum merito refunderetur, qui sine ulla causa istud de-
²⁵ siderium nobis indidisse; illud enim mentibus nostris
 imprimendi nulla esse potest causa, si nulla sit beatitu-
 do qua expleatur, ergo.

192. Sit Secunda Conclusio.

Non datur vera beatitudo ne quidem naturalem in homine
³⁰ puro et mortali, incoata vero et imperfecta potest alicui
 contingere. Probatur prima pars, primo ex Scriptura in qua tot vitae

[p. 300]

hujus miseriae leguntur: *Homo*, inquit Job, *natus de mu-*
liere, brevi vivens, tempore repletur multis miseriis,
 longe ergo abest a plenitudine bonorum, cum sit plena mi-
 seriis. Nulla etiam tranquillitas, sed bellum continuum.
⁵ *Milita est vita hominis super terram*, ait idem, Sanctus Pa-
 triarca, *caro concupiscit adversus spiritus, et spi-*
ritus adversus carnem; haec enim invicem adversantur
ut ne ea quae vultis faciatis, ait Apostolus Epistola ad
 Galatas, Quae major miseria quam bellum perpetuum in-

¹⁰testinum et inextingibile? Propterea mortem invocat idem Apostolus, *infelix ergo homo, quis me liberavit a corpore mortis hujus?*

193. Probatur secundo, ratione: nam beatitudo est status omnium bonorum aggregatione ¹⁵ perfectus; sed talis status non datur in hac vita. Nam experientia ipsa, qua constat, statum hujus mortalis vitae esse potius omnium malorum aggregatione infestatum, de hoc nos convincit. Id patet per omnes aetates, per erumnas infantiae, per infelicitatem adolescentiae, ²⁰ per agitationes et curas virilitatis, et per labores et dolores et infirmitatis senectutis, de quibus singulis legendo liber de Consolatione qui communiter sub nomine Tullii circumfertur. Legendus Seneca, legendos Sanctos Patres, praesertim Sanctus Divus Augustinus, Sanctus Gregorius Magnus quorum ver- ²⁵ba propter brevitatem ommitto.

194. Probatur secunda pars, qua beatitudo imperfecta in his bonis consistit, in quorum possessione rationabiliter homo potest pro hoc statu quiescere, seu contentus esse, et maxime concurrentibus ³⁰ habitibus virtutum et auxiliis gratiae divinae. Hoc enim sensu, inquit Psalmus *Beatus vir* qui timet Dominum, in mandatis ejus cupit nimis. Hoc enim dicitur de homine mortali per conformitatem ad voluntatem divinam.

[p. 301]

Summa pace gaudent Sancti etiam in extremis miseriis,

gloriamur in tribulationibus aiebat Apostolus.

195. Sit 3^a Conclusio. Hominis beatitudo non sita est in bonis creatis. Probat: bona creata triplicis sunt generis, alis scilicet fortunae, alia corporis, alia animi; atqui nihil horum potest hominem facere beatum. Patet prima pars: bona fortunae sunt honores, ⁵ dignitates, divitiae, atqui haec tria non possunt hominem vere efficere beatum, primo quidem non honores et dignitates, tum quia non sunt stabiles, nec a solis probis possidentur; vidi, inquit Psalterius Regius, *impium super exultatum et elevatum sicut cedros Libani, transiri et ecce* ¹⁰ *non erat.*

196. Tum quia appetitum irruant ne dum expleant; si quies enim ad aliquem dignitatis gradum pervenerit, ad altiorem ardet conscendere; tum quia hominem reddunt variis incommodis obnoxium nempe superiorum ¹⁵ contemptui, aequalium invidiae, inferiorum focus et maledictis, omnium denique importunitatibus.

197. Secundo, nec divitiae veram hominis beatitudinem constituunt. Cum labore enim comparantur, cum timore et sollicitudine conservantur, cum ²⁰ dolore omittuntur. Praeterea, cupiditatem stimulant, non satiant. Denique iis saepe affluunt improbi de quibus sic habet Psalterius Regius. Proptiora eorum plena... *oves eorum fetosse abundantes inegressibus suis, boves eorum crassae*; ergo vera hominis felicitas non sita est in bonis fortunae. ²⁵

198. Porobatur secunda pars. Bona corporis sunt sanitas, integritas partium et sensuum, robur, pulchritudo, vis sensuum expedita ad functiones cuique proprias, illo-

rumque appendix voluntas corpora. Actibus haec non sunt pura

[p. 302]

bona, infinitis subjacent curis, miseris casibus et timori hostium externorum et morborum interiorum, ac mortis, quae instat undique et semper. Secundo, quod christiano philosopho majus esse debet, quo sanior ac robustior⁵ est caro, eo magis *concupiscit adversus spiritum et spiritus adversus carnem*, nec frenare potest corpus nisi castigetur, et in servitute redigatur; unde satius ille est, cum Apostolo: *in infirmitatibus gloriari*.

199. Tertio, quia in his omnibus homo

¹⁰ est corruptibilis, et oportet corruptibilis hoc induere corruptionem. Quarto, de robore, in hoc consistere nequit beatitudo, quia viribus praepollent athleta et rustici ex hominum fece; imo et istis praevalent boves, equi, elephant, etc. Quinto, pulchritudo est bonum et adhuc fragilius¹⁵ et plus inquietudinis quam quietis et voluptatis confert, ideo vocatur a Philosophis temporis et morbi ludibrium; et propheta Isaias ait *Quod omnis caro poenum et omnis gloria ejus quam flosagri*.

200. Si de corporeis vo-

²⁰luptatibus loquamur difficile est convincere Epicureos et Mahometanos homines, scilicet bestiales, qui in his sunt brutis ipsis turpiores et stolidiores. Tamen primo, summum hominis bonum non debet esse commune cum bestiis et sunt voluptatis corporeae: nequidem pro brutis vo-²⁵luptas est summum bonum; tertio nec satiant, nec sunt

propter se; quarto, non est purum bonum, sed graves curas exigit et dolores post se trahit ac poenas; unde sapiens dicebat: *extrema gaudii luctus occupat*.

201. Probatur tertia pars:

³⁰ animi bona sunt scientia, et virtus; atqui in his non stat vera hominis beatitudo, ergo. Probatur minor, primo de scientia. Est quidam eximia bona et non a bestiis secernit, sed non summa; primo quia scientia humana quantacumque sit, non

[p. 303]

satiat; solum sapientissimus hominum reperit in ea vanitatem, sicut in caeteris rebus humanis. Secundo, in scientia non quies sed labor est. Qui addit scientiam addit et laborem, non gaudium sed tormentum. Tertio, ⁵ scientiae non sunt perfectae in hac vita nec purae, sed permixtae obscuritatibus et incertitudine.

202. Probatur eadem minor de

virtutibus, ipsis in quibus rationabilius longe poneretur summa felicitas. Primo, quia ipsae virtutes morales ¹⁰ non sunt propter se. Secundo, quia non tam sunt summum bonum, quia media ad ipsum adipiscuntur. Tertio, ex suis objectis non multa elevantur, versantur enim circa res humanas, nec nos Deo jungunt, nisi valde indirecte et remote. Quarto, quia felicitas est ¹⁵ potius finis ac merces virtutis quam ipsa virtus, sive habitualis, quae est propter actus, sive actualis, quae est

transiens et propter aliud. [Quinto]⁷, parum aut nihil habent voluptatis, sed molestiae ac difficultatis in hac vita; nec eximunt hominem a morbis, doloribus, pau-²⁰peritate, aliisque miseriis, quae cum vera felicitate sociari nequeunt. Hinc Apostolos, licet omni virtutum genere conspicuos, ita vex dabantur hujus vitae incommoda ut *eos taederet vivere*. Sic loquebatur Paulus Epistola 2^a ad Corinthios, cap. 18.

²⁵ **203.** Probatur secundo de omnibus bonis creatis simul, quia neque omnia simul sunt ultima, nec sunt pura nec perfecte satiant; igitur omnia bona creata simul non sunt summum bonum. Patet antecedens primo ex Scriptura, quae omnia quae sunt sub sole vocat vana. Item ex Divo ³⁰ Joanne prohibente: Nolite diligere mundum neque ea quae in mundo sunt, quoniam omne quod in mundo est, aut concupiscentia carnis, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitae.

204. Secundo, quia creatura omnes simul

[p. 304]

non adaequant potentiam animae intellectivam nec volitivam. Illa enim extenditur ad omnes verum, et ista ad omne bonum; sed creaturae omnes non continent omne verum et omne bonum, sed tantum verum et bonum creatum, finis⁵tum et participatum, ergo.

⁷ Original *quarto*, evidente error del copista.

205. Sit Quarta Conclusio. Deus solus est summa hominis beatitudo sive summum bonum. Probatur ille solus est summum bonum hominis qui solus potest omnes illius facultates explere, atqui solus Deus potest omnes illius facultates explere, ergo. ¹⁰Facultates enim hominis revocantur ad intellectum, qui veri cognitionem et ad voluntatem quae boni possessionem prosequitur, atqui Deus solus valet utramque hanc hominis facultates explere nam salus est summa veritas, summaque bonitas; atqui Deus quatenus ¹⁵summa veritas potest totam intellectus verum inquirentis amplitudinem exhaurire, et quatenus summa bonitas potest immensa voluntatis bonum prosequenti desideria sistere, ergo.

206. Hinc Sanctus Augustinus Deum alloquens: ²⁰feciste nos, inquit, ad te, *et inquietum est cor nostrum donec requiescat in te*, Libro Confessionum, Cap. 1º, et in Epistola 155: *non facit beatum hominem nisi Deum, qui fecit hominem*. Quod quidem corroboratur ex psalmo 72, ubi dicitur: *Mihi adhaerere bonum est, et ponere ²⁵in Deo meo spem meam*, et Psalmus 143: *Beati qui habitant in domo tua, Domine*, et Psalmus 83: *satiabor cum apparuerit gloria tua*, ergo.

Solvuntur objectiones

207. Obijcies 1º. contra 2am conclusionem: si quid impediret beatitudinem in hac vita maxime corpus et mortalitas, sed neutra ratio valet, ergo. Probatur minor.

[p. 305]

Christus Dominus fuit beatus in corpore et mortalitate, ita et Divus Paulus et quidam alii. Respondeo: nego minorem et consequentiam probationis. Nam quod Christus fuerit beatus in corpore mortale, id fuit per miraculum et quidem⁵ extraordinarium, idem est de aliis, vg. de Divo Paulo, in nativitate de beata Virgine, etc.

208. [Instabis]. Si corpus et mortalitas hoc impedirent homo posset naturaliter mortem appetere et hanc vita modisset, sed hoc falsum est, ergo. Probatur major.
¹⁰ Eodem appetitu, quo volumus finem debemus velle media et per consequens remotionem impedimentorum, sed talis est vita praesens in hypothesi, ergo. Sicut naturaliter appetimus beatitudinem, ita et mortem appetere debemus. Respondeo ex Scoto, nego majorem et minorem probationis.
¹⁵ Nam vita praesens, ut vita, non est impedimentum, sed ut mortalis, unde potest appeti remotio mortalitatis, sed non vitae; nullus appetit dissolvi sed supervesci, ut scilicet mortale hoc induat immortalitatem.

209. Instabis 2º. Quod potest
²⁰ immediate in hac vita cognosci ut immediate amari propter se, et sic amans posset ipso frui et beari⁸, sed in hac vita Deus potest immediate cognosci per fidem, ergo et amans esse beatus. Respondeo: distinguo majorem. Si posse tamen clare et distincte concedo majorem, si confuse tantum et abstractivae,
²⁵tractive, nego majorem. Deus enim per fidem et charitatem

⁸ Usa *beari*, pasivo de *beo*, en el sentido de *gaudeo* y *gaudere*, o más precisamente indicando *beatus esse* (literalmente “ser hecho feliz”).

cognoscitur, et amatur immediate, sed non clare et distincte et inclusive, et sic cognitio et amor ille non quietant nec per consequens beant (nam beatitudo formalis debet ultimatim satiari animam) potius ac-³⁰unt appetitu mejus cognoscendi clare distincte ac intuitive, eo ut sic visum amandi.

[p. 306]

210. Objicies 2° ex Sancto Augustino: ille vero beatus est, qui habet quidquid vult; sed plures hoc habent in hac vita, ergo. Probat minor, justi et perfecti habent semper quidquid volunt, quia sunt semper contenti tamquam nihil habentes, et omnia⁵ possidentes. Respondeo: ditinguo majorem. Qui habet quidquid vult, propter assecutionem positivam summi boni, concedo majorem. Propter alia motiva, vg. quia de facto per virtutem contentus vivit sua sorte, nego majorem et distincta minorem, nego consequentiam. Nam qui habent quod volunt, quia contenti sunt¹⁰ ex temperantia vel conformitate cum Deo non sunt beati nisi imperfecte, quia justi hoc ipsum faciunt, et sic sese moderantur et accomodant divinae providentiae propter ulteriorem beatitudinem a consummatam in alia vita possidentem et speratam.

¹⁵**211. Instabis.** Christus tales vocat etiam beatos de praesenti, vg. pauperes spiritu, quoniam ipsorum est Regnum Caelorum; et sic de aliis, ergo. Respondeo: nego consequentiam. Quia illae beatitudines de quibus loquitur Christus in Evangelio non consistunt in consecutione actuali summi boni, sed²⁰ in merito et spe jus acquirunt et habent ad gloriam, non gloriam habens actu. Habens beatitudinem mo-

ralem, non physicam de qua loquimur; sunt in via ad beatitudinem perfectam, non in statu acquisitae.

212. Objicies 3° contra 3am conclusio-

²⁵nem. Id potest esse beatitudo objectiva cujus possessio potest et debet satiare appetitum sine miseria, sed talia sunt bona creata, saltem collective, ergo illa possunt esse beatitudo objectiva. Probatum minor. Nihil enim potest rationabiliter appetere homo praeter omnia bona creata, at illa omnia ³⁰excludunt omne malum creatum, et sunt aliquo modo infinita, saltem extensive, ergo. Respondeo: nego minorem et antecedentem probationis quoad tertiam partem.

[p. 307]

213. Nam homo a Deo factus est propter seipsum et ad ipsum ex Sancto Augustino. *Fecisti nos Domine, a te, et inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te.* Ideo negatur etiam quoad secundam partem. Nam licet possessio ⁵omnis boni creati excludat omne malum, omnem indigentiam et privationem boni omni creati, non tamen indigentiam et privationem boni summi et increati. Qui ad tertiam partem dico, quod licet omnia bona creata collective sint infinita extensive, ¹⁰non vero sincategorematicae. Sic enim solus Deus est infinitus, et ideo solus perfecte satiativus.

214. Objicies 4° contra 4am con-

clusionem: illa non est summum hominis bonum qui ab eo possideri non potest. Atqui Deus ab homine possideri ¹⁵non potest, ergo. Probatum minor. Deus non potest possideri nisi per

visionem aut amorem; sed Deus non potest videri, est enim immortalis et invisibilis, et Deus nemo vidit unquam, nec videri potest, quo si non potest videri, ita nec amari Deum enim quem non videt, quomodo potest diligere? Ergo. Respondeo: nego minorem et distingo secundo minorem: non potest videre
re clare et intuitive in hac vita, saltem via ordinaria, concedo, in altera vita, nego minorem et consequentiam.

215. Tunc enim dicimur

Deum possideri, cum in eo viso et amato suavissimae²⁵ conquiescimus. Possessionis quippe nomine nihil aliud hic intelligitur quam perfecta et jucundissima mentis creatae cum summo bono conjuncto. Atqui in Deo viso et amato possumus suavissime conquiescere cum ad eum finem ab omnipotentissimo creatore nostro³⁰ conditi fuerimus. Videbitur et amabimur, inquit Augustinus, libro ultimo De Civitate Dei, *amabimur et laudabimur ecce quod erit in fine sine fine.*

[p. 308]

216. Instabis 1º. Deus est infinitus, homo vero finitus, ergo non potest Deum ab homine possideri. Respondeo: nego consequentiam. Homo enim licet finitus, Deum cognoscere potest, pariter ergo Deum amare potest quamvis finitus, ideo possideri.

⁵**217. instabis 2º.** Illud non potest homini possidere cum quo nullam habet proportionem; atqui homo nullam habet cum Deo proportionem; ergo illum non potest possidere. Respondeo: nego minorem. Duplex a philosophis dis-

tinguitur proportio; alia scilicet, habitudinis, et alia¹⁰ entis. Prior est relatio facultatis ad objectum qua illud attingere potest. Hujusmodi proportio reperitur, vg. inter mentem et corpora, quia mens potest ea cognoscere. Posterior habitudo nempe entis est duorum ratio naturae convenientiae.

¹⁵ **218.** Porro utraque haec proportio inter Deum et hominem intercedit. Primo quidem proportio habitudinis; Deus enim cognosci et amari; et mens humana Deum potest cognoscere et amare. Secundo est proportio entis non quidem perfecta; cum Deus sit omnium perfectionem genere infinitus,²⁰ mens vero humana sit finita et imperfecta, sed tamen aliqua est relatio, aliqua similitudo entis Deum inter et hominem: Deus enim cognoscit et amat, quod etiam homini convenit. Praeterea Deus hominem ad imaginem et similitudinem suam condidit, teste Scriptura, quod cer-²⁵te aliquam, licet imperfectam probat naturae similitudinem sive proportionem.

219. Objicies denique. Appetitui finito sufficit bonum finitum; atqui appetitus hominis est finitum, ergo. Ad eum explendum satis est bonum finitum.³⁰ Respondeo: distingo majorem. Si appetitus ille non tendat ad bonum infinitum concedo, secus nego. Porro appetitus bonis

[p. 309]

quamvis finitus, utpote facultatis affectio creatae, bonum tamen infinitum prosequitur. Ineluctabile propensione fertur ad beatitudinem absolutam aeternam et immutabi-

lem, quae nisi in summo et infinito bono sita esse potest,
⁵ sive in Deo, qui ut ait Propheta Regius, Psalmo 102: *repleti in bonis desiderium tuum.*

220. Pro conclusione dico, meo videri non posse dari beatitudinem in hac mortali vita. Non enim porro hominem in hac vita posse consequi ¹⁰aliquem statum adeo felicem et quietum, ut mereatur beatitudinis nomen et maxime ob peccata in quae *septies in die cadit justus*. Levissimum enim peccatum majus malum est quam temporalia omnia. Tota igitur beatitudo naturalis, quam ho- ¹⁵mo posit appetere in hac vita, aut sperare et acquirere, consistit in ea bonorum possessione, tam spiritualium quam temporalium, qua fiat ut secundum rectam rationem sit contentus statu suo nec turbetur malis occurrentibus, sed ea vel placide et ²⁰per media virtutis repellat, aut patienter sustineat juxta illud poetae: *non conturbabit justum quidquid occiderit ei*. Supernaturalis vero, et Christiana beatitudo ejusdem vitae mortalis consistit in assistentia gratiae divinae in fide, spei et chari- ²⁵tatis, aliarumque virtutum exercitatione per quas mereantur aeternam.

PARS SECUNDA ETHICAE.
DE ACTIBUS HUMANIS EORUM REGULIS

[p. 310]

221. Quodnam sit summum hominis bonum, finisve ultimus declarari statim oportuit, ut in ipsum omnes

actus humani dirigentur; nunc spectandi sunt ipsi
actus humani quatenus certis regulis in eum finem
⁵ ab Ethica dirigendi. Quare sit

CAPUT PRIMUM:

QUID SIT ACTUS HUMANUS ET QUOTUPLEX?

222. Actus humanum illum dicitur esse, **qui egreditur ab homine cum libertate et advertentia rationis operante**, seu ut loquitur Angelicus Doctor, I-II Quaestio 5^a, cujus homo ut homo dominus est. Ex actibus vero humanis alii sunt interiores, qui elicitur vulgo nominantur. Alii sunt exteriores, qui dicunt imperati, et alii elicitur et imperati simul. mere elicitus est, **qui a voluntate tamquam a potentia proxima et physica egreditur sine praevio tamen ipsius voluntate imperio ut prima volitio**. Mere imperatus est **qui ex imperio voluntatis ab aliis potentiis producit ut intellectio ab intellectu**. Elicitus et imperatus ²⁰ simul est, **qui a voluntate immediate procedit ex praevio ipsius voluntatis imperio, ut actus odii** dependens a priori voluntatis actu, quo quis vult alium odio habere.

223. Sex sunt voluntatis actus elicitur quorum tres circa finem versantur, et sunt volitio seu ²⁵ amor simplex sive complacentia, intentio seu desiderium, fruitio seu possessio; et tres circa media, nimirum electio, consensus et usus. Media vocantur ea omnia quae

[p. 311]

ad finem consequendum conducere possunt. Volitio seu simplex amor **est actus voluntatis respiciens finem ut in se amabilem abstrahendo an sit praesens vel absens, possibilis vel imposibilis. Intentio est actus voluntatis in finem ut absentem et per media assequibilem atque natura sua efficax, ita ut habeat numquam intentionem voluntatis, nisi adhibeat media a finis consecutionem. Fruitio est amor efficax jam obtenti.**

224. Electio est actus efficax, quo voluntas ex pluribus mediis unum prae alio amplectitur ad consecutionem finis. Consensus prout est efficax, est actus quo voluntas efficaciter acceptat seu approbat media ab intellectu proposita, ut idonea ad finem consequendum. Usus denique est actus efficax voluntatis seipsam moventis, vel alias potentias applicantis ad executionem medii electi.

225. Tres etiam sunt actus voluntatis circa malum: odium simplex, timor et tristitia. Odium simplex **est actum quo voluntas adversatur malum secundum se, abstrahendo ab ejus praesentia vel absentia, posibilitate vel impossibilitate.** Timor est actus efficax quo voluntas respicit malum absens **ut per media impediendum. Tristitia ut est actus voluntatis, est odium efficax mali praesenti.**

226. Cum actus nostri non sint humani, nisi sint voluntarii, necesse est ut actuum humanorum naturam cognoscamus, aliquid de voluntario et involuntario³⁰ dicere, sed ante definire oportet quid sit. **Voluntas est enim illa animae facultas quae bonum ab intellectu**

[p. 312]

propositum spectatur vel malum adversatur. Spectare autem potest vel quatenus vult simpliciter, vel quatenus vult libere. Eam sub duplici illo respectu expendemur.

227. Voluntarium stricte

⁵ **sumptum est quod procedit a voluntate ex praevia cognitione intellectiva singulorum in quibus est actio.** Dividitur primo voluntarium in necessario et contingens. Primum est quod est a voluntate operante cum determinatione ad alteram partem oppositorum, sed non indifferente ad volendum et non¹⁰ volendum; talis est amor increatus quo Deus seipsum amat. Secundum est quod procedit a voluntate operante cum indifferencia ad opposita, tales sunt actus humani. Dividitur secundo voluntarium in voluntarium voluntate propria et voluntario voluntate aliena. Primum est, quod vere¹⁵ a voluntate nostra procedit. Secundum quod quidem est a voluntate alterius, moraliter tamen nostrae adscribitur et quod voluntas nostra sit in alterius voluntate quodammodo posita a superiore legitimo.

228. Dividitur tertio voluntarium in voluntarium in se et voluntarium in causa. Primum (quod ab ali-²⁰

quibus dicitur expressum sive explicitum) est quod ens in seipso volitum, ut actus a voluntate elicitum vel imperatum. Voluntarium in causa (quod etiam implicitum et virtuale nuncupatur) est quod est in alio volitum, seu²⁵ cujus causa est voluntaria, etiam si effectus displiceat; sic voluntaria est blasphemia illi qui praevidens se in ebrietate blasphematurum, sese inebriat quamvis blasphemiam non intendat. Dividitur voluntarium in directum, quod est a voluntate mediate vel immediate per influ-³⁰xum positivum operante, et tales sunt actus vel elicitum, vel imperatum. Voluntarium indirectum, seu interpretativum, quod est a voluntate non operante, cum possit, et aliquando cum possit et debeat, ut omissio corrigendi pueros delinquentes in patre ad id advertente.

³⁵**229.** Voluntarium opponitur involuntarium,

[p. 313]

est illud quod fit vel vi, vel per ignorantiam. Involuntarium vel opponitur voluntario jubenti vel libero: si primo est id quod fit contra innatam voluntatis propensionem; si secundum, est actus qui non procedit a voluntate cum possit vel a voluntate sine cognitione.

230. Hinc advertendum est distinctionem esse et discrimen inter involuntarium violentum, coactum et necessarium. Violentum dicitur per respectum ad quemcumque appetitum sive innatum, sive sensitivum,¹⁰ sive rationalem. Coactum dicitur per respectum ad solum appetitum elicitum, sive sensitivum, sive ratio-

nalem. Necessarium denique omni convenit violento, coacto et involuntario positive. Nunc inquirendum est quid tollat aut minuat voluntarium. Cum propensione,¹⁵ quae una est voluntarii conditio, opponantur, coactio et metus qui cognitioni, quae altera voluntarii dos⁹ est adversatur ignorantia. Idcirco quaeri solet, utrum coactio metus et ignorantia voluntarium perimant. Quod brevitate possibili vobis in quaestionibus sequentibus exponam.

²⁰ QUAESTIO I:

UTRUM COACTIO TOLLAT VOLUNTARIUM

231. Supposita explicatione quam in secundo capite dedimus de actibus humanis

sit **Conclusio.** Voluntas cogi potest quoad actus imperatus sive²⁵ exteriores, minime vero quoad actus elicitus, sive interiores. Probatur prima pars: voluntas cogi potest quoad illos actus, qui ipsa prorsus invita fieri possunt.

Atqui actus imperati sive exteriores fieri possunt voluntate omnino reluctantante, ut patet in homine qui in³⁰carcerem trahitur. Ergo.

[p. 314]

232. Probatur secunda pars: voluntas cogi non potest quoad illos actus qui ipsa invita fieri nequeunt; atqui actus eliciti sive interiores numquam possunt fieri, invita voluntate, siquidem ab ipsa et non ipsa peraguntur. Praeterea⁵ idem esse simul et non esse, atqui voluntas cogi non potest

⁹ Así en el original, nohace sentido.

quin idem sit simul et non sit, id est, quin voluntas idem velit simul et nolit. Vellet quidem cum ex hypothesi cogatur aliquid vellet, non autem vellet; illa enim non vult quae tota vi sua reluctatur; atqui¹⁰ si voluntas aliquid velle cogeretur, jam tot vi sua reluctaretur, ergo.

QUAESTIO SECUNDA:

UTRUM METUS TOLLAT VOLUNTARIUM

233. Metus, qui est apprehensio maliverosimiliter¹⁵venturi, dividitur in gravem et levem. Gravis vocatur qui grave malum juste timetur, vg. mors, flagelatio publica, etc. Levis est quo vel leve malum timetur, vel grave ex causa levi. Primus dicitur metus cadens in constantem fortemque virum,²⁰ secundus in virum inconstans et debilem. Certum est primo, metus levem nullomodo voluntarium tollere cum neque intellectus cognitionem, nec voluntati electionem precipiat. Certum est secundo, metum gravem si mentem a suo statu defficiat, et ratio-²⁵nis usum adimat, voluntarium omnino perimere, ut satis patet. Moveri igitur controversia non potest nisi de metu gravi, quo stante manet homo sui compos, ut vulgo contingit.

234. Sit Conclusio.

³⁰Metus grvis, quo stante manet homo

[p. 315]

sui compos, voluntarium non tollit omnino sed minuet. Probatur prima pars. Illud voluntarium non perimit omnino quod neque intellectus cognitionem, neque voluntatis propensionem adimit, atqui metus gravis neque intellectus cognitionem⁵ neque voluntatis propensionem adimit; id patet in mercatori qui, saeviente tempestate, naufragii metu percussus, mercedes suas in mare deficit. Cognoscit enim et praetium suarum mercium, et vitae periculum, in quo versatur et actionem ipsam, qua merces suas in fluctus¹⁰ desolvit; hanc tamen libere eligit quia vitam suam pluri facit etiam pensis amat quam merces suas, ergo. Hinc collige a peccato non esse immunes qui ab gravi metu aliquid perpetrat ex natura sua malum, et vitiosum; idcirco graviter peccaret Christianus, qui¹⁵ tormentorum metu fidem abnegaret.

235. Probatur secunda pars: illud minuit voluntarium quod minuit propensionem in id ipsum quod agitur; atqui metus gravis minuit propensionem in id ipsum quod agitur. Quae enim ex hoc metu²⁰ fiunt plurimam adjunctam habent repugnantiam, ut patet exemplo mercatoris jam proposito; namque merces suas in mare projicere nollet, si eas absque vitae pericula retinere posset, ergo. Nec contra hoc obstat invalidatio Ecclesiae circa matrimonium, et votum si²⁵ solemne factum, quia non ideo invalida declarantur quia nullo modo sunt voluntaria, sed quia non procedunt ex consensu satis libero.

QUAESTIO TERTIA

UTRUM IGNORANTIA TOLLAT VOLUNTARIUM?

³⁰**236.** Ignorantia generatim est carentia cognitionis eorum quae quis scire potest. Alia est juris, alia facti, alia poenae. Prima est dum quis ignorat quid jure, seu lege. aut praecepto constitutum sit aut prohibitum. Secunda est, dum ades quidem ³⁵scientia juris seu legis, sed ignoratur factum seu

[p. 316]

circumstantia facti, quod lege prohibetur. Tertia est dum ignorantia poena tota in delinquentes. Dividitur ignorantia tam juris quam facti in vincibilem et in invincibilem; prima est quae vinci potest, secunda quae nimirum adhibita diligentia ⁵quam vir prudens afferre potest et debet superari nequit. Sit

237. Sit Prima Conclusio.

Quae fiunt ex ignorantia vincibili voluntaria sunt, totidemque peccata si mala sint. Probatur: quidquid fit ex ignorantia voluntaria, profecto sua in causa voluntaria est, atqui ¹⁰ignorantia vincibilia est voluntaria, adjunctumque habet, vel explicitum vel implicitum voluntatis consensum; siquidem penes hominum est eam depellere, debitam scilicet adhibendo diligentiam, ergo quidquid fit ex ignorantia vincibili, sua in causa est voluntarium, ac proinde ¹⁵si malum sit, verum erit peccatum levius aut gravius pro gravitate praecepti et negligentia discendi.

238. Sit Secunda Conclusio.

Ignorantia quaelibet invincibilis tollit voluntarius a peccatoque excusat. Probat: ex hoc Augustini effato quod rationi²⁰ maxime est consentaneum: *Quis peccat in eo quod nullo modo caveri potest?* Praeterea Sancta Synodus Tridentina sessione 6, ait capite 11: Deum impossibilia non jubet; atqui nisi ignorantia invincibilia voluntatem perimat, Deus jubet impossibilia, praecipit enim ut a peccatis onibus abstineamur,²⁵ quod quidem impossibile est respectu illius qui ignorantia invincibili laborat, ergo.

QUAESTIO QUARTA:

UTRUM AD VERE PROPRIEQUE PECCANDUM NECESSE SIT, UT ATTENDAM VEL SALTEM SUSPICEMUR MALUM

³⁰ ESSE ID QUOD AGIMUS

239. Movenda huic quaestioni occasionem dederunt nonnulli casuiste a quosque duplex distinguitur peccati genus,

[p. 317]

nempe aliud philosophicum et aliud theologicum. Philosophicum illud vocitant, quod licet rectae rationi adversetur, tamen non est offensa Dei nec legis divinae transgressio, eo quod ab his comitatur qui Deum non cognoscunt, vel de Deo inter⁵ agendo non cogitant, sic eum offendere non intendunt. Peccatum quod theologicum appellant est offensa Dei legisque divinae transgressio, qui ab his comittitur, qui Deum cognoscunt et de Deo inter agendum cogitant. Siquis vero suam actionem neque rectae rationi, nequi legi divinae adversari novit,¹⁰ et actu persentiat, tunc proprie non peccat. Essentialiter hanc doctrinam damnavit Alexander VIII anno 1690.

240. Sit Conclusio.

Ad vere proprieque peccandum non requiritur ut quod agimus malam esse adversam vel actu suspicemur, vel ¹⁵ de Deo cogitemur. Probatur primo: proculdubio peccarunt Judaei qui Christi morti tradiderunt, tum ii qui Apostolos interjecere, tum Paulus cum Ecclesia vexaret, atqui tamen ii omnes in flagitiosis operibus aliquid inesse mali, quod Deo displiceret, neque noverunt neque advertabant. Non quidem ²⁰ Judaei qui Christus cruci affixere cum de iis dixerit, Lucas, c. 23, v.34: *non sciunt quid faciunt*; non Apostolorum interfactores, qui *arbitrabantur obsequium se praestare Deo*, ut asserit Joannis, c. 16, v. 2. Non Paulus qui sic testatur: ego quidem existimaveram me adversus nomen ²⁵ Jessu Nazareni deberi multa contraria, ergo.

241. Probatur secundo. Si ad peccatum requiritur advertentia ad operis gravitatem non peccabunt sceleratissimi homines qui immania facinora sine scrupulo comitunt, atqui hoc absurdum est ³⁰ dicere, ergo. Deinde falsa ex hac doctrina sequeretur primo ab animis nostris repellendam esse tum Dei, tum divinae legi cogitationem ne majori peccatorum numero et gravitati praebeat. Secundo respondendum esse eorum conditionem qui Deum quantum possunt, curat animis suis praesentem ³⁵ sistere, unde enim grave imminet Dei offendendi periculi, hoc consecraria horrescunt.

[p. 318]

242. Duplex distinguitur libertas, a coactione nimirum, et a necessitate. Libertas a coactione **est immunitas ab omni violentia contra voluntatis inclinationem illatam.**

⁵ Haec iis omnibus competit qui sponte, licet ex naturali et interiori necessitate agunt. Libertas a necessitate quae etiam dicitur libertas electionis indifferentiae et arbitrii, ea est quae omnem excludit necessitatem; eo sensum liber est qui potest agere vel non agere, hoc vel illud agere vel ¹⁰ eligere. Haec libertas duplex est, alia scilicet contradictionis, quae **est facultas eligendi alterutrum ex duobus contradictoriis**, amandi, vg. vel non amandi; alia contrarietatis, quae est potestas eligendi alterutrum ex duobus contrariis, bonum vg. et malum. Circa libertatem ¹⁵ duae occurrunt quaestiones: prima, in quo consistat; secunda, utrum existat in homine.

QUAESTIO PRIMA:

IN QUO CONSISTAT LIBERTATIS ESSENTIA

243. Duae potissimum sunt in scholis sententiae: prima, libertatis proprie dicta essentiam constituit in aequilibrio potentiae seu virium; secunda sententia libertatis natura deposita sit in indifferentia contradictionis activa.

244. Sit prima Conclusio.

Homo in praesenti naturae lapsae statu vires non habet ²⁵ ad bonum aut malum aequales neque in huiusmodi aequilibrio consistit liberi arbitrii essentia. Probatur primo conclusio ex concilio Tridentino. Definit enim liberum arbitrium primi parentis peccato non fuisse extinctum quidem sed inclinatus tamen, infirmatum ³⁰ et viribus attenuatum; sed hoc esset falsum, si aequam

habet ad bonum et malum potentiam, ergo.

245. Probatur secundo, ex absurdis quae sequuntur ex hac opinione. Sequitur primo, parum

[p. 319]

curanda esse Scripturae Sacrae praecepta quibus jubemur tentationes et peccandi occasiones declinare; si libero arbitrio semper absit potentia tentationi hic et nunc superandae par et accommodata. Sequitur secundo, non plus virium inesse justis quam⁵ peccatoribus et utrosque ad faciendum bonum vitandumque malum, pariter esse expeditos. Sequitur tertio, supervacaneum esse orare nec tentationi pulsati succumbamur. Sequitur quarto, posse absque gravi incommodo peccatoris vitam in criminibus secure transigere, cum integram potentiam esse¹⁰ convertendum ad Deum quando voluerint habeant; ex his omnibus apertum est ad liberi arbitrii essentiam non pertinere aequilibrium potentiae.

246. Sit secunda Conclusio.

Essentia libertatis sita est in potestate agendi vel non agendi. Probatur:¹⁵ in eo consistit libertatis essentia quod requiritur et sufficit ad eam constituendam; atqui ita se habet potestas agendi vel non agendi; primo quidem ad libertatem requiritur, proprie enim liber esse non concipitur nisi qui in suos actos dominium habet, quod sublata potestate agendi vel non agendi esse non potest. Secundo²⁰ ad eam constituendam sufficit libertas, enim est facultas eliciendi atqui potest agendi vel non agendi facultatem hanc sibi adjunctam habet, ergo.

247. Observatio.

Homo quandiu non terris peregrinatur, inest quidem²⁵ libertas contrarietatis, quia possit bene vel male agere, ne tamen existimetis male agendi potentiam ad libertatis essentiam pertinere. Unde sit

248. [Tertia]¹⁰ **Conclusio.** Potentia peccandi ad libertatis essentiam non pertinet.

Probat: illud enim solum ad libertatis essentiam per-³⁰tinet quod in omnibus libertatis praeditis reperitur, atqui potentia peccandi in his omnibus non residet, qui libertate pollent. Deus enim proculdubio perfectam habet libertatem, et ab eo procul exulat peccandi

[p. 320]

potentia. Praeterea quod ex sola cognitionis et amoris debilitatem suam dicit originem, id liberis arbitrii imperfectio est, minime vero natura censeretur; atqui potentia peccandi, etc. Ideo quippe Deum deserere et⁵ malum implecti possumus quia Deus nec perspicue nec perfecte cognoscimus nec quantum diligi debet diligimus.

QUAESTIO SECUNDA:

UTRUM EXISTAT IN HOMINE LIBERTAS

¹⁰ **249.** Quamvis invictum libertatis argumentum suo in animo gerat quisque cum tamen multi negaverunt. Primo stoici, qui fati necessitatem admittebant; secundo Manichaei, qui

¹⁰ En el original 2ª.

hominem ad bonum aut alium a principio bono vel mali impelli docuerunt; tertio astrologi iudicarii, qui in di-¹⁵versos influxus humanas refundebant actiones; quarto Lutherani et Calvinistae qui pronuntiant hominem ad bonum per gratiam, ad malum vero per concupiscentiam protrudi vi quadam ineluctabili adversus eos omnes

²⁰ **250. Sit Conclusio.**

Existit in homine proprie dicta libertas agendi vel non agendi. Probatur primo ex sensu intimo: mihi intime constat, seu mihi conscius est ita quaedam agere ut possit non agere, vg. me deambulationem ita velle, ut possim.

²⁵ Deinde nemo est qui perpetrato scelere conscientiae stimulos, non experiantur et seipsum non accuret, atqui conscientiae stimulo oriuntur ab intimo libertatis sensu, quis enim unquam in iis seipsum condemnat quae vitio non potuit? quis actionibus per
³⁰ somnium vel deliorum pictis cruciatur?

251. Probatur secundo. Apud omnes populos praemia sunt virtuti proposita, et poenae vitio imposita; apud omnes vigent legis con-

[p. 321]

tractus, atqui haec omnia probant universis populis persuasum esse homines vera libertate praeditos esse. Quando enim contractus, si pactorum fides necessario servetur aut fragatur? Quorum leges iis imponentur
⁵ quod regit fatum quoddam ineluctabile? Quid irrisibi-

lius quam proemia bonis et poenas malis decernere quod non voluntas se invicta necessitate bonos facit vel malos, ergo.

252. Deinde si homo non esset liber, sequeretur
¹⁰ primo eos esse mera automata rationalia quae hunc, illunc a causis necessariis impellentur; secundo nullam esse in virtute laudem, nullumque in vitio probum. Tertio, nullam esse rationem cur animo grato, ergo eos simus qui nobis beneficia contulere, id enim non liberalitatis sed necessitate
¹⁵ adscribendum est.

CAPUT QUARTUM: DE CONSCIENTIA

253. Conscientia est intimum animi iudicio de actionis cuiusque bonitate aut pravitate pronuntiantis. Dividitur primo in veram seu rectam, quae dictat licitum aut
²⁰ illicitum esse, quo reipsa tale est, et in falsam, sive errantem, quae licitum et bonum iudicat, quod illicitum et malum est, vel quae vitium et malum pronuntiat, quod legi est consentaneum. Ubi error conscientiae depelli potest dicitur vincibilis, quando
²⁵ perari non potest, debitam addidendo diligentiam appellatur invincibilis. Conscientia etiam dividitur in latam et scrupulosam. Lata dicitur ea quae ex levibus tantum causis cupiditati faventibus licitam esse actionem iudicat vel quae pro levi peccato habet, quod gravissimum
³⁰ existimari debet. Conscientia scrupulosa quae latae opponitur ea est quae futilibus confectoris ducta anxietate et sollicite timet nec mala sit actio.

254. Dividitur denique cons-

cientia in certam, dubiam et probabilem. Certa est
³⁵ cum prudenter et sine ullo arguendo periculo

[p. 322]

probabile iudicat aliquid licitum esse vel illicitum, bonum vel malum. Dubia est quando rationibus oppositis ita liberatur ut ignoret utrum actio quaedam licita sit vel illicita. Tandem conscientia probabilis dicitur ea,
⁵ quae actionem aliquam bonam aut malam esse iudicat ex argumentis verisimilibus quidem, sed quae non omnem excludunt errandi formidinem.

QUAESTIO PRIMA:

AN CONSCIENTIA SIT MORUM REGULA ITA CERTA ET

¹⁰ INCORRUPTA, UT MALUM SIT QUIDQUID CONTRA EAM AGITUR
BONUM VERO QUIDQUID IPSA DICTANTE GERITUM?

255. Sit Conclusio.

Nunquam licet contra conscientiam agere, quod quidem ea dictante feritur, aliquando malum sit. Probatur: illud nunquam
¹⁵ licitur est, quod peccandi voluntatem includit, semper habet adjunctam voluntatem peccandi quod fit reluctante conscientia. Agere enim ocontra conscientiam nihil aliud est quam id facere quod prohibitum iudicatur, vel illud omittere quod praeceptum credimus, quod profecto vo-
²⁰ luntatem peccandi includit.

256. Probatur secunda pars: aliquando conscientia laborat errore vincibili, atqui malum est sequi conscientiam quae in errore vincibili versatur, cum ideo sit

vincibilis quia errorem illum emendare possit aut de-
²⁵beat. Nonne, vg. peccarunt, qui Christi Discipulos in-
terficiendo obsequium se praestare Deo ex intima persuasione
judicabant, ergo.

QUAESTIO SECUNDA:

UTRUM CONSCIENTIA DUBIA SEQUI POSSIT?

³⁰ **257.** Tutissimam regulam cui firmiter adhaerere debeat
qui conscientiam habet dubiam statuet sequens

258. Conclusio. Qui

conscientiam habet dubiam ab actu debet abstinere

[p. 323]

si nulla urgeat agendi necessitas, quae si adfuerit partem tu-
torem, eligere debet. Probatur prima pars. Non licet peccandi periculo
sese objicere, Scriptura enim ait, qui amat periculum in
illo perebit; atqui peccandi periculo sese exponit qui in
⁵ dubio citra illam necessitatem agit cum nullam certam
habeat regulam, qua deprehendat utrum justum sit an
iniquam quo operatur, ergo.

259. Probatur secunda pars: ad licitum agendum requiritur
judicemus non minime esse peccaturos, atqui cum dubitas
¹⁰ eam partem sequitur, quam minor tutam existimat, pruden-
ter judicare non potest nihil esse peccati pertimescendum, imo
longe magis pertimere sibi conscius est se peccaturum, ut
res ipsa clamat, ergo.

QUAESTIO TERTIA

¹⁵ UTRUM LICEAT SEQUI OPINIONEM PROBABLEM IN CONCURSO
PROBABILIORIS?

260. Opinio probabilis ea est, quae nititur vel gravi quaedam auctoritate vel rationibus non levis momenti, non tamen certis et indubitatis.

Hinc duplex distinguitur probabilitas, alia intrinseca, quae

²⁰ dicitur ex ipsis rationibus alicui sententiae sufragantibus, alia extrinseca, quae repetitur ex Doctorum auctoritate et testimonio qui eandem in sententia, videntur conspirasse.

Secunda opinio dicitur modo favere legi, cum affirmat rem aliquam lege prohiberi vel praecipui, modo favere libertati et cupi-

²⁵ ditati, quando scilicet asserit hanc vel illam actionem nulla lege vetitam esse aut imperatam. Tertia opinio in conflictum alterius dicitur probabilior vel minus probabilis prout ratione aut auctoritate oppositam vincit, aut ab ea vincitur. Si vero

ambae paribus rationum momentis sese liberent, tunc

³⁰ vocantur aequae probabiles. Quarta opinio dicitur tutior cum a violanda legis periculo magis removetur quam opposita. Quinta, probabilitate dicuntur recentiores quidam casuistas,

qui probabilitatem ut certam tutemque morum regulam intrudunt. Haec sunt de re ea praecipua eorum dogmata. Prima

³⁵ opinionem quamlibet probabilem sequi licitum est; secunda, in opinionum conflictu minus probabilis simul et minus

[p. 324]

tuta, probabiliori tutiorique anteponi potest. Tertia, ea opinio vere est probabilis, quam vel unius Doctoris gravis sive casuistae auctoritas firmavit, sed quam falsa sit haec doctrina, sit

261. Sit Conclusio 1^a.

⁵ Non licet sequi opinionem probabilem, quae favet libertati in concursu alterius probabiliore quae favet legi. Probatur. Qui opinionem minus probabilem in concursu probabilioris sequitur se exponit periculo peccandi, nam locus est timendi, nec legem violet, si forte existat, pro cuius existentia stant graviora rationum momenta. Sed non licet se exponere periculo peccandi, ergo. Deinde clamat recta ratio Deum esse prae omnibus aliis diligendus atqui profecto Deum non ita diligit qui sententiam minus probabilem libertati blandientem sequitur, dum alia probabilior in gratiam legis occurrit, tunc enim id favit vel omittit, quo Deum graviter offendendo esse iudicat et quidem probabilis. Praeterea, non licet temere et impudenter agere, atqui ita se gerit, qui sententiam minus probabilem eligit neglecta probabiliori, quae favet legi; nam ita se gerit, caret certitudine morali qua iudicare debet bonam et honestam esse suam actionem ergo.

262. Sit secunda Conclusio.

Non licet sequi opinione probabile quae favet libertati in concursu alterius aequae probabilis, quae stat pro lege. Probatur: qui animium habet duabus oppositisque opinionibus aequi probabilibus distractum is vere proprieque dubitat; atqui in dubiis tutior pars est eligenda, quae quidem regula non sequeretur ab eo, si opinionem quae libertati favet et cupiditati amplecteretur, neglecta altera aequae probabili, quae stat pro lege. Posteriores enim hanc sententiam eligendo, nullum in periculum incurreret legem divinam violandi huic autem discrimini sese objiceret, si alteram opinionem cupiditati patrocinantur sequeretur ut per se notum est. Ergo.

³⁵ **263. Corollarium.** Ergo probabilistarum doctrina non potest esse morum re

[p. 325]

gula, in eo quippe sita est, ut semper liceat opinionem probabilem sequi, ea semper admissa nullum erit flagitium quod licitum et innoxium evadat.

264. Animadvertio.

⁵ Pro solutione argumentorum contra has omnes quaestiones factorum quia ego propter temporis inopiam amissi, recurrite vos ad Patrem Lugdunensem et ad Theologos Morales Probabilistas, praesertim ad Patrem Henno.

CAPUT QUINTUM: DE LEGE AETERNA ET NATURALI

¹⁰ **265.** Lex suum habet a ligando, quia proprius illius effectus est subditos quasi ligare et constringere ad faciendum vel omittendum aliquid. Lex generatim et breviter definiri potest regula agendorum vel omittendorum. Dividitur in aeternam et naturalem et positivam. De hac ultima sequenti in capite ¹⁵ tractabimus, nunc de aliis.

266. Lex aeterna, quae fons caeterorum est, primaque actuum humanorum regula, nihil aliud est quam **aeternus ordo et summa ratio in Deo ab aeterno existens, qua immutabiliter continentur quaecumque facienda sunt aut** ²⁰ **vitanda.** Lex aeterna, inquit S. Augustinus Contra Faustum, est ratio divina vel voluntas Dei ordinem naturalem conservari jubens, perturbans.

267. Lex naturalis juxta Divus Thomas est participatio legis aeternae in rationali creatura dictans et ²⁵ praescribens illud esse agendum, quod est intrinsece bonum, et illud fugiendum quod est ab intrinseco malum. Dicitur autem primo participatio legis aeternae, quia lex naturalis ab aeterno non est diversa, utraque idem habet et vetat, utraque praecipit ut omnia sint ordinatissima, et prohibet quicquid ab ordine immutabili ³⁰ deflectit. Dicitur secundo, in rationali creatura, cui scilicet ab auctore naturae indita est sicque differt lex naturalis a legibus positivis, quarum nullum in mentibus nostris reperitur vestigium, a libera enim legislatoris voluntate omnino pendent. Dicitur tertio, praescribens illud esse agendum quod intrinsece ³⁵ bonum etc. quae enim jubet aut vetat lex naturalis, non ideo sunt

[p. 326]

bona quia praecipuntur, aut mala quia prohibentur, sed idcirco praecipuntur quia ex se bona, aut prohibentur quia ex se mala sunt et naturam rationalem dedecent. De lege naturali tria sunt inquirenda: 1°. utrum existat; 2°. an mutationem aut dispensationem admittat; 3°. utrum invincibiliter ignorari possit.

QUAESTIO PRIMA: UTRUM EXISTAT LEX NATURALIS

268. Cum lex naturalis id praecipiat quod ex se bonum, idque vetat quod ex se malum est, eam sustulere nonnulli veteres, qui nihil ex natura sua bonum aut malum, nihil honestum aut ¹⁰ turpe, justum vel iniustum docuerunt. Boni aut mali scilicet discrimen moralis omnino repetendum esse contende-

bant, ex hominum opinione consuetudine et conventiis arbitrariis, quibus sese invicem obstrinxerunt, ut sive priorum sive societatis utilitati consulerentur. Hinc¹⁵ juxta ipsos, sola utilitas est justi mater, et aequi sublatisque hujusmodi pactis et legibus arbitrariis, nihil honestum esset aut turpe, nihil laudandum aut vituperandum.

269. Horrendam hanc doctrinam renovavit postremishisce temporibus Thomas Hobbes, cujus impium systema paucis resumo: in statu natura, inquit, sive ante quamlibet legem positivam, omnia erant perinde licita. Furtus, homicidium, adulterium in eo statu non fuerunt crimina, sed non nisi propter leges civiles talia evasere. Ita etiam sentiunt recentiore²⁵ quidam Deistas. Cum autem hoc opinionis monstruo concutiantur morum religionis et societatis fundamenta,

270. Sit Conclusio Prima.

³⁰ Bonum et malum morale ex natura sua differunt. Probatur primo: si nullae sint actiones ex natura sua bona vel mala, omnes erunt prorsus ex se indifferentes, ac proinde potuit Deus furta vel homicidia imo sui ipsius contemptus, et odium praecipere; ³⁵ sed juxta horrendum illud consecrarium refugit et

[p. 327]

dicitur omnium animis in sua ratione, ergo.

271. Probatur secundo, istae propositiones:

fidem in pactis servare, legibus civilibus obtemperare bonum est,

easque violare malum; istae, inquam, propositiones in se ip-
5sis verae sunt vel non. Si prius, ergo bonum et malum in generale
ex natura sua differunt. Sicque causam obtinemus; si poste-
rius, ergo licitum est pacta legesque civiles infringere, et fur-
ta, adulteria, homicidia et aliaque hujusmodi facinora pepe-
trare; ac proinde etiam post leges conditas, post mita convenientia
10 nihil est boni vel mali, quod pugnat cum adversariorum pla-
citis, qui boni ac mali discrimen non nisi ex pactis et legi-
bus reperunt.

272. Sit Secunda Conclusio.

In omnium mentibus existit lex naturalis. Probatur primo: Legis
15 naturalis nomine intelligimus, lumen quoddam nobis insitum
quo bonum, et malum, justum, et injustum secernimus,
atqui in omnium animis ea lux emicat, suamque non a
legibus civilibus, sed ab ipsa natura ducit originem. Quaedam
enim sunt boni et mali, justi et injusti, honesti et turpis
20 principia omnibus omnium temporum ac regionum homi-
nibus notissima. Unde fit, ut quisquis aliquid fecerit illis
notionibus contrariis internis conscientiae stimulis, etiam
in vitiis, exagitetur; atqui hujusmodi principia cupiditatibus
ingrata omnium populorum animos occupare et quasi orbem
25 universum invadere non potuerunt, nisi eorum cognitio
ex lumine naturali et omnibus communi prodierit, ergo.

273. Probatur secundo: ex taci-

ta virtutis approbatione ita sunt homines a natura comparati
ut etiam moribus perditissimi, virtutem in aliis laudent
3 et mirentur, atqui tacita illa virtutis approbatio, suam
ducit originem a purioribus rationis et conscientiae lumi-
nibus, quibus secreta docentur homines hoc esse justum, illud ve-
rum injustum, etiam ante legis positivas, tum divinas, tum

humanas, ergo.

³⁵ **274.** Probatur denique, non censeri debet minus homini providisse Deum quam brutos animantibus, atqui Deus brutis

[p. 328]

animantibus instinctum quemdam indidit, vi cujus suos in fines impelluntur, ergo et Deus hominibus dedit legem natualem, sine qua nec sese dirigere, nec ab aliis dirigi possent ad finem suum qui est summum boni vel Dei possessio quam obtinere nequeunt, nisi ⁵bonum prosequendo, et malum fugiendo.

Solvuntur objecta

275. Si in omnibus hominibus existeret lex naturalis eadem esse apud omnes morum principia, atqui varia sunt apud varios populos morum principia, vg. apud Lacedaemonios furari, ¹⁰ apud Scythas suos hospites truxidare, apud Massagetas parentes senios confectos occidere licitum est, ergo.

276. Respondeo primo: nego majorem. Etiam si enim nonnulli homines primaria quaedam morum principia non admitterent, inde minime sequeretur non existere ¹⁵ legem naturalem, sed id unum colligi posset, nempe hujusmodi homines praejudiciis excaecatos, cupiditatibus distractos paradoxarum proriginem obreptos, vocem naturae non audissee, nec ad eam satis attendisse.

277. Respondeo secundo: nego minorem. Primaria enim

²⁰ morum principia¹¹ lucem tam splendida animos percellunt, ut in his admittendis non potuerint non consentire omnes homines ratione utentes, sed in his ad quosdam casus accomodandis aliquando errarunt. Sic Lacedaemonii non omnium promisque rerum sed edulium dumtaxat furta permissere; nec ²⁵ omnibus sed junioribus tantummodo solerter subriperent, qui enim deprehendebantur, poenas dabant. Hujusmodi autem furta permittere posse existimabant, ut juniores Lacedaemonii suam acuere industriam, et a pueritia discerent noctu vigilare, insidias struere, et deinceps in bello fierent ³⁰ Reipublicae utiliores.

278. Scythae putebant licite occidi posse patriae hostes, et insidiosos exploratores, quod verum est; sed in eo errabant, quod omnes advenas pro exploratoribus et hostilis habent. Sicque principium verum male applicabant. Ma-³⁵ssagetae non ignorabant collendos ac diligendos esse parentes, nunc autem naturae praecepto sese obtemperare credebant cum parentes senis confectos, variisque morbis conflictis

[p. 329]

interficerent ad eos e tantis malis liberandos. Id unum igitur probant objecta et alia similia exempla, nempe quosdam populos in applicandis morum principiiis interdum allucinatos esse, non vero ea refecisse, ergo concludendum est.

⁵ **279. Instabis.** Ex viatorum relationibus constat, repertos fuisse quosdam populos, qui bonum

¹¹ El original añade *non admittere*, tachado, quizás de otra mano.

a malo non secernebant, et apud quos vitia, quae in caeteris hominibus natura condemnat, virtutes reputabant, ergo et ipsa juris naturalis principia apud omnes populos non vigent.

¹⁰ Respondeo: data et non concessa relati num illarum veritate, nihil inde contra legem naturalem concludi posse, neque enim ex unius vel alterius populi moribus et institutis de jure naturae judicandum est. Gentes quippe illae nedum naturam humanae constitutionis imaginem referant omnem contra humanita-
¹⁵ tis sensum exuisse, videntur haberi igitur debent tanquam monstra in ordine morali, et politico.

280. Objicies secundo. Sola utilitate

mensura est justii et injusti, boni et mali moralis, ergo ex natura sua non differunt. Probatnr antecedens: homo licita facere

²⁰ de quidquid proprie utilitati judicat consentaneum, ergo.

Respondeo: primum et secundum antecedentem nego. Nam si utilitas esset

justi et injusti mensura, sequeretur 1° Deum non esse justum

cum ipsi nihil sit utile et nulla re indigeat; 2° nullum

Deo, nullum parentibus amorem deberi, nullamque fidem

²⁵ in promissis, nisi quatenus unicuique prodesse; 3° innumera scelera fieri licita, si in nostrum commodum cedant;

uno verbo, totius humanae societatis subversio.

281. Deinde quamvis homi-

ni liceat proprium quaerere commodum, non tamen

³⁰ idcirca licet facere, quidquid utile est. Prodere enim patriae,

parentes occidere, etc. aliquando videtur utile, quis autem dicere

ausit licitam esse patriae proditorem, parentum occi-

sionem? Praeterea nihil vere proprieque nobis utile est

nisi quod sit honestum, existit enim Deum scelerum

³⁵ vindex cui maxime displicet quidquid ab honestate

alienum est, a quo detinatur homo ad vitam honeste

[p. 330]

transigendam, et societatem cum aliis retinendam, quae omnia stare non possunt, si licite unusquisque praesentem utilitatem in omnibus consecrari.

282. Instabis. Homo innata et ineluctabili propensione⁵ fertur ad suam conservationem et felicitatem, atqui ex illa propensione jus nascitur faciendi quidquid propriae felicitati et conservationi iudicatur necessario, ergo. Respondeo: nego minorem. Patet enim quisque temere iudicare aliquid propriae felicitati, et conservationi esse necessario, sed iudicio temerario non acquiritur jus certum. Si quis in animum¹⁰ sibi induxerit postulare propriam felicitatem, ut patriae exitum moliat, ut parentes trucidet, numquid statim haec ipsi licita erunt? Quinimo nedum dictet recta ratio in esse hominibus faciendi, quidquid ad vitam servandam necessario iudicat, jubet contra vitam fortiter objicere, si illis postulat¹⁵ utilitas publica, sicut enim bonum commune melius est privato bono, sic debet propriam vitam negligere privatam si id exigit Reipublicae utilitas.

283. Objicies 3°. A natura acceptam habemus libertatem et potentiam agendi quidquid libuerit; atqui²⁰ potestas a natura concessa est jus proprie dictum, ergo nobis jus inest quidquid libuerit faciendi, ac proinde nihil ex se bonum aut malum est.

284. Respondeo: nego minorem jus enim inter et potentiam immane sit discrimen, namque 1° quisque Deum contemnere,²⁵ odiosum amicum beneficii auctorem, ipsumque patrem occidere; numquid idcirco haec omnia efficiendi jus habet, nihil certum absurdum magis et horrendum fingi potest; 2° vera inest nobis

facultas pacta infrigendi, atqui tamen ea licite violari negat ipsa Thomas Hobbes.

³⁰ **285. Instabis 1°.** Vana prorsus foret ea potentia cujus licitum non esset exercitium, ergo potentia quam a natura traximur, a jure non distinguitur. Respondeo: nego antecedentem; vana quippe dici nequit potentia quae laudis et meriti fons est asc radix, atqui potestas cujus licitum ³⁵ non est exercitium laudibus et meritis locum praebet. Si enim non alia quam licita agendi facultas hominibus inest,

[p. 331]

tum boni faciendi necessitate constringerentur, nec inde ullus proinde merito locus superesset, ergo.

386. Instabis 2°. Ideo summum jus in omnia Deus habet qui infinita est ipsius potentia, ergo pariter tam late patet jus hominis, quam ipsius potentia. Respondeo: omiso antededente, quia supponit aliquid absurdi, nempe jus ad omnis Deum habere, alias posse Deum creaturas, etiam innocentes acerbissimis crutiare suppliciis, nego consequentiam et paritatem. Ratio discriminis ¹⁰ quo Dei potestas nulli alteri sufficiatur, contra vero creaturarum potestas a Divina prorsus pendeat, et ideo possit Dei legibus coerceri, ergo etiam si Deus ab infinitam suam potentiam ad omnia jus haberet perperam concluderetur nobis licitum esse quidquid possumus.

¹⁵ QUAESTIO SECUNDA:

UTRUM LEX NATURALIS MUTATIONEM ET DISPENSATIONEM ADMITTAT

287. Antequam ad quaestionis resolutionem accedam supponere de-
beo primo, quaestionem esse de lege naturae proprie, id est,
²⁰ aliquid praecipiente aut prohibente, nam si tantum
permissive se habeat nec jubendo nec prohibendo, extra
dubium est posse mutari, ad eoque posse in ea aliquo modo
dispensari.

288. Suppono 2°. Epicheiam, quae est emendatio legis
²⁵ ex parte qua deficit propter universale, seu quia prae-
cipit universaliter sicut lex positiva, sed particula-
riter et descendendo ad casus et circumstantias particu-
lares.

289. Suppono 3° contra Ockhanum, et quosdam alios
³⁰ non posse Deum totam legem naturae abrogare nisi cer-
te destruit creaturam rationalem, necessario debet
legem naturae condere ut illam precte gubernaretur, ita
et necessario debet hanc conservare ut illam conservet
et debite regat.

[p. 332]

290. Suppono 4° legem naturalem posse mutari saltem indi-
recte per ampliationem, quia quotiescumque homines le-
gem aliquam ferunt, indirecte ejus materia ampliatur in
quantum lex naturae percipiens, ut obediamus justis
⁵ superiorum legibus imperat u huic particulari obedia-

mus.

291. Suppono 5°. Aliud esse epicheiam, interpretationem, abrogationem, derogationem et dispensationem.

Epicheia siquidem **est declaratio quod lex superioris universaliter lata non obliget in aliquo casu particulari, quia praesumitur quod si legislator adesset tali casu legem non ferret. Interpretatio est alicujus verbi aut sententiae obscurae circa legem per aliud manifestatio, ita ut interpretatio verba legislatoris et**¹⁰**epicheia ipsius mentis despiciant. Abrogatio est totius legis abolitio. Derogatio tandem alicujus partis. Dispensatio autem est relaxatio obligationis legis in particulari casu aut persona,** permanendo eadem materia, ac iisdem circumstantiis objectivis¹⁵ cum quibus, seclusa illa relaxatione, lex subditus omni obligaret. De dispensatione sic sumpta procedit quaestio. Hic suppositis.

292. Sit Prima Conclusio.

Papa non potest dispensare in his quae sunt de jure²⁵ naturae; ita Doctores communiter. Probat: non potest inferior dispensari in lege superioris nisi sit ei specialiter concessum, sed nec legitime nec sufficienter probatur concessum esse a Deo Summo Pontifici dispensare in iis, quae sunt de jure naturae, ergo.

³⁰**293. Sit Secunda Conclusio.** Nequidem Deus dispensare potest etiam in propria in praeceptis saltem negativis primae tabulae, nec in iis

[p. 333]

quae in eo reducuntur. Probatur: non potest Deus facere ut malum perseverans malum possit licita fieri, sed si posse in praefatis dispensare hoc facere potest, ergo. Major esse clara. Probatur minor, quia facere potest ut quis licite Deum odio haberet, irreverenter tractaret¹², blasphemaret, idola coleret, quae ita sunt ex suis intrinsicis mala, ut velit nolit Deus sempe maneant mala, cum sint talia independenter ab hujus voluntate. Praeterea implicat ut Deus seipsum odio habeat, alterum ut¹⁰ Deum colat, ergo implicat ut hoc alteri pertineat, quia unum non minus ipse repugnat quam alterum.

294. Sit Tertia Conclusio.

Potest Deus proprie dispensare in omnibus praeceptis secundae tabulae, si excipias praeceptum prohibens falsum¹⁵ testimonium. Probatur prima pars: nulla potest urgens ratio assignare, ob Deus non posset dare licentiam faciendi actus alioquin jure naturae large sumpto prohibitos vg. non occidendi innocentem, non moechandi, non furandi, etc. ergo. Probatur antecedens. Ratio potissima esset, quod tales²⁰ actus haberent aliquam indecentiam, aut quod propria dispensatio Deo conveniri non possit, sed haec rationes non urgent, ergo. Minor probatur. Non primam quia etiam in humanis multa sunt quae aliquam indecentiam habent quae tamen accedere jussu principia nobis videntur licita peragi.

²⁵ **295.** Non secundam,
quia ut Deus proprie dispenset in praecepto vg. non occident-

¹² Hay una palabra borrada en el original.

di, sufficit quod per actum sui absoluti dominii possit efficere ut occisio illa sit licita, manentibus omnibus caeteris circumstantiis, ob quam aliae³⁰ occisiones sunt prohibitae, sed Deus id facere potest et fecit, ergo. Minor patet de occisione Isaac praecepta Abrahamo quae afficiebatur omnibus circums-

[p. 334]

tantiis, ob quas aliae occisiones sunt prohibitae, praeter circumstantiam praecepti divini. Patet idem de dispensatione in sexto praecepto, cum Osea propheta quando Deus ipsi praecepit ut accipiat mulierem fornicariam et faciat filios fornicarios. Patet hoc praeterea circa septimum praeceptum quando Deus hebraeis concessit spolia aegyptiorum, ergo.

296. Scio adversarios respondere in illis exemplis quod cum tantum mutasse materiam praecepti de non occidendo, quo non prohibetur occisio qualiscumque, sed¹⁰ tantum privata auctoritate, sicque Deus non tantum proprie dispensavit formaliter, sed tantum materialiter per mutationem materiae et circumstantiarum, etc.

297. Sed contra est, retorquendo sic etiam dici posset, quod nunquam superior dispenset dando licentiam homini sano comedendi carnes in die jejunii, aut alii extra necessitatem, portandi arma noctu prohibita, sed quod solum mutet materiam praecepti, quo solum prohibetur comestio carnis propria auctoritate facta contra licentiam²⁰ superioris. Unde illa circumstantia liceitatis ex auc-

toritate legislatoris et juris traditi ab eo est ipsa
intrinsic natura¹³ dispensationis, unde
hoc ipso, quod possit addere illam circumstantiam, potest
proprie dispensare, nam assignent adversarii aliquam
²⁵ dispensationem etiam humanam, quae esset propria dis-
pensatio, etiam sine tali circumstantia apposita; ergo,
aeque bene dici potest quod Deus absolute id potuerit concedere prae-
cisse per hoc quod praecipiat vel consulat id, qualioquin
foret prohibitum quam quod potuerit id concedere, per
³⁰ hoc quod dederit jus ei apposuerit circumstantiam dati juris.

[p. 335]

298. Probatur secunda pars. Mendacium est adeo intrinsece malum
et contra rationem Dei et naturam, ita ut ob ejus indecentiam
falsi nequeat Deus ipse mentiri, nec talem indecentiam
homini concedere, imo licet mendacium non esset intrinsece
⁵ malum morale aequae tamen implicaret Deum per se vel
per alium posse mentiri, eo quod adhuc physice repugnet
primae veritati, quae est perfectio Dei simpliciter simplex, sicut
error etsi si non sit intrinsece malus moraliter, Deo tamen ab-
solute repugnat, sicut et mors vitae infinitae divinae.

¹⁰ Solvuntur objecta

299. Objicies i^o. Deus non potest facere licita ea quae prohibentur in
praeceptis secundae tabulae, ergo. Probatur antecedens: Deus non potest varia-
re naturas rerum, sed ut prohibita in praeceptis secundae

¹³ Repite dos veces *natura*.

tabulae fiant licita, debet eorum naturas variare, cum¹⁵ sint ex suis intrinsicis mala, et naturae rationali dissona, ergo. Ad argumentum respondeo. Nego antecedentem; ad probationem nego minorem, et distingo ejus invitam probationem. Nempe ea quae prohibentur in praeceptis secundae tabulae sunt ex suis intrinsicis mala quando adest praeceptum Dei ein contrarium,²⁰ nego; quando non adest praeceptum Dei in contrario, concedo.

300. Etsi lumen naturae diceretur non esse furandum, occidendum, etc. illud tamen non dictat, quando adest praeceptum Dei contrarium jubentis aut permittentis, sicut licet dictet lumen naturae obediendum²⁵ esse superiori, non tamen ubi dispensat in sua lege, unde tunc non viariatur natura rerum quia indecentia aut dissonantia naturae rationali, quae inest actibus prohibitis in secunda non est ipsis intrinseca; hoc sensu, quod si de eorum essentia aut proprietate ad ipsas³⁰ superabilis, sed hoc sensu quod naturae rationali statim appareant disconvenientia quod non intervenit Dei dispensatio, secus si interveniat.

301. Instabis 1°. Actus illi independenter a Deo sunt mali, ergo dispense Deus vel non dispense³⁵ remanent mali. Respondeo: distingo antecedentem. Actus illi inde-

[p. 336]

pendenter a Deo sunt mali, sic ut etiam non prohibentur sunt mali, concedo. Sic ut nunquam possit eorum malitia tali, nego antecedentem et consequentiam.

302. Instabis 2°. Prohibitio non facit ut sint mali quandoquidem non sunt mali quia prohibiti, sed e contra prohibiti quia mali, ergo. Nec facit dispensatio ut desinant esse mali. Respondeo: nego consequentiam. Disparitas est quod ante omnem prohibitionem disconveniunt rectae rationi, non disconveniunt autem posita Dei dispensatione, quia recta hominis ratio est, inquit Divus Thomas II-II, Quaestione 154, art. 2, ad 2um, *secundum quod regulatur*. Voluntas divina quae est prima et summa regula et ideo quod homo facit ex voluntate Dei ejus praecepto oobediens, non est contra communem ordinem rationis.

¹⁵**303. Instabis 3°.** Dispensatio respectu illorum actuum est extrinseca, ergo non potest tollere eorum malitiam. Respondeo: distinguo antecedentem; est extrinseca respectu actuum in se concedo, respectu actuum prout intellectui subjacentium, nego. Ut sic enim repraesentantur, ut quodammodo informati illa dispensatione ratione cujus de disconvenientibus apparent rectae rationis convenientes.

304. Pro majori horum intelligentia dico: malitiam dici ipsis intrinsecam, non quia ipsis essentialis est, sed qui illam non habent ab extrinseco, sicut prohibita per solam legem positivam; unde physice spectati nec sunt essentialiter mali, nec essentialiter boni, nec essentialiter indifferentes, quia moraliter tantum conveniunt actui physice considerato accidentaliter et sic non est mirum, quod sine dispensatione sint mali, et ipsa ²⁵ accident possint esse boni, aut saltem indifferentes.

305. Objicies 2°. Ex Divo Thoma, Deum non potest dispensare in praeceptis quae continent intrinsece ordinem justitiae, sed praecepta omnia naturae in Decalogo utriusque tabulae continent intrinsecum or-

³⁰dinem justitiae, ergo. Major patet, quia Deus non potest dispensare ut fiat injustitia. Probatur minor. Praecepta naturae in Decalogo prohibent id, quod est intrinsece injustum et [...]

ÍNDICE

<i>Celina A. Lértora Mendoza</i>	
Introducción	5
Pars Secunda Philosophiae nempe Ethica	9
In Secundam Philosophiam partem, Ethicam vocatam	
Praefatio	10
Disputatio proemialis. Fundamentalìa religionis principia expenduntur	12
Quaestio 1 ^a :	
Utrum alicujus in genere religionis necessitas sit ?	13
Solvuntur objectiones	21
Quaestio 2 ^a :	
An inter plures religiones diversas liceat homini hanc aut illam ad arbitrium amplecti aut sequi?	26
Quaestio 3 ^a :	
Utrum in praesenti ignorantia et depravationis statu, religio homini possibilis et deo digna debeat esse revelata	30
Solvuntur objectiones	33
Quaestio 4 ^a :	
Utinam existat, et quibus sese signis indubitabilis demonstret religio illa unica a divina revelatione dimanans?	40
Objectiones solvuntur	44
Quaestio 5 ^a :	
Utrum in religione christiana a sapientissima Dei providentia aliquod tribunal infallibile existat, qui variae circa idem controversiae definiantur?	67
Solvuntur argumenta	74
Pars Prima Ethicae	
De ultimo actu humanorum fine, sive de summo hominis bono	79
Caput 1 ^{um} :	

Quid sit bonum et quae habenda sit illius divisio	79
Caput 2 ^{um} :	82
Quid et quotuplex sit malum	
Caput 3 ^{um} :	
Quid et quotuplex sit finis	83
Quaestio 2 ^a :	
An teneatur homo omnes actiones ad Deum tamquam finem ultimum referre	86
Solvuntur objecta	89
Caput 4 ^{um}	93
De beatitudine	
Quaestio unica:	
In quo sita sit vera hominis beatitudo	94
Solvuntur objectiones	102
Pars Secunda Ethicae.	
De actibus humanis eorum regulis	108
Caput 1 ^{um} :	
Quid sit actus humanus et quotuplex?	109
Caput 2 ^{um} :	
De voluntario et involuntario	110
Quaestio 1 ^a :	
Utrum coactio tollat voluntarium	113
Quaestio 2 ^a :	
Utrum metus tollat voluntarium	114
Quaestio 3 ^a :	
Utrum ignorantia tollat voluntarium?	116
Quaestio 4 ^a :	
Utrum ad vere proprieque peccandum necesse sit, ut attendam vel saltem suspicemur malum esse id quod agimus	117
Caput 3 ^{um}	118
De libero	
Quaestio 1 ^a :	

In quo consistat libertatis essentia	119
Quaestio 2 ^a :	
Utrum existat in homine libertas	121
Caput 4 ^{um} :	
De conscientia	123
Quaestio 1 ^a :	
An conscientia sit morum regula ita certa et incorrupta, ut malum sit quidquid contra eam agitur bonum vero quidquid ipsa dictante geritum?	124
Quaestio 2 ^a :	
Utrum conscientia dubia sequi possit?	125
Quaestio 3 ^a :	
Utrum liceat sequi opinionem probabilem in concurso probabilioris?	126
Caput 5 ^{um} :	
De lege aeterna et naturali	128
Quaestio 1 ^a :	129
Utrum existat lex naturalis	
Solvuntur objecta	132
Quaestio 2 ^o :	
Utrum lex naturalis mutationem et dispensationem admittat	137
Solvuntur objecta	141

FRAY FERNANDO BRACO OFM

Fernando Braco OFM

Ethica

Fundamentalia religionis principia

Quid sit bonum

De summo hominis bono

De actibus humanis

De libero

De conscientia

Regula morum

Lex naturalis

ISBN 978-987-4483-66-9

9 789874 448366 9